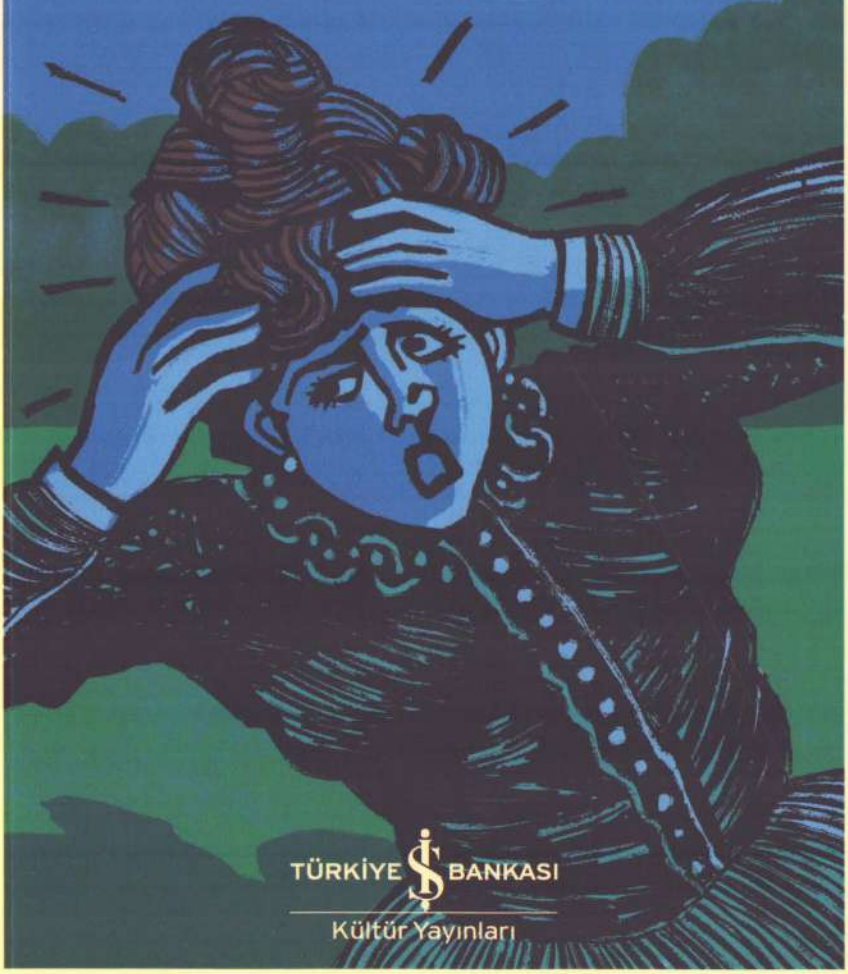
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 79

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

OSMAN CEMAL KAYGILI

TOPLU HİKÂYELERİ · BİRİNCİ CİLT

Perili Bostan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5854

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

OSMAN CEMAL KAYGILI
TOPLU HİKÂYELERİ-I
PERİLİ BOSTAN

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İLGİLİ ESERLER, İSTANBUL
1923-1925

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2022
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ÖMER ASLAN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
IŞIK M. ERDAL

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: HAZİRAN 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-476-1

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 22826

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: SERKAN YILDIRIM

1977 yılında İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Gazetecilik okudu. Aynı üniversitenin Güzel Sanatlar Fakültesi Fotoğraf Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. University of the Arts London'da Belgesel Film alanında master programını derece ile tamamladı. Sahne sanatları fotoğrafçılığının yanı sıra belgesel alanındaki çalışmaları için sivil toplum kuruluşları ve prodüksiyon firmalarıyla birlikte birçok ülkede fotoğraf ve videolar üretti. Ulusal ve uluslararası festivallerde jüri üyeliği yaptı. Matbu Osmanlıca ve iyi derecede İngilizce bilmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 79

Hikâye

toplu hikâyeleri-I
perili bostan

OSMAN CEMAL KAYGILI

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Serkan Yıldırım

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş ... vii

Çuvalcı Şeyhi'nin Halefi ... 1
Altın Babası ... 17
Bir Kış Gecesi ... 43
Çingene Kavgası ... 55
Eşkıya Güzeli ... 73
Eşkıya Güzeli ... 75
Bir Gece Yolculuğu ... 79
Şadan Nasıl Çıldırdı? ... 83
Moskof Çay, Popof Çay ... 85
Halis Şıra ... 89
Nereden Tanıyormuş? ... 93
Kırkından Sonra Saz Çalınır mı? ... 95
İkisinden de... ... 101
Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası ... 105
Gonca'nın İntiharı ... 121
Gonca'nın İntiharı ... 123
Cümleten Helal Olsun ... 133
Feci Bir Muamma ... 139
Şifalı Maden Suyu ... 147
Fena Bir Şaka ve Fena Bir İntikam ... 151
Bir Yaz Âlemi Dönüşü ... 155
Şefika Hanım'ın Aşkı ... 159
Perili Bostan ... 163
Perili Bostan ... 165

Acaba Neremi Seviyordu? 169
Ada'da Bir Başka Âlem 173
Vecizeler 179
Zamane Gençleri ve Dullar 181
Bir Kahve İçinceye Kadar 185
Eski Bir Muhakeme 189

Sunuş

Edebiyatımızda Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim geleneğinin son temsilcilerinden biri kabul edilen Osman Cemal Kaygılı, İstanbul'un kenar mahalle sakinlerinin yaşamlarını, sıradan insanların başlarından geçen acıklı ve gülünç halleri hikâye ve romanlarında kendine özgü sanat anlayışı ve mizahi bir üslupla kaleme alan yazarlarımızdandır.

Osman Cemal, romandan önce ve daha çok hikâye yazmıştır. Epeyce yekûn tutan hikâyelerinin çoğu, gazete ve dergi köşelerinde kalmış, çok azı da kitap olarak basılmıştır. Elinizdeki derleme, yazarı hayattayken farklı tarihlerde birer ikişer formalık kitaplar olarak yayımlanmış yedi hikâye ve bir piyesten oluşmaktadır. Hikâyelerden bazıları önceden muhtelif süreli yayınlarda yayımlanmış olsa da derlemede eserlerin müstakil kitap olarak yayımlanmış baskıları esas alınmıştır.

Hikâyelerin dili her ne kadar sade olsa da günümüz okuru için sözlük kullanmayı gerektirecek Osmanlıca kelimeler ve ibareler barındırmaktaydı. Bu sebeple hikâyeler günümüz Türkçesine uyarlanmış ve gerekli yerlerde açıklayıcı dipnotlar eklenmiştir.

Serkan Yıldırım

Çuvalcı Şeyhi'nin Halefi[1]

1 Sabah Matbaası, İstanbul, 1339/1341 [1923].

Çuvalcı Şeyhi Esseyyit Mehmet Kadri Efendi'nin oğlu Cemil, 1901 senesi başlarında, on sekiz yaşındayken devam ettiği mektepten son defa olarak kovulup ve mahalle imamının yardım ve gayretiyle çalıştığı hafızlığı da yarıda bırakarak öteden beri heves ettiği Edirnekapı Tulumbası'na[1] senede bir çift yemeni ve bir dizlik[2] karşılığında ikmal efradı[3] olarak yazıldı.

Fakat bu hususta o zavallı çocukta hiçbir kabahat yoktu. Evvela yetiştiği muhit, ikamet ettiği mahalle ki Eyüp'te Bülbülderesi ve o semtin bütün sivri siyah fesli, belleri kuşaklı, paçaları bol ve kadifeli gençleri, çapkınları, eli bıçaklıları; ikincisi anasının babasının kendisine son derece yüz vermeleri onu böyle pek genç yaşında rüştiyenin[4] ikinci sınıfından tulumbacı koğuşuna aktardı.

Bir sene kadar cuma ve pazar günleri düzenli olarak talimlere devamdan ve tulumbanın önü sıra yangın yerlerine hortum, baskı kolu, boru taşıdıktan sonra artık o da oldukça usta oldu. Üçüncü, dördüncü takımlarla beraber sırık almaya başladı.

Cemil aslında pek kalın kafalı değildi. Sevdiği bir iş olursa üstesinden kolayca geliyordu. Tulumbacılığa ise adeta âşık

1 İtfaiye teşkilatı kurulmadan önce yangın söndürmede kullanılan alete tulumba, bu tulumbayı yangın yerine götüren ve yangını söndürmede kullanan kişiye de tulumbacı denirdi. Tulumbacı takımları semtlerinin isimleriyle anılırdı.

2 Eskiden tulumbacıların giydiği, dizi üç dört parmak aşıp baldırı açıkta bırakan kısa üst giyeceği; bir tür kısa pantolon.

3 Geri hizmet personeli.

4 Eskiden ortaokul derecesindeki mektep.

olduğundan dört elle sarıldı. İki sene içinde sanatında o kadar ilerleme kaydetti ki koca İstanbul'un bütün eski tulumbacıları kendisini takdir ettiler ve adeta kıskanmaya başladılar. Hatta bir aralık onu Galatasaray, Altıncı Daire[1] gibi tulumbacılığın en parlak yerlerinden dolgunca bir aylıkla davet bile ettilerse de o, babasının şiddetli itirazları ve anasının yalvarıp yakarmalarına dayanamayarak bu davetlere icabet edemedi.

Cemil'in sesi de güzeldi. Zaten tekkede zâkirlerle[2] ara sıra ilahiler de okurdu. Arkadaşlarıyla birlikte Ramazan geceleri çalgılı kahvelerde klarnet veya zurnanın sevdalı ve kahramanca şakımalarına, afili nağmelerine uyarak semai,[3] mâni de söylemeye başladı ve bunda da pek çabuk şan şöhret aldı. Yirmi bir yaşındayken "Meşhur Semaici Cemil" namını pek az zamanda hakkıyla kazandı.

Cemil bütün omuzdaşlarına[4] kendini sevdirdi. Zaten pek haşarı, hırcı gürcü takımından olmadığı gibi, o gibilerden kendi de pek hoşlanmazdı. Tatlı dilli, nazik, cömert, yakışıklı bir çapkındı. Arkadaşları onun yüzünün yumuşaklığından, çok ve her türlü istifade ederlerdi. Haftada bir, koğuşta rakı ziyafeti, arada karşı âlemleri, baharda donanmış balık kayığıyla cümbür cemaat Kâğıthane sefaları hep Cemil'in, daha doğrusu annesinin kirli çıkınları sayesinde yapılırdı...

Gün geldi ki artık annesinde ne kirli çıkın ne de kendisinde babası Esseyit Mehmet Kadri Efendi'ye meram anlatacak yüz kaldı. O vakit Cemil ister istemez diğer omuzdaşları gibi çalışmaya, yazın Karagümrük, Edirnekapı semtlerinde kavun, karpuz; kışın da salep, boza gibi şeyler satarak geçinmeye mecbur oldu. Zaten o vakitler, zamanın Karun'u olsa da tulumbacılar boşta gezen omuzdaşlarını ayıplarlardı. Mutlaka ya bir karpuz sergisi ya bir semai kahvesi[5] veya bir şerbetçi

---

1 Eskiden Beyoğlu-Galata bölgesine hizmet veren Altıncı Belediye Dairesi.

2 Tekkelerde ayin sırasında ilahi okuyan kişi.

3 Âşık edebiyatında bir nazım şekli.

4 Tulumba sandığını sırıklarla omuzlarında taşıdıkları için tulumbacılar birbirlerine "omuzdaş" derlerdi.

5 Halk şairlerinin ve âşıkların toplandığı, atışmalar yapılan; semailer, koşmalar söylenen âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü kahvehane.

dükkânı işletmek onların şanındandı. Fakat Cemil öteden beri hazır yemeye alıştığı için bu işler ona ağır geldi. Vaktiyle koca yirmi beş okkalık[1] yaş hortumu Ayastefanos'tan[2] sırtına yüklenip, baldırı çıplak, dili bir karış dışarı fırlamış olduğu halde Edirnekapı'ya koşarak gelmeye sıkılmayan Cemil, bir türlü "Karpuz kurabiye!" diye bağırmaya, boza güğümü altında kapı kapı dolaşmaya alışamadı. Parasızlıktan kıvranıyordu, yoksa hiç böyle şeylere teşebbüs etmeyecekti... Bir gün satışa çıktı, ertesi günü hastayım dedi. İki gün çalıştı, üç gün koğuşta yattı. Nihayet baktı ki olmayacak, başladı evden yükte hafif, pahada ağır şeyleri birer birer koltukçu[3] çarşısına taşımaya... Bir zaman da böyle geçti. Bir gün babası kıyametleri kopardı ve yemin etti ki, "Bu hal tekrarlanırsa seni evlatlıktan reddeder ve karakola teslim ederim..."

Artık Cemil'in koğuşta da eski itibarı kalmadı. Hacı Reis'in[4] dört buçuk kulaçlık[5] vişneçürüğü kuşağı kaybolduktan sonra omuzdaşlar ona biraz şüpheli bakmaya, surat asmaya başlamıştı. Bir gün yine misafir gelen tulumbacılardan birinin, içinde beş altı yüz kuruş bulunan çantası uçmuştu. O gün Cemil büsbütün gözden düştü ve arkadaşlarının imalı, dokunaklı sözleri, hakaretli bakışları altında bir hayli üzüldü ve ezildi.

Halbuki Cemil'in bir şeyden haberi yoktu. Kuşağı da parayı da çalan başkasıydı. Fakat ne yapsın zavallı, nasılsa bir kere şüphe altına girdi. Bir gece Hacı Reis bütün ihvanın[6] içinde sarhoşça söylendi: "Bir insan, anasının çarşafını çalar da rakıya verirse ondan hayır mı gelir?"

Cemil hiç ses çıkarmadı. Boynunu büktü, melül melül dinledi. Sonra kararını verdi: "Beni zaten Şehremininiler ne vakittir çağırıp duruyorlar, oraya giderim..."

---

1 Eskiden kullanılan 1283 gramlık bir ağırlık ölçüsü birimi.
2 Yeşilköy.
3 İkinci el eşya alıp satan kimse.
4 Tulumbacı takımlarında amir konumunda olan kişi.
5 Gergin şekilde açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.
6 Tulumbacıların birbirleri için "can dostlar, kardeşler, arkadaşlar" anlamında kullandıkları hitap kelimesi.

Ertesi gün, tası tarağı topladı, bir iki sevdiği arkadaşına, "Allahaısmarladık, ben gidiyorum" dedi, çıktı.

Cemil gittikten sonra koğuştaki hırsız da meydana çıktı. Sonradan gelenlerden baldırı çıplağın biri, bir nargile aşırıp kaçarken yakalandı ve eski suçlarını da dayakla itiraf etti. Hacı Reis'ten ta dümen neferine[1] kadar hepsi Cemil'i gücendirdiklerine, zavallının günahına girdiklerine pişman oldular. Fakat kaç para eder? İş işten geçmiş, Cemil şimdi Şehremini'ne kapağı atmış, oranın sandığını şenlendirmişti. Ona orada çok saygı gösteriyor ve değer veriyorlardı. Semtin tulumbacılığa hevesli bütün gençleri "Cemil Ağabey" diyorlar ve elini sıcak sudan soğuk suya sokturmuyorlardı. Cemil'in tulumbacılıktaki mahareti bütün İstanbul'u titretmişti. Geçit yerlerinde Cemil'in takımını seyretmek için meraklılarından genç, ihtiyar, sarıklı, sakallı binlerce ahali birbirini kırıyordu. Şehremini ve civarının hovarda delikanlıları Cemil'leriyle iftihar ediyor ve Cemil ile tulumbacılığın zirveye vardığını söylüyorlardı. Cemil, bu yeni itibar ve sevinçle kendini bütün bütün kaptı koyuverdi.[2] Eğlenti, rakı âlemlerine yeniden daldı...

İşte gerek tulumbacılıkta gerek semaicilikte çok parlak bir hayat sürdüğü ve her iki sanatta da tam bir ustalık sahibi olduğu bu sıralarda, bir gün hiç umulmadığı halde, hiç umulmadık bir içki meclisinde Cemil, hiç ummadığı birine gönlünü kaptırdı. Beş altı ay kadar bununla güzel, tatlı bir balayı geçirdi. Fakat aşkın kederleri, acılıkları başlayınca kendini büsbütün rakıya vurdu. Bir sene kadar durmadı, dinlenmedi içti ve yangınlara hep sarhoş olarak koştu. Çok defa yollarda düştü, kafası gözü yarıldı. Al kanlar içinde koğuşa geldi. Arkadaşları ona çok nasihat ettiler. Bir türlü söz geçiremediler. Bir gün Borucu[3] Recep isminde biri ona nasihat yollu, "Gel Cemil Bey, etme, vazgeç, bu rakı pis şey, seni çabuk yıkacak, hem başına bir bela çıkaracak. Vazgeç...

---

1 Bir sınıfın en gerisinde kalanı, sonuncu geleni, en tembeli.

2 "Kapıp koyuvermek" deyimini bu şekilde kullanım yazarın tercihidir.

3 Tulumbacı takımında yangına hortumla su sıkan kişi.

Ben on sene var, bu pisi ağzıma koymam... Çünkü neden? Fenalığını gördüm... Allah muhafazana,[1] rakı adamı katil eder be... Bak ben yaparım çifte kâğıtlıyı,[2] ooh kekâ! Gel keyfim gel... Sessiz sessiz çekilir bir kenara kendimi dinlerim. Neme lazım, âlemin derdi sırtımı gerdi... Nah yapayım mı sana da bir cıgara?[3]" dedi.

Cemil o vakte kadar bir nefes esrar içmemişti. Fakat öteden beriden kâh yergisini kâh methini işitiyor ve dalga[4] denilen halin nasıl şey olduğunu çok merak ediyordu. Semai kahvelerinde okuduğu gazellerin, mânilerin de hep dalga ile yazılmış olduğunu ve dalgada insanın zihnine çok şey geldiğini söylüyorlardı. "Yap be... Anasını..." dedi.

Ve ona da alıştı. Bir hafta içinde onun da tiryakisi oldu. Tam bu esnalarda babası Eşşeyh Mehmet Kadri Efendi'ye Allah tarafından felç geldi, yatağa düştü... Cemil de üzgün ve ümitsiz bir halde ailenin idaresini sırtına yüklenmek mecburiyetinde kaldı.

Fakat birdenbire bu tatlı tulumbacılık ve çapkınlık âleminden uzaklaşmak ona pek imkânsız geldi. Akraba ve dostlarından bazıları kendisine, ailesine karşı görevlerini yerine getirmeye davet ederek tulumbacılığın, külhanbeyliğin bu rakılı, esrarlı, kanlı bıçaklı çıkmaz yolundan tekkenin ruhani ve ulvi semahanesine[5] dönmesini şiddet ve fakat samimiyetle hatırlatarak tavsiyelerde bulundular. O, evvela bu yerinde teklifleri yalandan reddeder gibi oldu. Lakin kabule meyilli olduğunu da hal diliyle anlatmak istedi. Birkaç gün işi savsakladı. Düşündü taşındı bir türlü karar veremedi.

Ne çapkınlığı tamamıyla terk edebiliyor ne de tekkeye yabancıdan bir halifenin[6] tayinine razı oluyordu. O istiyor-

---

1 "Allah bizi korusun!" anlamındaki "hafazanallah" dua ve sığınma cümlesinin halk dilinde söylenişi.

2 (Argo) Esrarlı sigara.

3 (Argo) Esrarlı sigara.

4 Uyuşturucu maddelerin verdiği keyif hali, esrar sarhoşluğu.

5 Mevlevi tekkelerinde dervişlerin sema yaptıkları özel bölüm, tekkelerde zikir ve mukabelenin yapıldığı yer.

6 Bir mürşidin müritleri arasından kendi yerine tayin ettiği kişi, birinin yerine geçen kimse.

du ki yangınlarda sırığının başına, ramazan geceleri çalgılı kahvelere, ayin zamanlarında da tekkeye giderek üç vazifeyi birden yapsın!..

Artık babasının hastalığı gittikçe ağırlaşıyor ve mürşitlik vazifesinin başkalarına bırakılması gerektiği hayırseverce uyarılarla her taraftan tekrar tekrar hatırlatılıyordu. Ve o hâlâ tulumbacılığa âşık, semaiciliğe tutkun, mürşitliğe hevesliydi...

***

Cemil'in tulumbacılığa başlamasının altıncı senesiydi. Kışın karlı, fırtınalı bir gecede Büyükdere yangınından dönmüş, yarı ölü bir halde, elindeki kocaman tulumbacı feneriyle yalnız, düşe kalka Edirnekapı mezarlıkları arasından evine gidiyordu. O gece Cemil, ağır hasta olan babasının başucunda beklerken topları duyar duymaz hemen soyunmuş ve yirmi dakikada soluğu Şehremini'nde koğuşta almıştı.

Akşamdan hava açık ve yerler kupkuruydu. Onlar Şehremini'nden ta Büyükdere'ye gidip gelinceye kadar karayelden esen rüzgârla beraber lapa gibi kar başlamış, ortalık bembeyaz olmuştu.

O gece koğuşta kalsa olmazdı çünkü babası evde can çekişiyordu ve ne olursa olsun eve gitmek lazım... Halbuki bu karda kıyamette böyle bir iç donu, bir gömlekle Şehremini'den eve gitmek pek kolay değil. Omuzda sandık olsa, koşarak belki daha ilerisine gidilir fakat böyle sallana sallana adeta çırılçıplak nasıl gidecek?

Arkadaşları onu koğuşta, "Gitme yahu, deli misin sen, gel bu gece bizde kal!" diye çok zorladılarsa da o, "Olmaz, mümkün değil, moruk pek fena..." dedi ve koğuşun bir kenarında, sardığı dolma gibi kalın esrarlı cıgarayı bir iki çekiştirdi ve yiğitliğe leke sürmemek endişesiyle öylece, cascavlak koğuştan fırladı.

Arkasından çok bağırdılar, "Yahu budala mısın, öyle çıplak gitme, donarsın, gel sırtına bir şey, ayağına bir yemeni giy de git..." Kime anlatırsın! O şimdi kendini dalgayla mehtaplı bir bahar gecesinde sanıyor ve öyle keyifle koşuyordu ki...

Edirnekapı mezarlıkları arasına gelinceye kadar pek farkında olmadı. Lakin orada esrarın hızı hafifledi. Kâğıthane boğazından kopan acı karayelle karışık kar tipisi, servilerin gacırtısı ve arada müthiş bir gümbürtüyle koca bir dalın kırılarak yolun ortasına düşmesi ona pusulayı şaşırttı. Uzaktan, bekçinin sopası saat gece ikiyi vuruyordu.[1] Şöyle bir düşündü. Bu vakitte, bu karda kıyamette böyle bir iç donu, bir gömlekle yalın ayak, başı kabak bu mezarlıkların arasında ne işi vardı?

Babası evde can çekişiyordu. Bir defa Eyüp'te Bülbülderesi'ni, sonra Şehremini'ni, oradan da Büyükdere'yi gözünün önüne getirdi. Bu haline hem kızdı hem de güldü. "Ulan" dedi, "insan deli olsa bu haltı yemez." Sonra elindeki fenere baktı, mum tükenmek üzereydi. "Ha gayret ha!" dedi, koşmak istedi. Oysa çıplak ayakları kütük kesilmişti. Koğuştan böyle çırçıplak fırladığına bin kere pişman oldu. Balıkçıvari, kollarını iki tarafa sallayarak biraz kızışmak istedi, o esnada feneri söndü. Önünde genişçe bir çukurda su birikintisi vardı, üzeri çalı çırpıyla örtülmüş ve karla bellisiz bir hale gelmişti. Farkında olmayarak yarı beline kadar oraya bir daldı. Artık tam olmuştu. İncecik bir dizlik, bir de ten fanilasıyla bu banyo onu olduğu yerde mecalsiz, hareketsiz bir hale getirdi. Pek güçlükle adım atıyordu. Çeneleri leylek gagası gibi takırdıyor, yüzü gözü şiddetle çarpan kar tipisinin aralıksız darbeleriyle kamçı yemiş gibi sızlıyordu. "Ah! Şimdi evde, sobalı odadaki sıcak yatak neredesin? Acaba eve kadar gidebilecek miyim yoksa yolun ortasında düşüp kalacak mıyım? Gitsem de eve ne yüzle gireceğim, ya babam şimdiye kadar öldüyse..." Bu düşünceler arasında mırıldana mırıldana, sürüne sürüne Sıraselviler'e kadar güç bela gelebildi. Orada yokuşun başında bekçinin birine rastladı ve "Ayaklarım dondu, bir çift yemenin varsa ver de yarın getireyim hemşerim!" dediyse de, "Kör müydün, gitmeyeydin.

---

1 Eskiden mahalle bekçilerinin önemli görevlerinden biri de sopalarını tak tak vurarak saat başlarını halka bildirmekti.

Yangın nerede, senin evin nerede?" şeklinde hak ettiği cevabı alarak, yarı ölü bir halde yine yoluna devam etti.

Biraz ileride, tahta perdenin dibinde yatan bir köpeğin karnına bastı. Köpek can havliyle saldırdı, Cemil'in baldırını iki yerinden dişleyip uluyarak kaçtı. Zavallının fena halde canı yandı ve feryadından iki sıralı evlerdekiler uyandı. Şimdi bacağındaki yaraların sızısı soğuğun, karın tesiriyle ciğerine vuruyor ve sızan kanlar bacağında donup kalıyordu. Artık bir çocuk gibi ağlıyor ve, "Ya Rabbi sen beni kurtar!" diye Allah'a yalvarıyordu.

Pek güçlükle birkaç adım daha attı ve bir duvarın dibine yıkıldı kaldı. İşte o zaman Cemil ilk defa olarak taparcasına sevdiği tulumbacılığa karşı, "Teknesinin temiz tarafına... İcat edenin babasının canına..." gibi, bir iki küfür savurdu ve bu uygunsuz mesleğe karşı kalbinde hafif bir soğukluk duydu.

***

Cemil o gece sabaha yakın iki polisin kolları arasında eve girdiği zaman, babası Eşşeyh Esseyit Mehmet Kadri Efendi çene atıyordu.[1] Kendi de eğer bir ölüden beter olmasaydı gidip babasına, hiç olmazsa son nefesinde, "Hakkını helal et babacığım!" diyecekti. Bunu diyememekle beraber yukarıda, babasının başucunda uhrevi gayretlerle çırpınan bütün ev halkına, aynı vazifenin kendisine daha çok gerekli olduğu inancını verecek belirtilerle kendini yatağa dar attı. Anası deli gibi oldu. Şimdi oğluna mı koşsun, kocasına mı? Teyze hanım, büyükanne şaşırdılar. Komşuların birçoğunu sabah karanlığında gürültüleriyle uykudan uyandırdılar. Evin içinde kıyamet kopuyordu. Komşular akşamdan beri ölümü beklenen Şeyh Efendi'nin vefat ettiğini anladı fakat Cemil'in de babasına eşlik etmeye hazır olduğunu bilmiyorlardı.

Zavallı Cemil babasıyla helalleşemedi. Annesi Zehra Hanım ise oğlunun endişesiyle kırk senelik kocasının gözlerini nasıl kapadığını göremedi.

Artık ölen öldü, şimdi aşağıdaki can çekişene yardım etmek lazımdı. Evdekiler, hepsi birden yukarı odadaki ölüyü

---

1 Çene atmak: Ölmek üzere olmak.

yalnız bırakarak aşağı odadaki Cemil'in başına üştüler. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes farklı bir tedavi usulünden bahsediyordu. Çaylar, pekmezler, karabiberler kaynıyor, yatağın içine topraktan mamul mangal kapaklarının biri girip biri çıkıyordu. Böylece aradan yarım saat geçti ve ne yaptılarsa fayda etmedi.

O, hâlâ üç yorgan, iki battaniye, dört postun altında tir tir titriyor, donuyor, buz kesiliyor, bir türlü kendine gelemiyor, hâlâ lakırdı söyleyemiyor, bir tarafa kıpırdanamıyordu.

Bekçi vasıtasıyla Yazmacı Arap'ın kocası Tırnovalı Ahmet Ağa'ya, bakkal Bekir Efendi'ye haber gönderildi. Bereket versin, Ahmet Ağa çabuk yetişti. Kadınlar başlarını birer bez parçasıyla yarım yamalak örttüler. Ahmet Ağa'yı Cemil'in odasına aldılar. Ahmet Ağa, uzman bir doktor tavrıyla odayı bir gözden geçirdi. Sonra hastaya döndü. Laubali ve lakayt sordu:

"Abe ne olmuş bu cenabete böyle?"

Zehra Hanım iki elini böğrüne dayayıp içini çekerek:

"Ah Ahmet Ağa! Nedir benim bu çektiğim. Babası şimdi can verdi, bu böyle... Bu karda, bu kıyamette yalın ayak başı kabak Büyükdere'lere yangına gitmiş. Yangına gidecek zamanı mı buldun a yere batası! Nedir benim bu çektiğim çileler ya Rabbi..."

"Bak bir kere, hulan[1] ben buna söz geçiremedim gitti be! Kaç keret süylemişim, abe Cemil Efendi, vazgeç bu tulumbacılıktan! Tutsa biri de, 'Anan seni tulumbacıdan mı peydahladı,' deyiverse ne dersin? Tüvbe, sen bilirsin... Hani, açın bakayım yorganı nasıldır, kaskatı olmuş mu?"

Zehra Hanım telaş ve aceleyle yorganı çekti:

"Aman Ahmet Ağa, buna bir çare!" diye yalvardı.

Ahmet Ağa ise Cemil'in bazı mahrem ve nazik yerlerini yokladı, sonra doğrularak:

"Yok bir şeycik, geçer o. Siz yalnız biraz zahmet göreceksiniz, te bu kadar. Bekçiyi de çağırırız şimdi, bunu kaldırıp

---

1 Ulan (Yazarın notu).

götürürüz Halil Ağa'nın ahuruna. Sokarız gırtlağına kadar tezek içine, yatar yarım saat bir saat tezek içinde, sıcacık... Sonra kendine gelir, bir şeyciği kalmaz."

Kadınlar evvela bu tedavi şeklinden bir şey anlamadılar ve şaşkınlıkla Ahmet Ağa'nın yüzüne baktılarsa da o:

"Haydi, haydi, hiç vakit geçirmeye gelmez. Ne bakarsınız öyle yüzüme alık alık? Ben gideyim toplayım bekçiyi falan filanı..."

Ahmet Ağa gitti, mahalle bekçisi ile oradan geçen salepçiyi yakalayıp geldi ve kendi bir kenara çekilip onlara emretti:

"Ha tutun di, biriniz başından biriniz kıçından. Ben de yardım edeyim."

Altmış okkalık sandığı omzuna alıp Büyükdere'lere, Ayastefanos'lara sırık sallayan Cemil'in şimdi böyle üç kişinin kolları üstünde, komşunun bahçesindeki yaş gübreliğe gömülmeye gitmesi pek garipti.

***

Artık ortalık aydınlanmıştı. Çemişkezekli İnekçi Halil Ağa'nın yanaşması Abdullah inekleri sağıyor, Halil Ağa'nın kendisi de bahçede, sağılan sütlerin sularını katıyordu. Şiddetle bahçe kapısının çıngırağı çalındı ve hemen ardından inceli kalınlı birçok ses, telaşlı hareket duyuldu. Halil Ağa'nın ödü koptu, belediye çavuşlarının sabahleyin erkenden kendisini bastırdıklarını zannederek ağız ağzına sütle dolu iki büyük güğümü bahçenin gizli bir köşesine döktü ve uşağına seslendi:

"Ula Abdullah!"

"Hoy, ne var?"

"Ula, ahurda sağılmış süd ne varsa sahın su mu goymayasın!"

"Ne var, ne oldu ki?"

"Ölünün körü oldu. Duymi misin, gomisyon çavuşları[1] gapıya tikildi."

---

1 Komisyon çavuşu: Osmanlı'da belediye zabıta memuru.

Ve gitti kapıyı açtı, baktı ki bunlar. Sert ve ciddi:

"Ne istisiniz, beyle zabah garanluğunda gadun erkek bütün mahleli gapıya doldunuz?"

Onlar olan biteni anlatıp Halil Ağa'dan müsaade istediler. Ahmet Ağa, Halil Ağa'ya sordu:

"Nerde senin fışkılığın ba?"

"Görmi misin, ahan garşunda. Get ne yapacahsan yap. Ula şuraya bah; ocağı yanası, baban bir yandan öliy, bir yandan sen yanguna get! Bah bir kerem, gördün mü Allah'ın işini. Adam işte sohunda beyle olur..."

Ahırdan Abdullah'ı çağırdılar, gübreliğin ortasında derin ve geniş bir çukur açtırdılar. Ahmet Ağa, Abdullah, bekçi üçü de dizkapaklarına kadar gübreye batarak çukura yanaştılar. Salepçi çırağı, Halil Ağa ve Zehra Hanım dış taraftan yardım ederek Cemil'i oraya daldırdılar. Ahmet Ağa, açıkta kalan yerlerini de sanki bir duvar sıvar gibi güzelce kapattı. Hiç nefes alacak bir delik bırakmadı. Yalnız boğazından yukarısı dışarıda kaldı. Bu tedavi işi Halil Ağa'nın biraz tuhafına gitti. Zaten sütlerin acısı yüreğine çökmüştü. Sabredemedi, dedi ki:

"Barlim[1] oldu olacah gafasını da sohun kim eyice ısına..."

Kadınlar bu münasebetsizliğe aldırmadılarsa da Ahmet Ağa kızdı:

"Hulan, eşeklenme ayı herif, herkesin canı yanıyor."

"Ayu mu? Ayuyu şimdi görsetürüm saha. Ayu senin babandur."

"Tut çeneni be!"

"Neye dutiymişim çenemi... E, söyle baham, neye dutiymişim? Burası benim yerim, benim yurdum. İstedugumu söylerim. Goca herifi sohdunuz ahan oraya bedavadan daha ne istiysiniz?"

Zehra Hanım dedi ki:

"İlahi Ahmet Ağa, sıkılmazsan ona da mı para isteyeceksin? Sus ayol sus, komşu hatırı saymazsan ölü hatırı olsun

---

1 Bari (Yazarın notu).

say bari. Babası daha şimdi öldü. Kendi de işte görüyorsun yarı ölü bir halde. Bizim şimdi ciğerimiz parça parça. Sana şimdi böyle mi yapmak düşerdi!"

"Ya ne düşerdi ki ya? Getmeyeydi, ona ben mi galh da yanguna get dedim. Bu gübre buraya gaça mal oli biliy misin?"

Halil Ağa'nın sütlerin acısından dolayı bu dırıltılı insafsızlıkları mahalleliden bir ikisinin daha gelmesiyle kesildi. Orası artık kalabalıklaştı. İmam, polis geldi ve belediye doktoruna haber gönderildi. O gün Cemil'in babasının cenazesi ancak ikindiden sonra kalkabildi.

Mayısla[1] tedaviden sonra Cemil, doktorun da yardımıyla biraz kendine gelebilmiş fakat bir haftadır yatıyor, dışarı çıkamıyordu. Babasının hatırını sayan şeyh ve dedelerin[2] birçoğu gelip onu ziyaret ediyor ve her biri birer parça hediyeyle gönlünü hoş etmeye çalışıyordu. Bu arada, babasının mürşidi merhum Karnabaharzâde'nin torunu Şeyh Safiyyüddin de gelmiş ve yeri gelmişken Cemil'e bütün çapkınlıklarını hemen terk ederek babasının postuna sahip olmasını şiddetle ve kesin bir şekilde emretmişti. Fakat Cemil'den kesin teminat yerine sadece, "İnşallah, öyle yaparız" gibi cevaplar alarak gitmişti... Cemil yatakta bir ay kadar yattı ve bir ay kadar da ayakta sersem ve serseri gezdi. Daha sonra, verdiği teminat üzerine, hastalığından sekiz ay sonra, büyük bir kalabalık huzurunda izzet ve ihtişamla babasının postuna oturmasına karar verildi.

Sonbaharın mehtaplı bir cuma gecesiydi, semahanede halifelik töreni icra edilmiş, tarikat ayini henüz başlamıştı. Cemil mahcup, mütevazı, ortada hafif hafif iki tarafa sallanıyordu. Birçok hatırlı şeyh, Cemil'in alt yanında yer almışlardı. İstanbul'un en güzel sesli zâkirleri de en güzel makamları terennüm ediyorlardı. Cemil'in kulağına derinden bir top sesi geldi. "Acaba!" dedi ve dikkat etti; ikinciyi de duyar gibi oldu. Top mu yoksa başka bir gürültü müydü?

---

1 Yaş sığır gübresi.

2 Tarikatlarda dedelik makamında bulunanlar.

Ya topsa, ya yangınsa... "Adam sen de yangından bana ne? Ben tulumbacılıktan vazgeçtim" dedi. Halbuki tulumbacılık onda bir saplantı, bir hastalık olmuştu. Tulumbacılıktan öyle kolay kolay vazgeçilebilir miydi? Eğer yangınsa ve zikir de inşallah çabuk biterse, hiç olmazsa geçit yerine sandık seyretmeye giderim diye zihnen karar verdi. O gece tekkede eski omuzdaşlarından bir ikisi de davetli olarak bulunuyor ve zikri seyrediyorlardı. Göz ucuyla onlara bakarak kimseye renk vermemeye çalıştı. Bir çeyrek sonra uzaktan bekçinin sesi duyuldu. Cemil'in de dizleri titremeye, kalbi çarpmaya başladı. Parmaklığın içinde oturan omuzdaşları çeşitli bahanelerle birer birer dışarı çıktılar. Ve o şimdi zikri, devranı[1] hepsini şaşırdı; sağa eğileceği yerde sola, sola döneceği yerde sağa sallanıyor, bekçinin sesi ve sopası yaklaştıkça kendinden geçiyordu. Derken ta tekkenin kapısında herif narayı attı:

"Yangın vaar! Pahırkoyu'nda, Saggızağacı'nda!"[2]

Cemil'in sinirleri boşandı, kendini kaybetti. O anda gözünün önünde, böyle eylül ayının mehtaplı bir gecesinde aydınlık ve taze kırlar, bostanlar arasından açık ayakla yılan gibi süzülen çifte fenerli sandıkların gönül çalan manzarası canlandı. Ne olursa olsun hemen bu zikir ve ibadet meclisinden fırlayıp kaçmayı kurdu. Fakat bir türlü bu kararını yerine getirmeye kendinde cesaret bulamadı. Bir adım atacak oldu, sandı ki herkes kendine bakıyor ve eğer yerinden kımıldayacak olursa yakasına yapışıp, "Otur oturduğun yerde, tulumbacı herif! Hani bir daha tulumbacılık yapmayacaktın! Utanmaz mısın sen?" diye rezil edecekler.

Şimdi sallanmayı mallanmayı hepten unuttu. Olduğu yerde dimdik etrafına bakıyor ve sanki korkunç bir hale düşmüş de etraftan yardım bekliyordu. Dizlerinin titremesi arttı. Alnından nohut gibi ter taneleri dökülmeye başladı. İçinde tuhaf ürpermeler oldu. Ah, bir kere dışarıya çıksa! Artık sandık seyrine de gitmeyecek, sadece yüzüne biraz su

1 Dervişlerin halka şeklinde dönerek yaptıkları zikir.

2 Sakızağacı, Bakırköy'de bir mahalle.

serpip odada oturacak, açılacaktı. Ve bundan başka da kurtuluş çaresi yoktu. Yerini mahcup ve çekingen bir başkasına terk ederek yalpalaya yalpalaya kapıya doğruldu. Yüzü sapsarı kesilmiş, güçlükle nefes alıyordu. Artık onun bu hali, bütün oradakilerin dikkatini çekti. Herkeş ona bakıyordu. O, bütün bu bakışların altında ancak kapıya kadar sürüklenebildi ve orada sendeledi, düştü...

Zikir en parlak ve ahenkli yerinde durdu. Tefler, kudümler yerlerine asıldı, postlar kaldırıldı, mumlar söndü; semahaneye biraz evvelki ibadet coşkusunun yerine ruhani bir karanlık geldi. Bazıları onun bu haline gizlice alaylı birer gülücük fırlattı. Bazıları utangaç, yüzlerini yere eğdi. Bazıları ise... Herkes yeni Şeyh Efendi'nin başucuna doldu. Herkes başka türlü düşünüyor ve farklı şeyler söylüyordu. Balcıoğlu Tekkesi şeyhi Reşadetlü[1] Subhullah Efendi:

"Cezbe halidir," dedi.

Rebii şeyhi Hacı Hafız Efendi onu tasdik etti:

"Allah bilir, buyurduğunuz doğrudur Subhullah Efendi!.. Merhum bizim büyük efendi de hilafet aldığı gece, Allah'ın işi bu ya, böyle bir hal almıştı."

Diğer şeyh ve dedelerin bir kısmı da bu fikri makul ve doğru gördüler. Lakin kurnazları, işin içyüzünü bilenleri gizlice, "Tulumbacıdan olan şeyh bu kadar olur. Herif yangını duydu mu işte böyle Allah'ı unutur. Şimdi kim bilir onun aklı nerede, hangi tulumbanın peşinde?.." diye söylendiler.

***

İşte Çuvalcı Şeyhi'nin oğlu ve halefi Şeyh Cemil Efendi, insanlar arasında bu tarihten, hilafet aldığı geceden itibaren erenlerden sayılmaya başlamıştır.

Karadeniz sahilleri, 12 Şubat 1914

---

1 Osmanlı'da şeyhler için kullanılan unvan.

Altın Babası[1]

1 Cihan Biraderler Matbaası, [İstanbul], 1339/1341 [1923].

Altın Babası'nın asıl ismi eskiden Hartun Salih'ti. Hartun lakabı da sonradan ilave edilmişti. Kısa boylu, tıknazca, kırmızı tenli, turuncu saçlı, çil yüzlü, küçük ve çipil gözlü, bıyıkları köse denecek kadar az olan bu adama Hartun ismi, çocukken, mahalle mektebinde arkadaşları tarafından takılmıştı. Salih, o zaman mektepte yemek yerken lokmaları çiğnemeden acele acele yutar, sonra boğazına kemik kaçmış köpekler gibi gırtlağından "hart hurt" diye birtakım sesler çıkarır ve o yemek yerken bütün çocuklar karşısına geçip "hart hurt" diye alay ederlerdi. Daha sonra bu iki manasız kelime çabuk ve çok söylene söylene kendiliğinden ses değişmesine uğrayıp kısalarak "Hartun" şeklini aldı ve ona bir lakap oldu. Rüştiyede, idadide,[1] Harbiye'de[2] onu hep böyle çağırdılar: Hartun Salih yahut sadece Hartun...

Hartun, nasıl zabit çıkmış ve dört buçuk sene nasıl zabitlik yapmış buna herkes şaşıyor, kimsenin aklı ermiyordu. Bir gün duyuldu ki Hartun, bir para aşırma meselesinden dolayı divanıharp[3] tarafından üç ay hapisle emekliliğe sevk edilmiş. Bu, zaten herkesin beklediği pek tabii bir hadiseydi. Çünkü Hartun'un ta sekiz yaşında mahalle mektebine gittiği zamandan beri çok garip ve fena âdetleri vardı ki bunları herkes biliyordu. Hartun, o vakitler müthiş bir oburdu; kendi çıkınıyla evden getirdiği yarım okka ekmek, bir avuç zeytin ve iki baş soğanı bir oturuşta yedikten sonra ayrıca arkadaşlarının yemeklerini de aşırıp mektebin abdesthane

1 Eskiden lise derecesindeki mektep.
2 Subay yetiştiren askeri yüksekokul, Kara Harp Okulu.
3 Askerler tarafından işlenen suçlara bakan olağanüstü askeri mahkeme.

aralığında tıkınırdı. Bundan dolayı kaç defa kalfalardan[1] falaka yemiş ve kaç defa mektep değiştirmişti... Sonra rüştiyede kâğıt, kalem, hokka aşırmak, şunun bunun ceplerini karıştırmak gibi başka şeylere de dadandı.

Salih, yalnız bunlarla da kalmazdı; sabahları mektebe gelirken mezarlıklardan topladığı çitlembik, bostanlardan aşırdığı erik falan gibi ufak şeyleri taneyle arkadaşlarına satar, veresiye alanlardan ertesi gün on para[2] yerine on beş para tahsil eder ve bazen de onlara ufak tefek borçlar verirdi. Mesela kitap, hokka, mendil gibi şeylerin rehin bırakılması karşılığında iki gün vadeyle kırk para ödünç verir, vadesi gelince iki kuruş altmış para alırdı. Derslere hiç çalışmazdı, yalnız hesap dersini,[3] bilhassa faiz, iskonto[4] konularını ciddi bir dikkatle takip eder fakat yine de hocanın anlattığı derslerden bir şey anlamazdı. Çünkü çok mankafaydı.

***

Divanıharbin kararıyla Salih hapishaneye tıkıldığı zaman düşünmeye ve dövünmeye başladı: "Aman ya Rabbi! Ben ne halt ettim, ne halt ettim de bin beş yüz kuruş için yakayı ele verip rezil oldum! Hadi rezil olmak bir şey değil diyelim fakat ekmekten oldum... Şimdiden sonra ne yapacağım, neyle geçineceğim? Tayınıyla, bilmem nesiyle ayda iki bin kuruştan fazla para alıyordum, şimdi bu parayı nasıl kazanacağım?"

Hapishanede, üç ay yemedi içmedi hep böyle düşündü ve ağladı... Hapis müddetini tamamladığı zaman doğruca babasının evine geldi. Daha kapıdan içeri girer girmez ilk sözü şu oldu:

"Baba, ne yapacağız, ne halt edeceğiz?"

---

1 Öğretmen olmadığında sınıfı idare eden kişi, öğretmen yardımcısı; halife de denir.

2 Osmanlı'da liranın yüzde biri bir kuruş, kuruşun kırkta biriyse bir paraydı, dolayısıyla kırk para bir kuruş etmektedir.

3 Matematik.

4 Vadesi gelmemiş bir senedin faiz ve komisyonu düşülerek değerinden eksiğine alınması, kırma.

Babası:

"O senin bileceğin iş!" dedi.

Salih'in altmış yaşında, ihtiyar bir babası; yine ihtiyar, hastalıklı bir anasından başka kimsesi yoktu. Babası da tıpkı kendisi gibi, on sene evvel görevini suiistimalle Evkaf'ın[1] parasını zimmetine geçirmek meselesinden dolayı iki ay hapisle memuriyetinden azledilmişti ve tam on senedir hazırdan yiyordu. Mahallede onun adını "Varyemez", "Lüpçü"[2] koymuşlardı. Halbuki zavallının topu topu birkaç yüz lirası vardı ki o da şimdi bitmek üzereydi. Oğlunun ise öteden beri ona hiç faydası olmuyordu. Salih'in, zabit çıktı çıkalı bu kadar sene olduğu halde, şimdiye kadar babasına on paralık bir hayrı dokunmamıştı. Evde ayrı yerler, ayrı içerler, ayrı yaşarlardı. Hatta birbirlerine yabancı gibi bakarlardı. Salih'te ana baba sevgisi denilen şeyin zerresi yoktu; o, babasının evine bedava yatacak bir yer diye geliyor, babası da onun böyle kollarını sallaya sallaya gelip gitmesine belki ileride bir faydası dokunur ümidiyle ses çıkarmıyordu... Lakin şimdi Salih hapishaneden çıkıp eve gelince iş değişti, babası surat asmaya başladı. Çünkü evvelce zabitken beş para faydası olmayan herifin, bundan sonra yüz elli kuruş emekli maaşıyla hiç faydası olmayacak, belki üstelik zararı da dokunacaktı. Halbuki Salih'te çok para vardı. Ta mahalle mektebinden beri biriktirdiği paralardan beş yüz tane sarı altını daha geçenlerde bankaya yatırmıştı, elli altmış lira da daima yanında taşırdı. Babası, Salih'te bir miktar para olduğunu biliyor lakin bu kadar çok olduğunu tahmin edemiyordu... Salih şimdi sığıntı gibi oturduğu babasının evinde düşünüyor, ne yapacağını, nereden para çıkaracağını kuruyordu. Bir zaman hesap etti, kitap etti, bir karar veremedi. Bakkallık, kasaplık gibi sermayeye muhtaç işlere hiç yanaşmak istemiyordu. Çünkü ya zarar eder, ya top atar da senelerden beri biriktirdiği liraları elinden giderse diye

---

1 Osmanlı Devleti'nde vakıflardan sorumlu Evkaf Nezareti.

2 (Argo) Lüpe konmayı seven, bedavacı.

korkuyordu. Bir ay kadar böyle kararsız, ikircikli dolaştı. Sonra yine eskisi gibi aylıklı bir iş aramaya başladı. Fakat nereye başvurduysa ters yüzüne döndü... Hapishaneden çıkalı iki ay olmuştu. Bir hesap etti, baktı ki tam iki yüz on sekiz kuruş otuz para harcamış. Az kaldı yüreğine iniyordu. Hazırdan iki yüz on sekiz kuruş otuz para... Bu az para değildi. "Masrafı kısmalı!" dedi ve o günden itibaren öğle yemeğini kaldırdı. Bu öğle yemeği zaten ya on paralık ekmek ile on paralık peynir yahut bir simit ile bir çaydan ibaretti. Gerçekten Salih çocukken çok yiyen fena bir oburdu. Lakin o zaman bedava yiyordu. Sonra sonra onun bu oburluğu müthiş bir kemer sıkmaya dönüşmüştü. Öğle yemeğini kaldırdıktan bir hafta sonra tekrar hesap etti: O haftanın masrafları şimdi yirmi iki buçuk kuruş azalmıştı. Üzülerek biraz daha kısmaya karar verdi; bu defa da sigarayı bırakmak istedi ve bunu yirmi dört saat kadar denediyse de başaramadı. Artık yavaş yavaş akşam yemeğini de azaltmaya, çamaşır değiştirmemeye, odasında ateş yakmamaya başladı. Fakat bu kıt kanaat geçim hayatına ancak bir ay kadar devam edebildi. Öyle zayıfladı, öyle halsiz, dermansız düştü ki görenler onu hastalıktan yeni kalkmış veya hastaneye yatmaya gidiyor zannettiler. Babası hiç oralı olmuyor, "Ne hali varsa görsün!" diyordu. Nihayet Salih, bu yolun çıkmaz bir yol ve sonunun açlıktan, sefaletten, ölümden ibaret olduğunu biraz anlar gibi olunca bir sabah babasına yaklaşarak dedi ki:

"Akşama gelirken yüz dirhem[1] hamsi alayım da annem ızgarada kızartsın, biraz tuzlanalım!"

Babasının yüzü güldü:

"İyi olur," dedi ve o günden itibaren baba oğul birbirlerine biraz ısındılar.

Salih artık kesenin ağzını açtı. İki günde bir, yarım okka fasulye, yüz dirhem soğan, bir okka ekmek alıyor ve akşam

---

1 Yaklaşık 3,2 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü birimi; 100 dirhem yaklaşık 320 grama denktir.

yemeğini babası ve anasıyla beraber yiyordu. Gel gelelim Salih'in babası Halil Efendi de oğlundan pek aşağı kalmazdı. Bir gün oğlunun eve bir okka sığır eti getirdiğini görünce kızdı ve söylenmeye başladı:

"İşte bu israf! Bir okka et, ne bu?.. Burası vükela[1] konağı mı kahpe oğlu?"

Salih hiç aldırmadı, ertesi akşam yine elinde bir çıkın nevaleyle geldi ve bu hal babasına merak oldu. "Acaba" dedi, "Salih kendisine bir iş mi buldu? Yoksa mümkün değil, böyle yapmazdı." Merakla oğluna sordu, "Hazırdan yiyorum!" cevabını aldı.

***

Salih'in babası haftada üç dört gün tekkelere gider, orada karnını doyururdu. Düğün ziyafetlerini ve sünnet düğünü gibi fırsatları ise hiç kaçırmazdı. Şimdi düşündü ki hazırdan yiyen oğlunu da buralara alıştırsa fena olmayacak... Bir akşam onu yanına aldı, bir tekkeye, ertesi gün de bir hafız cemiyetine[2] götürdü. Salih oralarda senelerden beri yemediği yemekleri görünce şaşırdı ve artık o da babasıyla beraber tekke tekke, cemiyet cemiyet dolaşmaya alıştı. Babası tekkelere giderken sarık sarardı; çünkü tekkelerde zikir çekmeyenlere, sarık sarmayanlara pek itibar etmiyorlardı. Yavaş yavaş Salih de bir sarık uydurdu ve dervişlerle beraber o da yalandan hu çekmeye, sallanmaya başladı. Bu çok iyi bir şeydi; bedava yemek, bedava kahve, bedava soba... Şimdi yine eski cimriliğini ele aldı, artık hazırdan, sadece tütün parası olarak günde otuz para harcıyordu. Babası bir gün dedi ki:

"Salih, yine havyar kesmeye[3] başladın, artık eve bir şey almıyorsun, masraf sadece bana yükleniyor."

O, surat asarak cevap verdi:

---

1 Osmanlı Devleti'nde bakanlar, vekiller.

2 Hafızlıklarını tamamlayan talebeler adına yapılan yemekli merasim, kutlama.

3 (Argo) Çalışmadan vakit geçirmek, işi hafife alıp keyfine bakmak. Burada daha çok "cimrilik etmek" anlamında kullanılmıştır.

"Ne alacağım, ne masrafı sana yükleniyor? Haftanın dört beş gününü tekkelerde, şurada burada beraber geçiriyoruz."

"İyi ama oğlum, eve kömür istemez mi, gaz istemez mi, sabun istemez mi, annen ne yer, ne içer?"

"Annem ne yerse yesin, ben karışmam. Ötekileri de sen al!"

Bu şekilde baba oğul birkaç sene yuvarlandılar... Artık yollarda Salih'i gören mektep arkadaşları ondan nefretle kaçıyor, onu görünce yüzlerini çeviriyorlardı. Öyle bir hale gelmişti ki saç sakala karışmış, üst baş perişan, bir dilenciye dönmüştü.

1912 senesi yazında bir gün Salih ansızın ortadan kayboldu. Ve aylarca yapılan aramalara rağmen bir türlü ortaya çıkmadı. Buna babası hiç aldırmadı, sadece annesi biraz merak etti. Ve herkes zannetti ki bir gece tekkeden yalnız olarak eve gelirken, parasına sebep onu öldürdüler. Halbuki Salih sağdı; babasının ikide bir gaz, kömür, sabun parası istemesinden alınmış ve Kocamustafapaşa taraflarında bir tekkenin kahve ocağına kapağı atmış, orada kendine biçare gezgin bir derviş süsü vererek yaşamaya başlamıştı.

Lakin günün birinde, onu tanıyanlardan biri, bu hususta şeyh efendinin kulağını bükünce oradan da kapı dışarı ettiler. O zaman bir müddet cami avlularında, mezarlık aralarında yattı kalktı, sonra Mevlanakapı semtinde kimsesiz bir ihtiyar kadınla tanışarak onun bir odalı evinin bodrum katına yerleşti. Bu kocakarı iflah olmaz bir faizciydi. Az zaman içinde Salih'le koklaşa koklaşa anlaştılar ve beraberce ticarete koyuldular. Kocakarı, bir kavanoz içinde toprağa gömülü yüzlerce lirasını çıkardı, Salih de bankadakileri aldı, işi büyüttüler, az zamanda faizcilikle yüzlerce lira daha kazandılar. Bunun üstüne Salih kıyafetini değiştirdi; başındaki yağlı arakiyeyi,[1] sırtındaki eski püskü abayı[2] çıkardı.

---

1 Dervişlerin başlarına giydikleri, yünden veya pamuktan yapılmış bir tür takke.

2 Derviş hırkası.

Malta Çarşısı'ndan temiz bir cübbe, beyaz bir takke ve sarık aldı; saçı sakalı düzeltti, temiz, özenli bir hacı baba oldu. Şimdi kendini meydana vurmamak için faizcilik işini görünürde kocakarı yapıyor, o da elinde tespih akşamlara kadar cami cami dolaşıyor, tekkelerin ise artık hiç semtine uğramıyordu. Kocakarı, "Bu kim?" diye soranlara, "Sütkardeşim, ahret kardeşim"[1] falan diyordu.

***

Birinci Dünya Savaşı patlayınca askerlik şubeleri, korkunç bir faaliyetle ne kadar açıkta, yedek ve emekli zabit varsa silah başına çağırıyordu.

Salih evvela bu davete pek aldırmadı. Lakin sonraları yollarda belge aranmaya başlayınca, yakalanıp nefer olmaktansa, mecburen mensubu olduğu Unkapanı Askerlik Şubesi'ne koştu. Onu bu kıyafetle eski semtlerinde kimse tanıyamamıştı. Askerlik şube başkanının karşısına dikildiği zaman yüzbaşı şaşkınlıkla baktı ve sordu:

"Ne istiyorsun hoca efendi?"

"Efendim, bendeniz emekli zabitim."

Şube başkanı hürmetle, "Pekâlâ efendim" dedi ve hemen künyesini buldular, personel başkanlığına gönderdiler. On gün sonra personel başkanlığınca işlemleri yapılarak Hartun Salih'i tekrar mülazım-ı evvel[2] rütbesiyle Ağaçlı Kömür Madeni'ne[3] iaşe zabiti[4] tayin ettiler. Bunun üzerine Salih, Yeni Cami'ye koştu. Eski bir asker ceketiyle bir pantolon uydurdu. Ve Uzun Çarşı başında, onlara yirmi beş kuruşa birer apolet taktırdı, sonra Çakmakçılar'dan kırk kuruşa bir kalpak aldı. Şimdi iş bir kılıca kalmıştı; bunun için birkaç yere başvurdu, bir türlü pazarlığı uyduramayınca babasının

---

1 Kardeş kadar sevilen ve ahirette beraber olma temennisiyle manevi kardeşliğe kabul edilen kişi, ahretlik.

2 Üsteğmen.

3 Eskiden İstanbul'un kömür ihtiyacının karşılandığı bölgelerden biri olan Ağaçlı köyü. Günümüzde Eyüpsultan ilçesine bağlı bir mahalledir.

4 Askerin silah ve cephane dışında yiyecek içecek, giyecek gibi ihtiyaçlarını tedarik etmekten sorumlu subay.

evindeki eski kılıcı hatırına geldi. "Hah, gider onu alırım..." dedi. Akşamüstü geç vakit Balat'ın yolunu tuttu...

Salih, karanlıkta evin kapısını çalarken babası da kahveye gitmek için sokağa çıkıyordu. Baktı ki kapıda sarıklı, cübbeli biri... Merakla:

"Kimi istiyorsunuz efendim?" dedi.

O, gayet lakayt bir tavırla:

"Benim baba, kılıcımı almaya geldim!"

"Sen kimsin?"

"Benim canım, tanıyamadın mı?"

"Sesini tanıyacağım gibi..."

"Elbette tanırsın... Sana zahmet olmazsa şu benim kılıcımı alıver. Sanırım aşağıki odanın yükündedir."

"Vay evladım, Salihciğim, sen misin? Ah yavrum, sen sağ mıydın? Dünya gözüyle seni gördüğüme çok şükür oğlum, gel bakayım, gel şöyle seni bir bağırma basayım!.."

"Şimdi şu benim kılıcımı getir, gideceğim, işim acele, yarın gelirim, uzun uzadıya görüşürüz!"

Babası onu zorla kolundan içeri çekti, annesi deli gibi boynuna atıldı. Lakin o, bunların hiçbirine aldırmıyor, sanki yabancı bir yerdeymiş gibi somurtkan duruyor ve sorulan sorulara hep sudan cevaplar veriyordu. Onlara, iki senelik macerasını büsbütün başka bir tarzda ve kısaca anlattı; şimdiye kadar görünmemesinin sebebini birtakım yalanlarla telledi pulladı ve geceyi orada zoraki geçirdikten sonra ertesi sabah kılıcını alıp annesinin gözyaşları ve babasının duaları arasında evden çıkıp sonbaharın yağmurlu bir gününde karadan Ağaçlı'nın yolunu tuttu. Salih için bu iaşe zabitliği bulunmaz bir nimetti. Ağaçlı'da şimdi eski hapsini, emekliliğe sevkini filan hepten unuttu; yine çalmaya, hem bu sefer korkusuz, endişesiz çalmaya başladı. Bir yandan çalıyor, bir yandan ormanlardan odun kestiriyor, köylerden kömür topluyor; bunları, beylik arabalarla İstanbul'a gönderiyor ve bu suretle günde yirmi yirmi beş liraya para demiyordu. Haftada bir fırsat bulursa kendi de İstanbul'a iniyor ve doğru Mevlanakapı'ya giderek ortağı kocakarı

ile faiz hesaplarını görüyordu. Şimdi gelirler iki taraftan çoğalmış, taşıyordu. Böylece, Ağaçlı'da tam iki buçuk sene iaşe zabitliğiyle vaktini geçirdi. Nihayet bir gün haddinden pek fazlasına gittiği ve hırsızlığı pek meydana vurduğu için yakalandı, tekrar divanıharbe verildi ve bu defa mahkemede sabıkası da dikkate alınarak altı ay hapsi ile askerlik mesleğinden ihracına karar verildi.

Hartun Salih'in çok garip ve çok mühim olan asıl macerası işte bundan sonra başlar; altı aylık cezasını tamamlayıp ikinci defa hapishaneden çıktığı zaman ortağı kocakarı ile annesini ölmüş buldu. Ancak kocakarının ölmesine hiç üzülmedi. Çünkü onun yanındaki paraların saklandığı yeri kimsenin bilmediğini, kimsenin orayı bulamayacağını biliyordu. Doğruca gitti, paraları oradan aldı ve babasının yanına geldi, molayı verdi. Bütün servetini şöyle bir hesapladı; iki bin yedi yüz elli sarı lira[1] ile yirmi iki bin küsur kâğıt liraya ulaşmıştı. Şimdi düşünüyordu, yeniden bir iş mi tutsa yoksa yine sırf faizciliğe mi başvursa yoksa bir müddet hazırdan mı yese? Babası büsbütün düşmüş, ihtiyarlamış, sefilleşmişti. Hele, dedi, bir zaman dinlenelim...

Şimdi onun ismi dillerde destandı, çeşitli semtlerde onu farklı isimler, lakaplarla çağırıyorlardı; "Hartun Salih", "Altın Babası", "Kibritçi",[2] "Sarraf Mişon"[3] gibi... Fakat kim ne derse desin, o, bunlara hiç aldırmıyordu. Böyle olmakla beraber kimse de onun gerçek servetinin miktarını bilmiyor ve bütün parasının bir iki bin lira kadar olduğunu zannediyorlardı. Çünkü bu hususta birçok rivayet vardı. "Bir vakitler Mevlanakapı taraflarında yaşlıca bir karıyı sevmiş, paraların bir kısmını ona yedirmiş; hırsız çalmış; gömdüğü yeri kaybetmiş..." şeklinde ağızdan ağıza birçok söylenti dolaşıyordu. Bu aslı esası olmayan söylentileri ise Salih, bizzat kendi ortaya salıveriyordu. Şimdi onun bütün bu zan ve tahminlerin çok üstünde olan büyük serveti babasının

1 Osmanlı döneminde kullanılan 7 gram ağırlığında altın sikke.

2 Pinti, cimri, sefil.

3 Eskiden sarraflar yüksek faizle borç para da verirlerdi.

evinde, gizli, kimsenin bulamayacağı bir yerde saklıydı. Artık kimseye, hatta bankalara bile güvenemiyor; yanar, çalınır veya çoğu hırsızlık olduğu için belki günün birinde hükümet gasp eder diye korkuyordu. Bu korku gittikçe arttı ve zaten kimseyle karışıp görüşmeyi sevmeyen Hartun Salih'i büsbütün merdümgiriz yaptı. Şimdi babasından bile fena halde ürküyordu. Yalnızlıktan sıkıldığı zamanlar hemen koynundaki hesap defterini çıkarıyor, onunla sohbet ediyordu. Artık ne hacı, ne hoca, ne faizci, ne sarraf, ne cimri, ne de cömertti; şimdi o sadece Hartun Salih'ti... Yirmi iki bin küsur kâğıt ve iki bin yedi yüz elli sarı liranın sahibi Hartun Salih...

Babası bu sıralarda birkaç defa, "Oğlum, ne olacak bu halimizin sonu, bu ihtiyar halimde bana kim bakacak? Hamdolsun paran var, bir iş tutsan, evlensen, ahir vaktimizde biraz rahat etsek!.." dedi. Babasının bu sözleri ona masal gibi geliyordu ve, "Bende para ne gezer, para olsa burada durur da pinekler miyim?" gibi cevaplar veriyordu.

Ortalığın pahalılığı gittikçe artıyor, kâğıt liranın kıymeti azalıyor ve zavallı Halil Efendi sefaletten, açlıktan iskelete dönüyordu. Bazen sokakta komşular onu görünce, "Canım Halil Efendi! Salih Efendi nerelerde, neyle meşgul, hiç göründüğü yok, bari sana yardım ediyor mu?.." diye soruyorlar ve o da boynunu büküp, sakalını kaşıyarak, "Evde kuluçkaya yattı, hiç çıkmıyor!.. Vallahi bilmem ki fikri nedir? Ne bir iş tutuyor ne de bana bir faydası oluyor!.." diyordu.

Salih, birkaç ay kadar böyle eve kapandıktan sonra canı sıkılmaya ve yavaş yavaş dışarı çıkıp serseri serseri, tenha yerlerde dolaşmaya başladı. Onu şimdi yolda görenler yine tanıyamıyorlardı, çünkü yine eski sefillik başlamış, saç sakal birbirine karışmış, ense yağlanmış, potinler patlamış, Hartun yine eskiden babasıyla tekke tekke dolaştığı zamanlardaki halini bulmuştu. O esnalarda hırsızlık, karmanyolacılık,[1] parasına tamah ederek adam öldürme

1 (Argo) Şehir içi soygunculuğu, fırsatını kollayıp soymak.

gibi olaylar sıklaşmıştı. O, bu gibi olayları duydukça tir tir titriyor ve kendisini parasız göstermek için ne yapmak lazımsa yapıyordu. Bir gün evde eline geçen kırık bir ayna parçasına baktı, "Hah" dedi, "tamam, bu kıyafetle benden kim para umar? Babam dersen, avcuna on para sadaka koy, bir araba dua etsin!.." Sonra Hartun'un zihninden bir şey geçti: "Hal ve görünüşüm yerinde, acaba gitsem, uzak ve yabancı semtlerde dilensem günde bir iki lira kazanamaz mıyım?.."

O gece bu kuruntuyla yattı, yatakta sabaha kadar uyumadı, bunu düşündü ve o niyetle sabahleyin erkenden evden çıkarken babasını gördü. Babasının görünüşü, bilhassa ihtiyarlığı bu iş için daha münasipti, "Yanıma alsam dolaşsam daha iyi" dedi ve aklından geçeni ona açtı. Adamcağız ağlayarak bu teklifi reddedince, "Öyleyse ne halin varsa gör, benden bir şey bekleme!.." dedi, hiddetle kapıyı çekti, gitti.

O gün akşama kadar İstanbul'da[1] dolaşmadığı yer kalmadı fakat bir türlü bu işi beceremedi, kime avuç açtıysa, "Allah versin!.." cevabına maruz kaldı. Akşamüstü yorgun ve üzgün bir halde eve dönüyordu. Ezana yakındı, Yenibahçe'den[2] geçerken, orada iki Çingenenin bir uyuz eşeği ite kaka götürdüklerini gördü ve yan gözle onlara baktı. Çingenenin biri hemen Salih'e sordu:

"Nasıl hemşerim, işine gelir mi?.. Acar eşektir ama biraz zayıf düştü. Yüz okka yük vursan yadırgamaz!"

Halbuki onlar, bu on altı yaşındaki hasta eşeği Kaledibi'nde[3] kesmeye götürüyorlardı. Kesip, derisini yüzeceklerdi. Salih isteksiz yaklaştı, bir süzdü. Sonra:

"Ne işe yarar bu? Bitmiş artık!" dedi.

"Bu mu?.. Bu yok mu, alimallah, bu halinde bile iş görür. Odun taşır, kömür taşır, su taşır."

"Ölecek bu be!"

---

1 Eskiden İstanbul denilince günümüzdeki Fatih ilçesi kastedilirdi.

2 Günümüzde Fatih ilçesinde, Vatan Caddesi üzerinde bulunan Emniyet Müdürlüğü'nün olduğu bölge.

3 Fatih ilçesinde kara surlarının dibinde bir sokak.

"Kim demiş onu sana? Eşek diri eşek!.. Yatsın iki gün sıcak ahırda, yesin biraz arpa, saman da bak gör nasıl canlanır!.."

Salih eliyle eşeğin ötesini berisini yokladı, ağzını açtı, dişlerine baktı ve gözüne kestirdi. "Ucuz alırsam gider Belgrad'dan odun getirir, satarım yahut Keçesuyu'ndan[1] su taşırım" dedi, pazarlığa girişti. Bu bir pazarlık değil, adeta gırtlak gırtlağa bir kavgaydı. Bereket versin, araya aracılar girdi, Salih ile Çingeneleri el ele tutuşturdular, vur aşağı tut yukarı, işi altı mecidiyeye[2] bağladılar. Çingeneler, Salih'in sırtını sıvayarak, "Haydi hayrını gör!" dediler ve yuları eline tutuşturdular.

***

Bir gözü kör, bir bacağı da topal olduğu sonradan anlaşılan bu uyuz, cansız, ihtiyar eşekle Salih tam sekiz ay çalıştı; sekiz ay bazen Belgrad Ormanı'na oduna, bazen Küçükköy'e Keçesuyu'na gitti ve günde iki liradan aşağı olmamak üzere bir hayli para daha kazandı. Bu müddet zarfında eşek için yalnız bir defa kırk kuruş semer ve yirmi kuruş nal parası harcadı. Ne saman, ne arpa, ne de ot için para verdi. Hayvan akşamüstü odun veya sudan döndü mü yaralı sırtından semerini indirir, yularını çıkarır, başıboş salıverirdi. Artık hayvan mezarlıklarda, tarla kenarlarında, boş arsalarda ne bulursa onunla karnını doyurmaya çalışırdı. Arada pek halsiz düşüp de yürüyemediği zamanlar, Salih avcunun içine biraz ekmek kırıntısı alıp koklatarak ve yularından asılarak onu yürütürdü. Sekiz ay sonra artık eşek büsbütün güçten kuvvetten kesildi, yükün altında ikide bir düşmeye ve can çekişir gibi debelenmeye başladı. Salih'in yüreğinin yağı eriyordu ölecek diye... Fakat öyle de ölecek, böyle de iyisi mi ne vurabilirsem kârdır deyip, bu halinde hayvanı geceleri de çalıştırmaya koyuldu. Şimdi gündüzleri

1 Eskiden Küçükköy'de (günümüzde Gaziosmanpaşa ilçe sınırlarında) bulunan su kemeri.

2 Sultan Abdülmecit tarafından 1844'te bastırılmış olan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

Keçesuyu'na gidiyor ve akşam ezanından sonra da Balat iskelesinden civar mahallelere odun, kömür, tuğla, kereste taşıyordu. Salih'in o hasta, uyuz, kör, topal eşekle akşamları çarşıdan bir geçişi vardı ki... Arnavutköy akıntısında yedek çeken[1] kayıkçılar gibi, yulara asılırken iki kat olurdu. Hayvanın kan sızan cılız bacakları çarpılır, bükülür ve bir türlü yürüyemezdi. Salih kızar, başlardı küfre... Çocuklar etrafını sararlar, kimi limon kabuğu, teneke atar, kimi, "Yuha Hartun Salih'in eşeğine!.." diye bağırır; kimi, "Kıçına neft yağı sür" der; kimi, "Yelken aç!" diye alay ederdi! O zaman Salih ifrit olur, sopayı kapar, eşeğin yaralı sırtına, kolları yoruluncaya kadar vururdu.

Salih yine bir akşam geç vakit, soğuk, yağmurlu bir havada Balat iskelesinden iki çuval kömür yüklemiş, yakında bir eve götürecekti. Lakin eşek daha iki adım atmadan olduğu yerde yıkılıverdi. Salih yulardan asıldı, kuyruğundan zorladı, kulağından çekti, bir türlü kımıldatamadı. Sonra oradan geçen bir iki satıcı ve hamala seslendi:

"Hemşerim, sevaptır. Gelin şuna bir el vurun da kaldıralım!"

Geldiler fakat onlar da bir türlü kaldıramadılar. Çoluk çocuk toplandı, alay, curcuna başladı. Salih'in ter burnundan akıyor, hırsından, hiddetinden eli ayağı titriyordu; eğildi, eşeğin nefesini dinledi, canlıydı; mademki canlıydı, ne olursa olsun kalkacak, dedi. Çuvalları indirdi, sopaya yapıştı, hayvanın sırtına, bacaklarına, karnına kaldırıp indirdi. Yine kımıldatamayınca bu defa alnına, burnuna, kulaklarına yapıştırmaya, daha nazik organlarını hırpalamaya başladı. Eşek sanki bu acıların hiçbirini duymuyormuş gibi sakin yatıyor, kulağını bile kıpırdatmıyordu. Eşeğin bu inadı Hartun'u büsbütün çileden çıkardı. Birkaç saniye kadar elleri kalçasında düşündükten sonra gitti, duvarın dibinden koca bir taş aldı, tam hayvanın başına indireceği sırada seyircilerden biri müdahale etti:

---

1 Akıntılı yerlerde kayığı karadan iple çekmek.

"Ulan eşşoğlu eşek, Allah'tan korkmaz mısın sen! Sakın vurayım deme, sonra berbat ederim seni!.."

Salih birden şaşırdı ve sonra o adama yarı sert cevap verdi:

"Niye vurmuyor muşum, sen benim keyfimin kâhyası mısın? Yoksa parasını benimle beraber mi saydın?"

"Paran kadar başına ateş yağsın, senin hiç insafın yok mu?"

"Efendi! İnsaf karın doyurmuyor, akşama ekmek parası, arpa parası ister!"

Ve şimdi taşı elinden attı, tekrar sopaya yapıştı, "Kerhanecinin malı, arpaya gelince hiç nazlanmazsın!" diye yine yapıştırmaya başladı. Artık seyircilerin sabrı tükenmişti, içlerinden bir ikisi ileri atıldı, Salih'in elinden sopayı alıp birkaç tane onun sırtına vurduktan sonra kırıp attılar. Bir genç külhanbeyi, Salih'in suratına şiddetli bir tokat indirerek:

"Bırak," dedi, "bırak hergele herif!.. Bırak da hayvan biraz kendine gelsin!.."

Salih şimdi daha fena kızdı, daha beter şaşırdı, bir müddet deli gibi kendi kendine söylendi ve alık alık etrafına bakındı, düşündü. Sonra kömürcüye döndü:

"Ahmet Ağa," dedi, "ben çuvalları sırtlayıp atıvereyim, yarım saate kalmaz gelirim. (Eşeği işaret ederek) Sen şu domuza bakıver, biri aşırmasın!"

Kömürcü gülerek:

"Ocağın yana be adam, dedi, onu kim aşırır; el, o soyhayı[1] ala da ne ede?.."

"Ee... Ne olur ne olmaz, sen bakıver!"

"De haydi, çabuh ol, herif şimdi kömürü bekler."

Salih, kömürcüden aldığı bir arkalığın[2] üstüne çuvalları yükletti, gitti... Yarım saat sonra geldiği vakit eşek çene atıyor ve fersiz gözlerinden akan yaşlarla acılarının şiddetini anlatmak istiyordu. Hayvanın başucundaki seyircilerin

---

1 Yaramaz, hayırsız, soyka.

2 Hamalların yük taşırken arkalarına koydukları bir çeşit yastık, hamal semeri.

çoğu dağılmış, yalnız birkaç çocuk kalmıştı. Salih tekrar kuyruğundan asılacak oldu, o zaman kömürcü atıldı:

"Bırah ulan, bırah!.. Bırah ki hayvan irahat öle!.. Onda gayrı can ne galmamış..."

Salih dinlemedi, olanca kuvvetiyle zaten bir tutam kalmış olan güdük, yaralı kuyruğuna asıldı ve o kadar hızlı çekti ki çürümüş olan kıllar koptu, kendisi de arkaüstü çamura yuvarlandı. Kömürcü ve çocuklar kahkahalarla güldüler. Hasta da bu kahkahalar arasında son nefesini verdi. Kömürcü bunu fark edince:

"İşte," dedi, "o da kurtuldu, sen de... De haydi, şimdi keyfine bah!"

Salih kederinden ağlayacak gibi oldu ve birkaç dakika kadar sessiz, leşi seyretti. Sonra yalvararak kömürcüye dedi ki:

"Benim ip çürüktür, sende sağlam bir ip varsa ver de yarın getirem."

"İpi ne yapacahsın?"

"Bacağına bağlayıp sürüyeceğim..."

"Nereye sürüyeceksin?"

"Nereye olacak eve..."

"Bırah ulan, bırah! Bunun zabahı yoh mu?"

"Nasıl, bırakayım da nallarını söker misin?"

Kömürcü hiddetle:

"Nalının da torpah başına, senin de!.. Herkeşi kendin kimin Çingene mi sanisin? De haydi, o andır galasiyi [1] galdur, götür nerye götüreceisen! Ben tükenimin öhünde istemem bu soyhayı!.."

Bunun üzerine Salih kendi ipini çıkardı, hayvanın art bacağına bağladı, bir iki tartakladıktan sonra baktı ki kolay kolay gidecek şey değil, oralarda dolaşan birkaç Yahudi çocuğunu çağırdı, onlara ikişer kuruş yüzer para vaat etti. Dört beş çocuk kendisiyle beraber kimi bacağından, kimi yarım kalmış kuyruğundan, kimi kulağından tuttular; Salih

---

1 (Argo) Andır kalası: "Olmaz olası, yok olası, sahipsiz kalası" anlamında beddua.

de en önde iple çekerek akşamın karanlığında çamurlar içinde leşi sürüklemeye başladılar.

Hartun Salih'in babası Halil Efendi, bir buçuk aydır dizanteri ve sefaletten yatıyor ve günlerden beri aç biilaç, bakımsız, kuru bir ot minder üstünde inliyordu. Gerçekten Salih'in ona hiçbir faydası yoktu fakat ne kadar olsa, bu hasta halinde, gece evin içinde kendisine bir can yoldaşı oluyordu. Onun için bu akşam, oğlunun böyle, her zamankinden fazla gecikmesini merak etti. Yatsı okunalı epey olmuş, dışarıda rüzgârın uğultusu ve yağmurun şırıltısından başka ses kalmamıştı. Halbuki o, her akşam yatsıdan biraz evvel gelirdi. Acaba bu akşam niye gelmemişti?

Salih, iskeledeki kömürcü dükkânının önünden leşi sürüklemeye başladığı zaman, henüz vakit erkendi fakat yolda birkaç defa ip kopmuş, çocuklar yorulmuş, yokuşlarda pek çok defa uzun molalar verilmiş, onun için çok geç kalınmıştı. Halil Efendi yatağın içinde bir hayli üzüntülü anlar geçirdikten sonra tam kendinden geçmiş, biraz dalar gibi olmuştu ki kapının önünde bir gürültüdür koptu: "Yavaş ulan pezevengin oğlu!.. Dur ulan ölüsü kınalı!.. Ayağıma bastın hergele!.. Kapı kırılıyor hey!.."

Bu seslerden Halil Efendi uyandı ve fena halde ürktü. Böyle gece vakti kapıdaki bu kalabalık, bu sesler neydi, anlayamadı. "Acaba" dedi "hırsızlar mı geldi? Hırsız gelip de sanki buradan ne alacaktı? Eşya namına içeride iki ot minder ile dibi delik bir sac mangaldan başka göze çarpar bir şey yoktu. Yoksa parası için Salih'i mi kesiyorlardı?" Bu kuruntuyla kalkacak oldu fakat dermansızlığından kalkamadı. Hasta, korkudan şimdi öyle sersem oldu ki bir türlü bağırıp komşuları uyandırmak aklına gelmedi. Yatağın içinde deli gibi biraz sağa sola çırpındıktan sonra evhamlı çocuklar gibi yorganı kafasına çekti, büzüldü. Dışarıda gürültü patırtı devam ediyordu. Salih, güç bela ölü emektarı evin kapısından avluya soktu, çocukları savdı. Sonra elinin ayağının çamuruyla beş basamak merdiveni çıktı, babasının yattığı odaya kafasını bile çevirmeden kendi odasına girdi,

pek yorgun bir halde mindere uzandı. Babasındaki korku artık biraz geçmişti, şimdi seslenmeye başladı:

"Oğlum Salih, sen misin, geldin mi? Neydi o deminki gürültüler?"

O, buna hiç cevap bile vermedi. Ceketinin cebinden çıkardığı bir miktar kuru ekmek ile bir baş soğanı iştahla yemeye başladı. Yerken şöyle düşünüyordu: "Eşeğin derisini yüzüp bir liraya satacağım. Fakat leşi ne yapacağım? Etraftaki boş arsalara atarsam belediye duyarsa ceza keser; evin altında bıraksam kokacak, komşular duyup söylenecek; Edirnekapı dışındaki kale diplerine kadar sürükleyip götüreyim desem, uzun ve masraflı iş..."

O, bu düşünceyle ekmeğini yerken aklına başka bir çözüm geldi: "Yenibahçe taraflarında bazı Çingeneler ve cambazlar, gizli olarak at ve eşekleri kesip sığır diye satıyorlar; acaba ben de bunu güzelce kessem, parçalasam da sığır diye satsam nasıl olur? Nasıl olacak, pekâlâ olur, bu et pahalılığında çok para eder!.." Ekmeğin bir kısmı ile soğanın yarısını tekrar cebine koydu ve diğer cebinden eski, paslı bir teneke kutu çıkarıp açtı; sigara içecekti fakat kutu bomboştu. O, her akşam eve gelirken yollardan izmarit sigara toplar, gece içerdi. Bu akşam ise eşeğin telaşıyla bunu unutmuştu. Canı sıkılarak ayağa kalktı, raflara bir göz gezdirdi, sonra köşede duran hurda sac mangalın küllerini eşeleyerek bir gece evvelden bıraktığı izmarit artıklarını aradı. İki tane buldu ve birini yakıp dudağına yapıştırdı. Babası içeriki odadan devamlı sesleniyor ve o hiç aldırmıyor, duymazlıktan geliyordu. Sigaradan iki nefes çeker çekmez söndü bitti. Şimdi kafası yarım yamalak yerine gelmişti. "Artık" dedi "aşağı inip işe başlamalı!" Ceketini çıkardı minderin üstüne attı ve elini kuşağının arasına sokarak bugünkü hasılatı olan iki kâğıt lira ile birkaç mecidiye, çeyrek, yüzlük, kuruş ve meteliği çıkardı. Onları tekrar tekrar saydıktan sonra oda kapısının arkasındaki döşeme tahtasının hiç belirsiz bir yerinden bir kapak açıp oradan aldığı büyükçe bir teneke kutunun içine yerleştirdi. Sonra

sessiz ve gizli bir aceleyle merdivenleri indi, kollarını sıvadı, ölünün başucuna çömeldi. Evvela kör bir bıçakla ötesini berisini sakatlayarak bir saatte deriyi yüzdü. Biraz dinlendi. Sonra karnını yardı; işkembesini, ciğerlerini çıkardı; kafasını kesti, ayırdı. Lakin sıra butlara, kollara gelince iş değişti. Baltayı her vuruşunda komşuların duyması ihtimalinden korkuyor ve her vuruşun ardından bir dakika kadar ortalığı dinliyordu. Babası yukarıda bıçak ve balta seslerini duyunca tekrar ürktü, kulaklarını tamamıyla bu seslerin geldiği tarafa vererek oğluna seslendi, her zamanki gibi yine cevap alamadı. Salih yine aşağıda kesiyor, biçiyor, doğruyordu. Arada bir bıçağı baltanın ağzına ve baltayı su küpünün kenarına sürterek keskinletiyordu. Halil Efendi, bir mana veremediği bu seslerin devam ettiğini görünce yatağın içinde yarı doğruldu ve, "Allah Allah!" dedi, "Aşağıda bıçak bileniyor, bu ne hikmet?!" İş uzadıkça onun da korkudan canı ağzına yaklaşıyordu. "Bir şeyi kesip biçiyorlar ama" diyordu, "acaba nedir? İnsan mı, hayvan mı? Yoksa cinler, periler mi?" Sonra aklına şu fena düşünce geldi: "Oğlumun ses vermemesine bakılırsa mutlaka hırsızlar gelip onu kestiler, şimdi de cesedini parçalayıp çuvallara dolduruyorlar." Bu düşünce onu birden, çok fena sarstı ve hemen bağırarak komşunun kaplamasına vurmaya başladı:

"Yetişin, ümmeti Muhammet, burada adam kesiyorlar!.."

Salih bunu duyunca üstü başı, eli yüzü kan içinde telaşla yukarı fırladı, babasının odasına girip sert ve korkunç bir görünüşle onu azarladı:

"Ne oluyorsun? Ne bağırıyorsun?"

Halil Efendi şimdi karşısında oğlunu görünce evvela gözlerine inanamadı, hayretle yüzüne dik dik baktı; hasta, müşfik ve şefkate muhtaç bir sesle:

"Vay evladım Salih, sen misin, neredesin yavrum? Akşamdan beri ben burada meraktan çıldırıyorum. Nedir o gürültüler, nedir o birtakım bıçak ve balta sesleri?"

"Ölünün körü!.. Nene lazım senin?"

"Yavrum merak ettim, nedir diye merak ettim. Acaba birisini mi kesiyorlar diye korktum..."

"Yat aşağı, zıbar haydi. Korkacak bir şey yok!.. Aşağıda benim biraz işim var, gidiyorum. Sakın sesini çıkarma ha!.."

Salih tekrar aşağı indi; yine hafiften balta, bıçak sesleri başladı. Şimdi Halil Efendi biraz rahatladı ve zannetti ki oğlu Salih et almış, onu doğruyor. Lakin Salih dünyada böyle bir şey yapmazdı. Nasıl olmuş, hangi dağda kurt ölmüştü acaba?.. Hem bu ne bitmez tükenmez etti, saatlerden beri doğranıyor, kesiliyordu. "İhtimal" dedi, "Salih artık bu cimriliğin sonunun çıkmaz bir yol olduğunu anlayarak fikrini değiştirdi; bugünden itibaren kesenin ağzını açtı, bütün bir koyunu birden aldı, getirdi. Belki de bunu benim için, bir aydır burada hasta, aç biilaç inleyen babası için aldı. Birazını şimdi taze taze kızartıp yiyeceğiz, kalanını da kavurma yapıp çömleğe basacak... Evet evet, hiç şüphesiz öyledir; Salih artık hem babasına, hem kendisine acımış, senelerin açlığını birden gidermek için bütün bir koyunu birden getirmiş olmalı!.." Halil Efendi'nin kendi kendine yürüttüğü bu fikirleri merdiven başından gelen taze et ve kan kokusu bir kat daha pekiştirdi ve onun artık bundan şüphesi kalmadı. İhtiyarın şimdi, uzun bir sefalet ve açlık çöken avurtlarına, pörsüyen dudaklarına, feri kaçan gözlerine sanki bir canlılık geldi; ağzı sulandıkça sulandı. O zaman derin ve geniş bir nefes alarak, "Ah, et!" dedi, "Adamın canına canlar katan et!.. Şimdi artık seni yedikten sonra dirilir, kalkarım. Artık ne hastalık kalır ne bir şey..." Fazla sabredemedi, tekrar oğluna seslendi:

"Salih, yavrum, evladım!.. Çabuk ol, açlıktan ölüyorum..."

İki dakika sonra:

"Oğlum, niçin böyle yapıyorsun? Ses versene! Biliyorsun ki bir aydır ağzıma yavan ekmekten başka bir şey koymadım. Çabuk ol yavrum, bir parça bir şey kızart getir yoksa şimdi bayılacağım..."

Salih aşağıdan bunları duydukça öfkesinden çıldırıyordu. Bir aralık merdivenin başına kadar gelerek bağırdı:

"Çok söylenme, şimdi bana küfür ettirirsin ha!.."

Halil Efendi yatağın içinden boynunu kapıya doğru uzatarak:

"Niçin yavrum, niçin evladım, ben ne yaptım sana, fena bir şey mi söyledim? Görüyorsun ya halimi!.. Eğer acele ediyor diye kızıyorsan, peki yavrum, emret sen, ben sabrederim, pişinceye kadar sabrederim..."

Beş dakika sonra ihtiyar yattığı yerde, içinde öyle bir baygınlık, açlığın öyle bir ihtiyaç ve ıstırabını duydu ki o anda eğer ağzına bir lokma et atmazsa kendini hemen ölecek zannetti. Birden yatağın içinde sıçradı, yarı beline kadar doğruldu ve iki elini yere dayayarak kıçının üstünde sürüne sürüne bir iki adım ilerledi; burnunu kapıdan tarafa dikti, sofadan gelen et kokusuyla dolu havayı ciğerlerinin bütün gücüyle içine çekerek, "Oh!" dedi. Sonra bin meşakkatle bir iki adım daha süründü, havayı bir daha içine çekti ve böyle böyle sofaya kadar çıktı, merdiven başına geldi, boynunu aşağı sarkıtarak:

"Salih, oğlum, Allah rızası için..." dedi.

Salih şaşkın ve kızgın, merdivene koştu:

"Ne istiyorsun, buraya nasıl geldin?"

"Evladım, Allah senden razı olsun. Getirdiğin etin kokusu beni canlandırdı. Bak, kaç gündür yatalak baban buraya kadar etin kokusundan aldığı taze kuvvet ve canla geldi. Ya şimdi, kızarmış tarafından biraz getirsen, emin ol evladım, yarından tezi yok, dipdiri gezmeye başlarım..."

İhtiyar bu sözleri söylerken yüzünde, uzun bir sefalet ve açlığın getirdiği kasılmalar ve ölümün alametleri vardı. Dili dışarı uğramış, çenesi sivrilmiş, burnu incelmiş, gözleri çukura kaçmış ve saçlar dimdik olmuştu. Yalnızca bakışlarında taşkın bir canlılık vardı. Salih, onun bu haline baktı baktı; ya şimdi yine bağırır da komşuları uyandırırsa diye korktu. Sonra, biraz yumuşak bir dille:

"Ne eti sayıklıyorsun baba, sen aklını mı oynattın?.." dedi.

"A oğlum, iki saattir aşağıda ne yapıyorsun?.. Ben hepsini duydum, et doğruyordun!"

"Yok yok, et değil o. Sen yanlış anlamışsın."

"O balta, bıçak sesleri neydi ya?"

"Mezarlıktan gelirken bir servi kütüğü buldum, getirdim, onu yarıyordum."

"Hangi servi kütüğü evladım? Ben hiç servi kütüğü ile eti ayırt etmez miyim?.. Bak, mübareğin kokusu mis gibi burnuma geliyor."

"Haydi, sen şimdi git yat! Anlaşılan senin canın et istiyor, ben sana yarın beş kuruşluk sucuk alırım."

"Yapma oğlum, yapma, Allah rızası için yapma! Sonra babalık hakkımı helal etmem. Beni bu gece üzdüğün yeter. Ne olur, ha şimdi yemişim, ha yarın!.. Mademki sen bu eti hasta babacığın için aldın... Merak etme dokunmaz, hele körpeyse bir şeycik yapmaz."

Babasının bu, "dokunmaz" kelimesi hemen Salih'in fikrini değiştirdi. O şimdi, "Arada sırada komşuların getirdiği sade suya pirinç çorbasını hazmetmeyen bu hasta mideye aşağıdaki kart eşek etinden yüz dirhem kadar girerse, sağlam yarın mezarı boylar, ben de bu beladan kurtulurum" dedi ve bu fikirle hemen tavrını ve dilini değiştirerek:

"Baba," dedi, "hastasın, dokunur diye korkuyorum yoksa senden eti kıskandığımdan değil!"

"Yok evladım, merak etme, dokunmaz, bilakis emin ol ki beni diriltir."

"Pekâlâ sen bilirsin, benden günah gitti artık!.."

Salih hemen aşağı atladı, çalı çırpıyla mangalı tutuşturdu, ölünün but tarafından irice bir parça kesti, ateşin üstüne koydu. Bu, şıra köselesine benzeyen, kupkuru, kaskatı bir şeydi, yağın zerresi yoktu; şimdi ateşi görünce büsbütün kurudu, büzüldü, simsiyah kazık kesildi. Lakin ne kadar olsa yine etti, biraz kokusu vardı; bu koku yavaş yavaş Salih'in de içini gıcıklamaya başladı. Eskiden tekkelerde, düğünlerde yediği etlerin kokusunu andırıyordu. Tat hafızasında o zaman yediği etlerin hatırası canlandı; eğildi, ateşin üstündeki eti yakından kokladı ve o da demin babasının yaptığı gibi, derin bir oh çekti. Sonra cebindeki

artık ekmeği çıkardı, etin üstüne sürerek bir lokma ağzına attı. Aman ya Rabbi, bu ne lezzetli şeydi! Bir lokma daha kopardı, yine öyle yaptı; üçüncü lokmanın yanı sıra biraz da etten aldı ve bunu daha birçok lokma takip etti... Babası yukarıda, merdiven başında titreyerek kıvranıyor, etin yukarıya vuran dumanından adeta mest olmuş, kendi kendine anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Salih, babasının payını tamamen yedikten sonra iri bir parça daha keserek onu da ateşe koydu ve yarı pişmiş yarı çiğ bir halde alıp babasına götürdü. Adamcağız o koca parçayı uzaktan görür görmez aç bir köpek gibi saldırdı ve üç dört lokmada çiğnemeden yuttu.

***

Ertesi gün sabahleyin Salih, babasının yanına uğramadan etlerin bir kısmını çuvala koydu, Fatih taraflarına götürdü ve okkasını altmış kuruştan, ucuzca sattı; kalanını da öğleden sonra Kasımpaşa'ya götürdü, harcadı. Hepsi seksen okka gelmişti; altmışardan dört bin sekiz yüz kuruş para tuttu. Şimdi en aşağı bir lira da derisi ederdi... Hartun Salih, o gün pek şen bir halde eve geldi. İstiyordu ki bu akşam şöyle rahatça bir uyusun... Babasının hiç sesi çıkmıyordu. "Hele bir bakayım" dedi, "ne âlemde?.." Bir de odaya girdi ki o, çoktan kaskatı, buz kesilmişti. Halil Efendi, on altı yaşındaki kart, uyuz eşeğin etini mideye indirdikten iki saat sonra, sabaha karşı, sancılar içinde kıvranarak bir tıkanmayla ölmüştü...

Şimdi Salih, sevinçle sofada asılı duran eşeğin derisini eline aldı: "Ulan eşek!" dedi, "Sen çok uğurlu bir hayvanmışsın!.. Seni ben altı mecidiyeye aldım, sırtından bu kadar para kazandım. Öldükten sonra da etini ayrı sattım, derini de ayrı satacağım. Üstelik beni bir de babam olacak bu herifin belasından kurtarmaya sebep oldun. Sen çok uğurlu bir hayvanmışsın vesselam!.."

Sonra babasının ölüsüne dönerek konuşmasını şöylece tamamladı: "Ah!.. Ne olurdu, şimdi sen de bir eşek olaydın da senin de etini ayrı, derini ayrı sataydım!.."

Hartun Salih'i, namı diğer Altın Babası'nı bu tarihten on beş gün sonra Köprü[1] üstünde görenler önce birdenbire tanıyamamışlar ve sonra dikkatle bakınca hayretle parmaklarını ısırmışlardır. Çünkü Hartun, yeni miras yemiş bir soylu genç kadar zarif ve şıkmış.

Sırtındaki elbiseler sanki Avrupa terzileri tarafından dikilmiş kadar güzel ve göz alıcıymış. Kendisine sormuşlar:

"Hartun, bu ne kıyafet?"

"Arif Zeki Bey[2] sağ olsun!"

Meğer terzi Arif Zeki Bey, Hartun'u yolda o pejmürde ve sefil kıyafetle görünce düşkün bir fakir zannetmiş, acımış, alıp mağazasına götürerek kendisine bedava, mükemmel bir kat elbise diktirip hediye etmişmiş...

29 Kasım 1919

1 İstanbul'da Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü. Eskiden vapurlar Galata Köprüsü'ndeki iskelelerden hareket ediyordu.

2 1910'lu ve 20'li yıllarda meşhur kumaş tüccarı ve terzi.

Bir Kış Gecesi[1]

1 Sabah Matbaası, [İstanbul], 1339-1341 [1923]. Bu hikâye, yazarın Amber mahlasıyla yayımlanmıştır.

Sular kararmaya başlamıştı; fırtınadan, tipiden göz gözü görmüyordu. Evvelki senenin o meşhur ve azgın kışıydı. Yirmi dört saattir aralıksız, şiddetle yağan kar, İstanbul'un açık, ıssız yerlerinde hemen hemen bir arşından[1] fazla kalınlığa ulaşmıştı. Ortalıkta in cin kalmamış, herkes erkenden evine, dükkânına çekilip kapanmıştı. Karakışın ferman dinlemeyen bu karlı, fırtınalı akşamında sokakta yalnız ben vardım ve belki benim gibi canından bezmiş bir iki sarhoş daha... Vapur, kayık, araba, tramvay gibi bütün taşıma araçları durmuş; bütün dükkânlar, evler derin bir uykuya dalmıştı. Rakının hızıyla Balıkpazarı'ndan[2] Balat'a kadar olan mesafeyi hiç yorgunluk duymadan, hiç üşümeden ve hiçbir engele tesadüf etmeden kat ettim. Fakat Balat'tan Eğrikapı'ya çıkan dik yokuşu tırmanırken o kadar zahmet çektim ki yokuşun üst başına vardığım zaman ter içinde, sıcaktan bunalıyordum. Okmeydanı sırtlarından kopan şiddetli sağanakların damlardan, boş meydanlardan kavrayıp yığdığı karlar, orada hemen hemen bir adam boyunu bulmuştu. Beş dakikalık yokuşu tam yarım saatte çıkabildim. Oradan ötesi artık düz ve açıktı. Şimdi rüzgâra, tipiye, soğuğa karşı göğüs göğse çarpışarak yürümek lazımdı; daha eve varmak için bir hayli yolum vardı. Hem buradan ötesi artık şehrin dışında mezarlıklar, viraneler, bostanlar arasıydı. Evvela

1 Eskiden kullanılan ve yaklaşık 68 santimetreye eşit uzunluk ölçüsü.

2 Eskiden Eminönü sahilinde, kesin sınırları belli olmayan bir bölge. Ancak, batıda Eminönü Meydanı, doğuda Keresteciler Ruhunu ile sınırlı olduğu söylenebilir. 1957-58 istimlakinde tamamen yıkılarak Eminönü Meydanı'na katılmıştır.

buradan geçmeye pek gözüm kesmedi. Zaten alkolün tesiri de azalmıştı. Döneyim dedim, aşağı caddeyi takip ederek, Defterdar[1] yoluyla gideyim. Lakin nedense yine tereddütlü ve biraz evhamlı yürüdüm. İçimde iki korku vardı: Biri kar yığınları arasında kalarak bunalmak ve donmak; diğeri de kurtlar tarafından parçalanmak ki böyle büyük kışlarda o civarlara genellikle kurtlar inerdi. Karanlık ve karın yoğunluğu gittikçe artıyordu. Fırtınanın uğultusundan başka, uzakta yakında bana cesaret verecek en ufak bir ses, en ufak bir ışık, bir hayat belirtisi yoktu. Kanlı Bostan'ın önüne geldiğim zaman korkum büsbütün arttı. Fakat bu korku, çoğu akşam geç vakit oradan geçerken duyduğum hırsız korkusu gibi değildi. O yönden o kadar rahattım ki... Çünkü bu havada hangi hırsız buralarda yol bekleme deliliğinde bulunabilir ve bulunsa da benden başka kimi bulabilirdi? Böyle bir gecede benden başka dışarıda kaç akıllı vardı ki!.. Çabalaya çabalaya, düşe kalka, yana geriye kavisler çizerek ve rüzgâr önünde çevirme hareketleri yaparak durmadan ilerliyordum. Bir aralık başımı arkaya çevirdim, bir de baktım ki gösterdiğim bunca çaba ve gayrete rağmen hâlâ olduğum yerdeyim yahut kale kapısından ancak bir mızrak boyu kadar açılabilmişim... Artık ümidim büsbütün kırıldı. Kuvvet ve dermanım büsbütün kesildi. Geriye dönmeye ve kale içindeki polis karakoluna sığınmaya karar verdim. Tam bu esnada sol taraftaki dutlukta bir hışırtı oldu. "Eyvah! Kurtlar geliyor!" dedim, "İmdat!" diye bağıracak oldum. Lakin kâbuslu rüyalarda olduğu gibi, boğazıma bir şey tıkandı, ağzımı olanca genişliğiyle açtığım halde bir türlü bağıramıyordum. Bu hal birkaç saniye devam etti. Derken dutluğun duvarından önüme, taze mezardan çıkmış kefenli bir ölü gibi, bembeyaz bir cisim atladı ve ben artık kendimden geçtim. Bilmiyorum, bu atlayan cisim orada benimle ne kadar meşgul oldu, beş dakika mı, bir çeyrek mi, yarım saat mi?.. Kendime geldiğim zaman, karın içinde arka üstü yatıyordum ve başucumda

1 Eyüpsultan'a bağlı, Fatih ilçe sınırı bitişiğinde bir mahalle.

biri oturmuş, "Haydi kalk, hey bizim köylü, kalk kartopu oynayalım!" diyordu. Bu, kardan bembeyaz olmuş uzun sakallı, beyaz posbıyıklı, beyaz kalın kaşlı, beyaz uzun kirpikli, iri ve akı siyahından pek fazla, daima hareketli ve gece insanın üzerine doğru gelen bir otomobilin feneri gibi parlak ve korkunç gözlü biriydi. Beni iki elimden tuttu, kuvvetle çekti, ayağa kaldırdı. Tekrar baktım, uzun, iri, zebella gibi bir şey... Ayaklarında dizkapaklarını geçen hantal çizmeler, boynunda tüylü bir atkı, başında bir kalpak vardı. Fakat sırtı adeta çıplaktı. İnce bir basma mintan altında göğsü bağrı açıktı. Artık ben, karı, fırtınayı, kışı kıyameti, evi barkı, hatta kendimi unuttum, merak ve korkuyla:

"Kimsin sen, ne istiyorsun?" dedim.

"Ben benim, sen kimsin?"

"..."

"Söylesene sen kimsin?"

"Ben de benim..."

"Haydi öyleyse, kartopu oynayalım!"

Şimdi biraz anlamaya başlar gibi oldum. Acaba dedim, deli mi? O, durmadan zorluyordu:

"Haydi kartopu oynayalım!"

"Canım efendim, şimdi kartopunun sırası mı? Rica ederim müsaade buyurun, pek fenayım, eve gideyim..."

"Ulan deli herif! Hiç bu vakit, böyle mehtapta eve gidilir mi? Haydi bakayım, geç sen şöyle karşıma!"

"Aman rica ederim..."

"Geç diyorum sana, geç bakayım!"

Deli bu... Laf anlar mı? Kızar, boğazıma da sarılır. Şimdi ona muhalefet etmek de bir nevi delilikti.

"Peki," dedim. "Fakat burada kar yığınları içinde, değil top oynamak, kımıldamak bile imkânsız. Burayı atlayalım, ileride kotraların yanında düz bir meydan vardır ki rüzgârdan da korunaklıdır, orada oynarız."

"Peki, olur, haydi yürü bakalım!"

Yürü ama nereye yürüyeceğiz? Ben yarım saatte, o da bin güçlükle, buraya kadar gelebildim. Burada kar benim

boyumun iki mislini geçiyordu, o ise dağlar deviren bir dev gibi, kar tepelerini yuvarlayarak zahmetsiz ilerliyordu. Döndü, baktı ki ben geride kalmışım, "Yazık" dedi, "yazık sana, genç delikanlı olacaksın, kanadı düşük karga gibi sallanıyorsun." Ve bağırdı, "Gel buraya, bin sırtıma!"

Ve ardından tuttu belimden kavradı, ufak bir lastik topla oynar gibi kaldırınca beni omzuna aldı ve yine karları yararak, fırtınaları atlayarak ilerlemeye başladı. Herifin omzundayken aklına esip de kaldırıp beni biraz ilerideki bostan kuyusuna atarsa diye ödüm patlıyordu. Dediğim yere gelinceye kadar beraberce birkaç defa yuvarlandık, hendeklere düştük ve duvarlara çarptık; ikimiz de sanki un değirmeninde yuvarlanmış gibi, tepeden tırnağa kadar bembeyazdık. Benim belki bir saatte geçemeyeceğim o tehlikeli geçidi, o devasa herif beş dakikada geçti, düzlüğe geldik.

"Burası mı?"

"Evet efendim..."

Keşke hayır diyeydim, keşke daha ötede diyeydim, keşke ta evin önüne gelinceye kadar herife kendimi taşıttıraydım. Evet der demez, kaldırdı beni yere öyle bir atış attı ki eğer yerde kar olmasaydı muhakkak kaburgalarım kırılırdı. Şimdi ne yapacaktım, bu delinin elinden nasıl kurtulacaktım? Kaçma meselesi hep zihnimi kurcalıyordu. Fakat nasıl kaçabilirdim? Ben daha iki adım atmadan herif ensemden yapışacaktı. Baktım kollarını sıvıyor, sordum:

"Hayrola!"

"Kartopu oynayacak değil miyiz?"

"Aman!.."

"Amanı zamanı yok, haydi hazır ol, sıva kollarını!"

"Aman babacığım, bu havada kol sıvanır mı?"

"Sıva diyorum sana, yoksa şimdi..."

Fena halde gözlerini açtı, üzerime hücuma hazırlandı, ister istemez sıvadım, geç karşıya dedi, geçtim.

"Sıkı dur!"

"Duruyorum."

Alnımın ortasına bir tane yapıştırdı. Gözlerimden ateş fırlıyor zannettim. Derken bir daha, bir daha... Sonra:

"Ne duruyorsun, haydi sen de bana at!"

"Aman efendim!"

"At diyorum sana, at yoksa..."

İsteksiz olarak yerden bir avuç kar aldım, attım.

"Öyle olmaz, öyle olmaz! Adam akıllı sık, top yap, sonra at, haydi durma!"

Artık oyun kızıştı. O bana, ben ona... Hiç soluk aldırmıyor. Eğer biraz duracak olsam, yumrukla üzerime hücum ediyordu. Ben yoruldum, bittim, canım ağzıma geldi, iler tutar yerim kalmadı; sonunda bitap bir halde yere düştüm. Geldi:

"Ne o, yoruldun mu?" dedi.

"Aman pek fena oldum."

"Haydi kalk gidelim."

"Nereye?"

"Bir sıcak kahveye; birer çay, nargile içelim."

"Şimdi kahve nerede, çay nerede!"

"Ne oldu kahvelere?"

"Efendim hepsi daha gündüzden kapandı."

"Neden? Saat kaç?"

"Saate kim bakar bu havada."

"Öyleyse aşağı inelim, bir araba bulup Beyoğlu'na çıkalım."

"Canım efendim, mahsus mu söylüyorsunuz? Araba filan kaldı mı meydanda şimdi?"

"Yürü bakayım, yürü! Haydi, ben şimdi gider kahve de bulurum, araba da."

Ben yine yürüyemiyordum. Tekrar sırtlayınca beni, omzuna aldı. Şimdi hem söyleniyor hem gidiyordu:

"Sanki kar yağmış da kıyamet kopmuş, kahve, araba bulunmazmış!.."

Ben hiç ses çıkarmıyor, tevekkül ederek akıbeti gözlüyordum. Bostanları, kotraları geçtik, Otakçılar Camii'ne[1]

1 Eyüpsultan'da Defterdar mahallesindeki Fethi Çelebi Camii.

yaklaştık. Orada hafif bir yokuş vardı. Deli, yokuşa gelir gelmez kaldırdı beni yine yere attı ve yüzüme bakarak:

"Bu yokuşta ne güzel kızak kayılır."

Eyvah, işte şimdi iş fenalaştı. Dedim ki:

"Burası iyi değil, ileride başka bir yokuş var, orada kayarız."

"Yok, olmaz, burada kayacağız."

"Neyle?.. İsterseniz müsaade buyurun, bendenizin evi buraya yakındır, gidip benim çocukluk kızaklarım var, alıp geleyim."

"Öyle yağma yok, kaçarsın; kızaksız kayarız."

"Kızaksız nasıl kayılır?"

"Evvela sen yüzükoyun yere yatarsın, ben üstüne yatarım."

"Eee!"

"Öyle kayarız. Sonra ben alta yatarım, sen binersin. Nöbetleşe böyle sabaha kadar kayarız."

Deliye itirazın belki büyük bir felaketle neticeleneceğini biliyordum. Korkudan "peki" dedim ve arka üstü yattım. Bu, kızak kaymak değil, ölüp ölüp dirilmekti. Yokuşun altını buluncaya kadar ne eziyetler çektim. Kalktık, beraber üst başa çıktık.

"Haydi bakalım, şimdi ben yatıyorum," dedi.

Böylece beş on defa indik, çıktık. Zannederim gece hayli ilerlemiş, saat on biri geçmişti. Melül melül herifin yüzüne bakıyor, "Ah, ne vakit bu heriften kurtulacağım!" diye düşünüyordum.

"Ne o, dedi, uykun mu geldi? Şimdi gider, bir mükellef otel açtırır, yatarız. Yürü bakalım!"

Birkaç adım yürüdük.

"Yoruldunsa sırtıma alayım," dedi. Teşekkür ettim.

Caminin önüne geldiğimiz zaman sordu:

"Burası nedir?"

"Cami."

"Yatsı okundu mu acaba?"

"Çoktan efendim, bu vakte kalır mı?"

"Ben yatsıyı kılmadım, sen kıldın mı?"

"Hayır efendim, evde kılarım artık."

"Abdestin var mı?"

"Hayır."

"Gel, şurada çeşme olacak, birer abdest alalım, yatsıyı kılalım."

Bereket versin, çeşme donmuştu. Eğer su olsaydı, mutlaka herif beni çırılçıplak soyup baştan aşağı güzel bir de ıslatarak orada kaskatı donduracaktı.

Kaçmak için türlü çareler, tedbirler düşünüyor fakat bir türlü başaramıyordum. Artık üşüyor, tiril tiril titriyordum. Çünkü kartopu ve kızak esnasında kızışan vücudum soğumuştu.

Herifin yeni bir meşgale icat edeceğinden korkarak hafif hafif ilerliyordum. Camiyi geçtikten sonra önümüzde geniş bir çayır vardı. Oraya gelince beriki durdu.

"Oturalım, biraz dinlenelim!" dedi.

"Ben üşüyorum, donacağım, yürüyelim!"

"Üşüyor musun? Yazık sana be, yazık sana! Ben senin kadarken karın içinde çırılçıplak yuvarlanırdım."

"Efendim, ben de eskiden öyleydim fakat son zamanlarda biraz hastalık çektim."

"Sen küçükken karlı havada ne yapardın bakayım, ava gider miydin?"

Av lafını duyunca bütün bütün fenalaştım, sarsıldım. Şimdi, "Ava gideceğiz" diye tutturursa dedim ve lafı kapatmak için:

"Hayır. Biz kızak kayardık, kardan aslan yapardık..."

"Hah, aslan dedin de hatırıma geldi, haydi şimdi aslan yapalım."

Nereden söyledim, söylemez olaydım. Bu kadar meşakkat, bu kadar yorgunluğun üstüne şimdi bir de bu. Artık her şeyden ümidimi kestim ve "Ben bu gece sağ kalmam ölürüm" dedim. Biraz yan çizmek istedim, önceki gibi ellerini açarak gırtlağıma doğru hücum etti. Başladık aslan yapmaya. Ben karı taşıyordum, o şekli vermeye uğraşıyor fakat gözucuyla da daima beni gözlüyordu. Şimdi kar biraz durur

gibi olmuş, bulutlar yükselmişti. Tek tek yıldızlar görünüyor ve acı bir karayel yüzümü ve ellerimi kamçılıyordu. Herif sanki eskiden ustaymış gibi, çayırın ortasına aslandan başka her şeye benzeyen acayip bir şey yaptı ve bana sordu:

"Nasıl, benzedi mi? "

"Mükemmel efendim!"

"Pençeleri nasıl?"

"Tıpkı aslan pençesi!"

"Şimdi kaşını, gözünü, bıyıklarını, ağzını yapalım."

"Onlar için kömür falan ister, yarına kalsın efendim."

"Sus, sen karışma! Kömür yerine başka şey kullanalım. Gel bakayım sen şöyle!"

Beni yanına çekti, başımdan fesimi aldı, karlarını silkti. Sonra püskülü kopardı, cebinden küçük bir bıçak çıkararak püskülü ikiye böldü, onlarla kaş, göz yaptı ve sordu:

"Nasıl?"

"Mükemmel efendim!"

"Şimdi bıyık ister (bir saniye kadar düşündükten sonra), senin bıyıklarını kesip koysak nasıl olur?"

"Aman efendim, benim bıyıklarım ufak kalır, bıyıksız olsun."

"Bıyıksız aslan olur mu?"

"Efendim, dişi aslan olmaz mı?"

"Ha, sahi dişi aslan olsun! Ağzını nasıl yapalım?"

"Siz bilirsiniz."

"Ağzını yapmak için havuç ister."

"Evet, havuç ister, müsaade edin, gideyim bir havuç bulup geleyim."

"Olmaz, seni bir yere koyuvermem, aldatıp kaçarsın. Sende havuca benzer hiçbir şey yok mu acaba?"

"Bende havuca benzer ne olur efendim?"

"Hele düşün bir kere..."

"Ne düşüneyim efendim?"

"Düşün diyorum sana, havuca benzer bir şey düşün! Yoksa..."

"Bende havuca benzer, havuca benzer..."

Derhal aklım başıma geldi, aman ya Rabbi, fenalaşıyordum. Sam vurmuş söğüt yaprağı gibi sararıp soldum, titremeye başladım. Herif, bıçak elinde, gözlerini dört açmış bekliyordu. Birden bağırdı:

"Hâlâ düşünüyor musun?"

Artık hayat ile ölüm arasında, ilahi bir yardım bekliyordum... Bereket versin, gayet garip, hiç akla hayale gelmeyen bir tesadüf, beni bu çok zor durumdan kurtardı. İleride, sırtta bir kışla vardı. Askerler uzun ve titiz bir perdeden saat borusu çalıyorlardı. Deli, boruyu işitince şaşırdı ve sordu:

"Bu ne?"

"Boru!"

"Ne borusu?"

"Yuf borusu efendim!"

"Kime bu yuf borusu?"

"Kime olacak, bize!"

"Niçin?"

"Tabii bu havada, böyle gece yarısı Allah'ın dağında deli gibi işler yaptığımız için..."

"Kim çalıyor o boruyu?"

"Mahalleli..."

"Vay, bize yuf borusu çalıyorlar ha! Vay, bize ha! Haydi ne duruyorsun! Biz de onlara çalalım, haydi durma!"

İki elini boru vaziyetinde ağzına götürerek başladı, "Tarit tarit tararit!" Ve sonra bana da işaret etti:

"Sen de!"

Şimdi ikimiz birden, "Tarit tarit tararit tararit!"

Ben artık fırsattan istifadeyle avazım çıktığı kadar bağırıyor ve boru taklidi yapmak bahanesiyle, "Cankurtaran yok mu?" diye haykırıyordum. Polisler, bekçiler ve sesimizi duyan birçok kimse koşup geldiler ve bu suretle saatlerden beri elinden çekmediğim kalmayan delinin en son, en büyük ve en korkunç şerrinden beni kurtardılar.

Çingene Kavgası[1]

1 Orhaniye Matbaası, [İstanbul], 1925-1341.

Güzel bir bahar sabahı, klarnetçi Pepe Ethem'in kaynanası, eski ve ünlü çengilerden[1] Elmas, yüzünü yıkamak için evden çıkar; köşe başındaki çeşmeye giderken, iki kapı aşağıda bir evin penceresinden sokağa kirli su serpilir ve bu kirli su, Elmas'ın üzerine sıçrar. Zaten birkaç gün evvelinden araları biraz şekerrenk[2] olan Elmas, kirli suyu serpen Güllü ile atışmaya başlar:

"Hay elin kırılaydı da serpemez olaydın karı!"

Güllü pencereden:

"Haydi oradan, Bayrampaşa'nın kart enginarı!"

"Kart enginar da sensin, bakla da!.."

"Harcama onları, kocana yedir sakla da!.."

"Haydi miskin!.. Haydi kokmuş!.."

"Şuna bakın a dostlar, tarak diye başına ne sokmuş?"

"Beğenemedin mi, ayla[3] fil dişi!.."

"Beğendim, yüz paralık işporta işi!.."

"İşporta işi senin başındakine derler."

"Diyenler halt ederler, torunumun ...sini yerler!"

"Haydi oradan, çok söylenme kaltak!"

Elmas, başındaki tarağı çıkarıp göstererek:

"İmrendinse nah sana vereyim, sen al tak!.."

Gürültüyü duyanlar kapıya ve pencerelere koşarlar, Elmas'ın torunu Zehra ve gelini Hacer gelip kavgaya katılırlar. Zehra, ellerini yumruk yapıp birbirine vurarak:

"Güllü karıya yine ne oldu, sabah sabah karga ... yemeden âleme bulaşıyor?"

---

1 Çalpara, tef, zil veya kaşık çalarak oynayan kadın, rakkase.

2 İki kişi arasındaki dostluk ilişkilerinin bozuk olması, yolunda gitmemesi.

3 Âlâ.

Hacer:

"Görmüyor musun akı![1] Karı bitlenmiş de pencerede hatır hatır arkasını kaşıyor."

Güllü:

"Size ne oluyor, donsuzlar! Sizi kim çığırdı kapıya?"

Zehra ile Hacer ikisi birden ellerini şakırdatıp Güllü'nün evini göstererek:

"Aman da bakın şu yapıya! Püf deseniz yıkılacak!.."

Elmas:

"Her tarafı salkım saçak!.."

Elmas, kızlara başıyla işaret eder, kızlar el vurarak makamla aynı sözü tekrar ederler. Mehtap, ötekilerin sözlerini tekrar ederek aynı makamla bağırır:

"Selam söyle kocasına, o mıymıntı kocasına!.."

Rabiye elindeki darbukaya vurarak tekrar eder:

"O mıymıntı kocasına!.."

Güllü pencereden avazı çıktığı kadar saçını başını yolarak bağırır:

"Hacısına, hocasına!.."

Mehtap ile Rabiye darbukaları çalarak:

"Hacısına, hocasına!.."

Zehra ile Hacer:

"Leylek kondu bacasına!"

Mehtap'la beraber penceredeki Güllü'ye bakıp, kaş göz işaretiyle ondan talimat alarak:

"Hacısına, hocasına!.."

Güllü pencereden:

"Sakasına,[2] bekçisine!"

Mehtap ile Rabiye:

"Sakasına, bekçisine!"

Güllü:

"Bakkalına, ekmekçisine!"

Mehtap ile Rabiye:

---

1 Kız.

2 Evlere dışarıdan su taşıyan kimse, sucu.

"Bakkalına, ekmekçisine!"
Güllü makamı değiştirerek:
"Varıncaya kaadaar..."
Mehtap ile Rabiye:
"Varıncaya kaadaar..."
Güllü:
"Bitmedi ki daha çok var!.."
Mehtap ile Rabiye:
"Bitmedi ki daha çok var!"
Elmas olduğu yerden fırlayıp üzerlerine atlayarak:
"Ne var, ne var, ne olmuş ki süüleyin, saklamayın!"
"Her tarafı salkım saçak!"
Elmas:
"Ne mutfak var ne de ocak!"
Zehra ile Hacer:
"Ne mutfak var ne de ocak!"
Elmas:
"Karı her gün kucak kucak!"
Zehra ile Hacer:
"Karı her gün kucak kucak!"
Elmas:
"Moloz taşır bahçesine!"
Zehra ile Hacer makamı daha kıvraklaştırıp göbek çalkalayarak:
"Moloz taşır bahçesine!.."
Elmas:
"Döktüreyim bohçasına!"
Zehra ile Hacer:
"Döktüreyim bohçasına!"
Elmas:
"Köpek sıçsın paçasına!"
Zehra ile Hacer:
"Köpek sıçsın paçasına!"
Elmas:
"Paçasına, paçasına!"
Zehra ile Hacer:

"Paçasına, paçasına!"

Elmas:

"Selam söyle kocasına!"

Zehra ile Hacer:

"Selam söyle kocasına!"

Bu aralık şiddetle Güllü'nün kapısı açılır ve kızları Mehtap ile Rabiye ellerinde birer darbuka, berikilerin karşısına dikilirler. Sonra darbukaları yere bırakıp:

"Daha ne olacak? Bütün mahalleli duydu!"

Elmas:

"Neyi duydu, duyulan nedir?"

Mehtap ile Rabiye:

"Aşna fişne!.."

Elmas:

"At gibi kişne!.."

Mehtap ile Rabiye:

"Aşna fişne!.."

Darbukalarına karşılık başlar. Bu aralık Elmas'ın tarafına, elinde zilli maşa olduğu halde, komşularından ve taraftarlarından Zeynep de katılır ve beraber başlarlar. Hacer, Zehra ve Zeynep:

"At gibi kişne!.."

Bakkaldan gelen muşmula yüzlü, ihtiyar bir kocakarı, kolunu beline dayayarak durup sorar.

"Süleyin ben de bileyim, yine bu iş ne?"

Mehtap ile Rabiye makamla ve darbukalarla:

"Aşna fişne!.."

Hacer, Zehra ve Zeynep:

"At gibi kişne!"

Güllü pencereden:

"Duyduk duymadık demeyin ha!.. Hayır sahipleri! Elmas'ın karnı acıkmış, yok mu bir lokma ekmek veresiniz!"

Elmas:

"Halt etmiş! Elhamdülillah benim karnım tok, aç da sensin, çıplak da!.."

Güllü:

"Karının evinde kömür bile yok!"

Elmas:

"Elhamdülillah kömürüm pek çok. İstersen sana ödünç de vereyim!"

Güllü:

"Kömür de yok, mangal da!.."

Elmas:

"Cevap vereyim, sen çal da!"

Güllü:

"Çaldık biz, sizde nöbet!"

Bu esnada, Elmas'ın evinden, elinde iki sepet kömür olduğu halde, Fahriye isminde küçük bir kız fırlar ve sepetleri göstererek bağırır:

"İşte kömür sepet sepet!"

Hacer, Zehra ve Zeynep makamla ve darbukalarla tekrar ederler:

"İşte kömür sepet sepet!.."

Şimdi Güllü'nün kapısından da elinde iple bağlanmış iki demet çalı çırpı olduğu halde, Ceylan isminde bir küçük kız çıkıp, o da elindeki çalı çırpıları göstererek cevap verir:

"İşte odun demet demet!"

Mehtap ile Rabiye ellerindeki zilli maşayı çalarak makamla ve göbek atarak tekrar ederler:

"İşte odun demet demet!"

Hacer, Zehra, Zeynep ve Fahriye:

"İşte kömür sepet sepet!"

Mehtap, Rabiye ve Ceylan:

"İşte odun demet demet!"

Elmas:

"Neredesin Çopur Mehmet?"

Hacer, Zehra, Zeynep ve Fahriye:

"Neredesin Çopur Mehmet?"

Bu aralık Güllü de kapıya inip karışır:

"Hay Çopur Mehmet'in kaynanasının kirli çamaşırlarını yiyesiniz!"

Hacer, Zehra, Zeynep ve Fahriye makamla:

"Ah siz nesiniz, siz nesiniz?"

Güllü ve takımı:

"Kısılsın sesiniz!"

Elmas ve takımı:

"Tutulsun nefesiniz!"

Mahalle eşrafından başlıca kıranta Zurnacı Bilal Ağa, ceketi omzunda, başı açık, çekişmenin olduğu yere gelip kalın sesiyle:

"Gürültüyü kesiniz!.."

Güllü ve takımı:

"Zati siz böylesiniz!"

Bilal Ağa:

"Susunuz yahu, ayıp be utanın sabalayın!"[1]

Elmas, Fahriye'ye hitaben:

"Kız koş bak kahveye... Kerizden[2] gelmiş mi dayın!"

Güllü:

"Gelmiş, merak etme, avşam gittikleri yerden tam on beş papel ucalanmış...[3] Hem de öyle habe kaymışlar[4] ki dimen!.."

Elmas:

"Ne sandın ya! Onda o çalgı varken..."

Güllü:

"Ehem! Çalgı var... Bunak herif, hicaz peşrevini çalarken kaç defa suzinaka atlamış da haberi yok..."

Elmas:

"Onu sen affedersin, asıl senin damadın daha taksimde perde basmasını bilmiyor; ne yapsın, oğlancağazın zurnayı üflerken açlıktan nefesi yarım çıkıyor."

Güllü:

"Açlıktan mı? Gel de içeride tel dolaptaki[5] yemekleri gör!.."

---

1 Sabahleyin (Yazarın notu).

2 Sazlı sözlü eğlence.

3 (Argo) Uçlanmak: Almak, kazanmak.

4 (Çingenece) Habe kaymak: Ekmek yemek, karnını doyurmak.

5 Eskiden kapağı ve yanları ince delikli telden yapılan erzak ve yemek dolabı.

Elmas:

"Ekşimiş fasulyeyi mi yoksa küflenmiş zeytinleri mi?"

Güllü:

"Gel de kavurmaları gör!"

Hacer, Zeynep, Zehra ve Fahriye makamla ve zilli maşayla tempo tutarak göbek savururlar:

"Sen de savurmaları gör!"

Güllü:

"Gel de tatlıları gör!"

Hacer, Zeynep, Zehra ve Fahriye:

"İki katlıları gör!"

Güllü:

"Gel de bak balıklara!"

Elmas, takımına emir verir:

"Uymayın şu alıklara!"

Güllü:

"Alık da siz, deli de!.."

Elmas:

"Oynatsana beli de!.."

Bu sırada Güllü'nün evinden elinde çiftenağra[1] ile bir çocuk çıkıp o da karışır.

Güllü:

"Alık da siz, deli de!"

Elmas:

"Oynatsana beli de!.."

Nağracı çocuk makama uydurup bir taraftan belini oynatır ve bir taraftan nağraları çalar.

Güllü:

"Alık da sen, hepsi de!"

Elmas içeriden gelinin getirdiği, içinde iki üç dilim baklava duran tepsiyi göstererek:

"Bak baklavaya tepside!"

Güllü:

"Alık da siz, hepsi de!"

---

1 Birbirine bağlı küçük iki dümbelekten oluşan çalgı.

Ötekiler:

"Bak baklavaya tepside!"

Güllü'nün gelininin kapısından da kızı elinde bir sahan yemek olduğu halde gelir.

Güllü:

"Bak sahanda helvaya!"

Elmas'ın tarafından bir kız, iki elinde birer elma olduğu halde fırlar.

Elmas:

"Bak sen de şu elmaya!"

Gelinin tarafından bir kız, elinde bir portakalla çıkar ve Güllü portakalı kapıp Elmas'ın üzerine koşar:

"Buna da derler portakal!"

Elmas:

"Gelme yanıma, orda kal!"

Güllü, Elmas'ın baldızına[1] hitaben:

"Gelsem ne olur şişman?"

Elmas:

"Sonra olursun pişman!"

Güllü:

"Haydi oradan, avanak!"

Elmas'ın taraftarlarından biri, elinde üç tabakla gelir. Elmas, tabakları göstererek:

"Buna da purasa[2] derler, tabak tabak!"

Derken darbukalar, maşalar durur ve her iki evden karşılıklı yemekler, eşyalar sokağa taşınmaya başlar. Bu hal bir çeyrek kadar devam ettikten sonra erzak yönünden gelinin tarafı zayıf ve mağlup bir vaziyette kaldığı için Güllü hemen evden kocasının güveylik saati ile kendisinin gelinlik entarisi ve hırkasını alıp arka kapıdan gizlice mahalle bakkalı Niğdeli Simon Usta'ya götürür, rehin bırakır ve karşılığında birkaç kesekâğıdıyla birkaç ufak torba fasulye, patates, yağ, soğan vesaire alıp yine evin arka kapısından girer, kucağında bunlar olduğu halde gülerek sokağa fırlar ve başlar:

---

1 Görümce veya elti kastedilmektedir.

2 Pırasa.

"İşte bunlara erzak demişler! Aç gözlerin görsün karı!"

Bunun üzerine Elmas da içeriye fırlayıp ta gençliğinden beri sandığında sakladığı birkaç Mahmudiye[1] altınını boynuna takıp o da sokağa fırlar ve cevap verir:

"Bak bunlara altın derler, sarı sarı!"

Yine ahenk başlar. Güllü'nün taraftarları:

"İşte budur yoğu varı!"

Elmas'ın taraftarları:

"Altın bunlar, sarı sarı!"

Güllü'nün taraftarları:

"Kocana ver sen onları!"

Elmas'ın taraftarları:

"Beğendiniz mi bunları?"

Güllü'nün taraftarları birden duruşlarını değiştirip arkalarını Elmas'ın tarafına dönerek elleriyle kalçalarını dövmeye ve yeni bir makama başlarlar. Elmas'ın taraftarları da aynı vaziyeti alıp ellerini kalçalarına vurarak makamı değiştirirler. Güllü'nün taraftarları aynı vaziyetle:

"Altınlara bakın aman!"

Elmas'ın taraftarları:

"Siz de penez[2] takın aman!"

Güllü'nün taraftarları:

"Amman aman, amman aman!.."

Elmas'ın taraftarları:

"Nah Fethiye, nah Dragman!"[3]

Güllü'nün taraftarlarından biri, Elmas'ın tarafında yer almış olan sarışın, mavi gözlü bir çocuğun ensesine hafif bir tokat indirerek:

"Vay toraman, toraman!.."

Elmas'ın taraftarlarından biri çığlığı basarak ötekilerin üzerine hücum eder gibi bir vaziyetle:

"Çocuktan ne istiyorsunuz akı?.. Zorunuz varsa bizimle dövüşün!"

---

1 Sultan II. Mahmut zamanında basılan altın sikke, altın para.

2 (Mac. *penész*) Süs olarak kullanılan altın taklidi teneke pul, penes.

3 Fatih ilçesi ve Draman semti kastediliyor olmalı?

Güllü:

"Çocuğunuz da kendiniz de yerin dibine girin!"

Elmas:

"Haydi oradan çirkef, haydi oradan irin!"

Güllü:

"Asıl irin sensin, ben değilim irin!"

Elmas:

"Hay canını sevsinler şirin!.."

Güllü:

"Şirinim ya, ne sandın!"

Elmas:

"Kavgadan ne çabuk usandın?"

Güllü:

"Kim usandı, ben daha sizinle yarın sabacak atışırım!"

Elmas:

"Zor atışırsın, bizimle atışacaktın da (çocuğu göstererek) şu kadarcık sabi sübyan melek gibi maksımdan[1] ne istiyorsunuz?"

Güllü:

"Vay melek vay! Amma ne melek!"

Elmas:

"Melek ya, ne sandın dümbelek!"

Güllü:

"Nerede o kambur felek!"

Elmas:

"Hangi kambur felek?"

Güllü:

"Hangi kambur felek olacak! Bilirsin ya, geçen sene Kâğıthane'de keriz ederken peşinize takılan!.. Unuttun mu?"

Elmas:

"Aa... Aa... Üstüme iyilik sağlık... Karı amma da iftira ediyor ha!.."

Güllü'nün taraftarları hep birden:

"Karşıdaki tarafa yuha!"

---

1 Masumdan (Yazarın notu).

Elmas:

"Yuha asıl size!.."

Güllü'nün taraftarları darbukalar, maşalarla beraber el çırparak:

"Karşıki tarafa yuha!"

Elmas, entarisini beline toplayıp elleriyle bacaklarının üst tarafına vurarak:

"Çüş utanmazlar, oha!.."

Güllü:

"Oha diye, senin kocan gibi öküze derler."

Elmas:

"Kocamın pabucunu ye! Kocam senin ağzının layığı değil! Gelirsem oraya yırtarım ağzını!"

Güllü:

"Ehem..."

Elmas:

"Ne dedin?"

Güllü:

"Ehem..."

Elmas:

"Gelirsem yanına diyorum, yırtarım ağzını!"

Güllü:

"Benim ağzım Balat Çarşısı'ndaki Mişonaçi'nin sattığı patiska bezi değil ki yırtasın!.."

Elmas:

"Senin ağzın patiska bezi değil, taharet bezi!"[1]

Güllü:

"Ağzıma kurban olasın!.. Nesi var, hokka gibi."

Elmas:

"Al hokkayı da koy rafa!.. Şu ağza bakın da Allah için söyleyin!"

Güllü:

"Ağzımdan akan salyamı yiyin!"

---

1 Eskiden tuvalette büyük veya küçük abdest bozulduktan ve suyla temizlendikten sonra kullanılan küçük kurulama bezi.

Elmas:

"Benim karnım tok, sen onu kendilerine yedir, ben şimdi içeride ayla Silivri yoğurdu yedim de geldim!"

Güllü:

"Kaymaklı mıydı?"

Elmas:

"Hem de iki katlı, ağzına layık!"

Güllü:

"Ehem yoğurt yemiş!.. Yoğurdun okkası altmış kuruşa, nereden alıp da yemişsin! Kesin Bakkal Simon'un artık tenekesini yalayıp gelmişsindir."

Elmas:

"İnanmazsan nah getirsinler de gör!"

Yanındaki kızlardan birine yoğurt kâsesini getirmelerini emreder. Kız içeriye girip birkaç saniye sonra elinde koca bir kâse yoğurtla çıkar. Elmas, kâseyi eline alıp parmağını daldırır ve karşısındakilere göstererek, "Nah işte buna yoğurt derler" diye parmağını ağzına sokup yalar ve sonra yanındaki kadınlara hitaben, "Haydi kızlar, siz de yiyin!" der. Elmas'ın taraftarları parmaklarını kâseye daldırıp çıkararak, "Nah işte buna yoğurt derler, gözleriniz görsün!" der ve parmaklarını hep birden yalarlar.

Güllü:

"Şu açgözlülere bakın, hiç yoğurt görmemişler!"

Elmas'ın taraftarları tekrar parmaklarını yoğurda daldırıp ağızlarına sokarak:

"Nah işte buna yoğurt derler."

Güllü, yanındaki bir kızın kulağına bir şeyler söyler, kız gider:

"Merak etmeyin, sizde kâsesiyle varsa bizde tenekesiyle var."

Elmas'ın taraftarları tekrar aynı aceleyi yaparak:

"Nah işte buna derler..."

Elmas, Güllü'nün gelinini göstererek:

"Şu zavallıya da verin bir lokma kız, gebedir kadıncağız, aşeriyor, belki çocuk düşürür."

Elmas'ın baldızı bir parmak yoğurt alıp ağzına atarak, alaylı bir tarzda:

"Ayıptır, yapmayın, içimizde gebe de var!"

Güllü:

"Merak etme gebe varsa, gayet usta ebe de var."

Bu esnada demin gelinin gönderdiği kız, elinde yarım teneke Silivri yoğurduyla ortaya gelir. Güllü yanındakilere işaret eder, şimdi bütün taraftarları hep birden yoğurda parmaklarını batırıp ağızlarına götürerek ötekileri taklit ederler.

Güllü'nün taraftarları:

"Sizde varsa bizde yok mu?"

Elmas:

"Kim bilir nasıl yoğurt?.. Yerli işi ekşi, kokmuş, okkası otuz kuruşluk cinsinden olmalı!"

Güllü:

"Sen affedersin, inanmazsan git de Yoğurtçu Pandeli'ye sor, bak kaça aldık?"

Elmas:

"Ekşi kokmuş suyu!.. İşte yüzünden belli!"

Güllü:

"Billahi değil... Nah, inanmayan alsın bir parmak."

Güllü tenekeyi eline alıp orada biriken seyirci kadınlar ve çocukların önünde birer birer dolaşır, hepsine tattırır. Sonra Elmas'ın karşısına gelip bir parmak da onun ağzına sokmak ister:

"Nah karı, nah!.. Bir parmak da sen al da tadına bak!"

Elmas almak ister fakat Güllü tenekeye avcunu daldırarak bir avuç yoğurt alıp Elmas'ın suratına serper. Bunun üzerine her iki taraf birden tenekeye hücumla birer avuç alıp birbirlerinin yüzlerine serperek tam saç saça baş başa gelirlerken, öteden nara atarak Kelkenez Mustafa isminde, kıranta, kılıksız, kalender, serseri bir sarhoş sökün eder. Kadınlar şaşırıp birer kenara çekilirler. Kelkenez Mustafa ortaya gelip kadınların yüzlerine bakarak:

"Ulan, vay anasını!.. Bu ne? Alayının yüzü bembeyaz badana edilmiş..."

Güllü:

"Badana değil o, Kelkenez!.."

Kelkenez Mustafa:

"Nedir ya?"

Güllü:

"Yoğurt, hem de halis Silivri yoğurdu!"

Mustafa tekrar kadınların yüzlerine bakarak:

"Yoğurt mu? Ulan yoğurdun yüzünüzde ne işi var, yoksa kocalarınıza akşamlık taratorla yanak mezesi mi hazırlıyorsunuz?"

Elmas:

"Güllü Hanım'ın cömertliği tutmuş, bugün herkese yoğurt sebil ediyor, istersen sen de al bir parmak."

Kelkenez Mustafa:

"Teşekkür ederim ya... Fakat şey... Ben sabahleyin erkenden birkaç tane mezesiz yuvarladım... Yine de bir lokma da bu yoğurttan alsam fena olmaz... Ha dur bakayım!.."

Güllü'nün yanına sokularak parmağıyla kadının yanağındaki yoğurttan bir parça sıyırır. Diğerlerinin kahkahası önünde ağzına götürür ve gülerek:

"Kıyak şeymiş be!.. Mübarek sanki kaymak..."

Güllü:

"Kaymak istersen git Elmas Hanım'ın yüzünü yala!"

Kelkenez Mustafa:

"Dur, acele etme, bir lokma da oradan alacağız."

Mustafa, Elmas'ın yanına gelir, yüzüne parmağını uzatmak ister fakat Elmas razı olmaz ve sarhoşa yerde duran sümüklü çocuğu göstererek:

"Karnın açsa nah bunun burnunu yala!"

Mustafa iğrenerek:

"Öööö... Hiç o yalanır mı be?"

Elmas:

"Öyleyse çek arabanı! Fazla laf istemez."

Mustafa:

"Çekmezsem ne yaparsınız?"

Elmas:

"Ne yaparız?! Şimdi görürsün ne yapacağımızı!"

Yanındaki kızlara işaret eder, hepsi hazır ol vaziyeti alırlar. Sonra Güllü'nün yanına gidip kulağına bir şeyler söyler, onlar da hemen aynı vaziyeti alırlar.

Elmas:

"Bir hoca âliim var!"

Bütün oradakiler hep birden:

"Her kime!"

Elmas:

"Sarhoş Kelkenez Mustafa'nın başına!"

Bütün millet çalgılarıyla beraber:

"Ala ala hey!"

Mustafa:

"Kime ulan bu, 'Ala ala hey!'?

Güllü:

"Sana!.. Daha dur da bak burada, görürsün sen!"

Mustafa:

"Dursam ne olacak sanki!"

Güllü:

"Bir hoca âliim var!"

Bütün millet:

"Her kime?"

Güllü:

"Sarhoş, serseri Mustafa'nın başına!"

Bütün millet:

"Ala ala hey!.."

Bu aralık "Ala ala hey!" bağırılırken çocuğun biri, eski ve pis bir gaz tenekesini sarhoşun başına geçirir. Bütün millet bir daha "Ala ala hey!" diye bağırır. Sarhoş, tenekenin altından kurtulmak için çabalarken deminki gürültüye bir keman ile bir de ut eşlik eder ve şu şarkı başlar:

Oh oh taralala lirlay da
Taralay lirlay da
Taralay lirlay da
Hu hu huy yallah
Patokoz yolla!
Kendini kolla!
Ceviz içi bademe de Şam fıstık!

Mustafa başındaki tenekeyi çıkarır, telaşla bir tarafa atar fakat bu sefer de herifin peşinden çocuklar limon kabuğu yağdırırlar. O düşe kalka kaçarken Güllü ile Elmas'ın emir ve işaretleri üzerine, bütün millet çalgılarla birlikte:

Bu yağmurda, bu çamurda
Ne dursun buralarda
Ah rampi, rampi, rampi
Rampi, rampi de rampi

şarkısını tuttururlar ve birkaç kız oynayarak, hep birlikte, sabah kahvesi içmek üzere Elmas'ın bahçe kapısından içeriye girerler.

Cemaat içeriye girdikten sonra deminden beri orada beklemekte olan Niğdeli Bakkal Simon'un çırağı, yerde yatan boş yoğurt tenekesini alır ve kapıya gelip seslenir:

"Güllü Hanım, ben boş tenekeyi aldım, gediyon... Yoğurdun hisabını senin üzerine mi yazah?"

Elmas içeriden cevap verir:

"Yarı yarıya yazın Sava... Yarı yarıya! Parayı erfana[1] ile vereceğiz!"

1 Ârifâne, harîfâne: Eskiden esnafın, masrafını ortaklaşa bölüşerek yaptığı ziyafet, eğlence.

Eşkıya Güzeli[1]

1 Orhaniye Matbaası, [İstanbul], 1925-1341.

Eşkıya Güzeli

Boyabat ile Taşköprü arasındaki çam ormanları içinde eşkıya dolaştığını haber alınca yolu değiştirelim dedik. Katırcılar itiraz ettiler:

"Eşkıya dediğiniz dört tene esker gaçağından ibaret. Gorhacah bi şey yoh, dağ yolu çetindir, hayvanlar yürüyemez, yolu değiştirmeyelim!"

Bunun üzerine beş arkadaş bir müddet fikir alışverişinden sonra, "Adaam!" dedik, "kendi kendimizi evhama kaptırmakta ne mana var? Yürüyelim gidelim vesselam, zaten vaktimiz dar..."

Güzel bir yaz akşamı, henüz gün batıyordu, kasabanın kenarındaki su değirmeninin önünden katırlara atladık, pirinç tarlalarına arkamızı dönerek yola çıktık; birtakım yüksek tepeler, ormanlar, vadiler aşarak dört saat sonra dere içinde bir hana indik. Ben hancıya sordum.

"Bizim yolumuzda tehlike var mı?"

"Bir hafta evveline kadar vardı. Şimdi eşkıya, Elek Dağı taraflarına geçmiş."

***

Ertesi gün şafakla beraber kalktık. Adam başına üç yüzer dirhem ekmek, ellişer dirhem kadar tereyağı ve birer topak kavurma ile kahvaltı yapıp kervanı dizdik. En önde sarıklı bir hoca, katırın üstünde yüksek sesle ve yanık bir makamla Kuran okuyor; onun arkasında iki genç, bulunduğumuz yerin güzellik ve etkileyiciliğinden şairane bir surette bahsediyorlardı. Ben de geride, alaycı bir arkadaşımla beraber katırcılarla şakalaşıyordum.

Gündüz yaklaşıp ortalık daha iyi seçilmeye başladıkça kendimizi dünyada değil, başka bir âlemde zannediyorduk. Zira ilerledikçe karşımıza öyle manzaralar çıkıyordu ki buralarda güzellik, ihtişam, heybet, ürperti, hüzün birbirine karışıyor ve insan sevinç, gurur, korku gibi zıt hisler altında hem çok tatlı hem de çok acı bir sarhoşluk geçiriyordu.

***

Gündüzü nasıl ve nerelerde geçirdiğimizi iyi hatırlayamıyorum. O günün akşamı soba başında nevalelerimizi yedik; sonra akşam ile yatsı arasında katırcılar:

"Haydi, dediler, hiç olmazsa gece yarısı hana ulaşalım!"

Bulunduğumuz yer, iki dağ arasında, etrafı seren direklerinden daha uzun çamlarla çevrili bir dere içinde, küçük bir çayırdı. Gökyüzü görünmüyor, lekesiz ve derin bir sessizlik bize rüyada gibi bir korku ve kuruntu veriyordu. Biz neyiz, neredeyiz ve nereye gideceğiz? Bunlar tamamen aklımızdan çıkmış, adeta zihnimize bir durgunluk gelmişti. Şimdi sanki hepimiz birden dilsiz, sağır, kör ve kötürüm olmuştuk.

Katırcının biri dedi ki:

"Ne durdunuz? Herkeş gatırına binse ya!"

İyi ama herkesi katırına kim bindirecek, kimde katıra binecek hal vardı ki?

"Durman, haydi, durman, vahıt gecikiyor. Yolumuz uzun, buralar hem pek emin yer değil..."

Hoca, salatüselam getirmeye[1] başladı ve sonra bize dedi ki:

"Siz de okuyun üfleyin çocuklar, haydi Allah'a emanet, inşallah bir şeycik yoktur. Haydi uğurlar olsun!"

***

Yarım saat kadar, sulak bir çimenlik üzerinden sessiz sedasız geçtik. Kimse ağzını açmıyordu. Korkudan kibrit yakıp sigara bile içemiyorduk. Bir yere geldik ki şapırtıdan, katırların bir karış suda yürüdükleri anlaşılıyordu.

"Çaya mı girdik Mustafa Dayı?"

---

1 Hz. Muhammed için okunan ve Allah'ın rahmet ve selamının onun üzerine olması dileğini ifade eden dualar.

"Sesinizi kesin, bir ayak tıpırtısı..."

Katırcı sözünü tamamlayamadı, sağlı sollu iki taraftan, "Dur! Kıpırdama!.." sesleri geldi ve ben katırın üstünden derhal yere yuvarlandım.

***

Gözümü açtım ki bir dağ eteğinde, kumlu bir dere kenarında arka üstü yatıyorum, başucumda iri bir çıra yanıyor ve sağ tarafımda silahlı i ki genç delikanlı telaşlı telaşlı bir şey yapıyorlar.

"Siz kimsiniz?"

"Biz, size ziyanı olmayan eşkıya!.."

Daha ziyade genç ve yakışıklısı, ötekine:

"Artık," dedi, "sen git!"

Öteki, ormana doğru yürüdü ve yanımdaki bana sordu:

"Nasılsınız?"

"Fenayım!.. Rica ederim bana kıymayınız!"

Üstüme eğildi, gülerek:

"Kıymam," dedi.

Dikkat ettim, bu, hakikaten insana kıyacak bir eşkıyaya benzemiyordu. On dokuz yirmi yaşındaki bu gencin öyle bir yüzü vardı ki silahı olmasına rağmen, bu yüzün her çizgisinde, Nedim'in bir mısraını okuyorum zannettim.

"Korktunuz mu?"

"Korkmuştum... Fakat şimdi korkmuyorum."

"Ya sizi öldürürsem?"

"Beni öldürmeyeceğinize eminim, Eşkıya Güzeli!"

"Emin misiniz?"

"Silahla öldürmeyeceğinize kesinlikle eminim. Fakat..."

Bunun üzerine süratle ayağından poturu, başından kalpağı çıkardı, çılgın bir şevkle üzerime atılıp dedi ki:

"Sen böyle eşkıya gördün mü?"

***

Sabahleyin güneş doğarken Eşkıya Güzeli başını göğsüm üzerine koymuş, hüngür hüngür ağlıyor, on adım ilerimizdeki çamın dibinden ise kulağıma Hoca Efendi'nin şu sesleri geliyordu:

"Rica ederim yapma, ben hafızım, şimdiye kadar harama el sürmedim, bu yaştan sonra beni günaha sokma!.."

Meğer bunlar, ahlaksızlıklarından dolayı Kastamonu'dan Sinop'a sürgüne gönderilirken yolda muhafızları rakı ve ilaçla uyutup ellerinden silahlarını alarak dağa kaçan birkaç fahişeymiş...

Bir Gece Yolculuğu

Bu kış günlerinde insan son vapuru kaçırıp da eve karadan gitmek mecburiyetinde kaldı mı ne fena oluyor! Hele yol da uzun ve çamurluysa... Geçen akşam bu hal benim başıma geldi. İskeleye koştum ki biletçiler mumları kısmışlar, hesaba bakıyorlar. Gerçi araba, otomobil filan var fakat bende onlara verecek para yoktu. Yağmur sicim gibi yağıyor, yollardan şarıl şarıl seller akıyor, oluklardan taşan sular ne şemsiye, ne gamsele[1] dinliyordu. Sokaklarda bekçi sopası ve polis düdüğünden başka ses yok... Her taraf zifiri karanlık. Gideceğim yer, tam bir buçuk saat... Mahzun mahzun iskeleye son bir bakış fırlattıktan sonra, "Destur ya erenler!" deyip yola koyuldum. Daha ilk adımda diz-kapaklarıma kadar sucuk kesildim. Ne bastığım yeri görüyor, ne gittiğim yönü fark edebiliyordum. Ensemden giren sular paçalarımdan süzülüyor, potinlerin altından dolanlar konçlardan dışarı fışkırıyordu. Yarım saat kadar bu halde hızlı hızlı yürüdüm fakat artık yürüyemez bir hale geldim. Çünkü sırtımdaki palto belki on okka olmuştu. Ayağımdaki potinler çeki taşı gibi[2] yerden kalkmıyordu. Bir taraftan sıkı bir poyraz yüzümü öyle kamçılıyordu ki gözlerimi ancak on beş yirmi adımda bir açabiliyor ve hemen yine kapayıp, murakabeye varmış[3] dervişler veya sütçü beygirleri gibi,

1 Yağmurluk.

2 Çok ağır ve kımıldamayan şey.

3 Kişinin, Tanrı'nın huzurundaymış gibi, gözlerini kapayıp dış dünya ile alakasını keserek iç dünyasına dalması.

gözleri kapalı gidiyordum. "Ah!" diyordum, "Bir eve varabilsem!" Aksi gibi, yolumun üstünde oturup sıcak bir çay içecek, biraz dinlenecek kahve veya temizce bir meyhane de yoktu; iki taraf da hep yangın yerlerinden, viranelerden ibaretti. İnsan böyle bir hal ve zamanda bilseniz hayattan ne kadar beziyor ve yine böyle bir hal ve zamanda hayatın kadir ve kıymetini ne kadar iyi anlıyor. Gele gele öyle bir yere geldim ki önümde kısa bir göl, sağımda yüksek bir duvar, solumda müthiş bir uçurum... Yarı belime kadar suya girmeyince geçme ihtimali yok. Tam, "Bismillah!" deyip sağ ayağımı suya daldırırken kulağıma bir ses geldi:

"Nereye böyle, bu vakit?"

Bu ses, Leman'ın sesiydi. Leman, benim canımdan kıymetli sevgilim, acaba bu vakit, bu havada, buralarda ne arıyordu? Seslendim:

"Leman! Neredesin?"

"Buradayım, gel! Sağdaki duvarın dibinde kapı var, onu aç, içeri gir!" dedi.

Hemen sağa döndüm, el yordamıyla kapıyı buldum, açıp içeri girdim, tekrar seslendim:

"Leman, Leman neredesin?"

"Yukarıya çık! Yukarıdayım."

Merdivenleri çıktım. Sevgilim sofada beni gülerek karşıladı. Sonra beraberce sobalı, sıcak bir odaya girdik. Kendi eliyle beni baştan aşağı soydu, temiz gecelikler getirip giydirdi. Boynuma sarılıp şapır şapır pek çok öptü. Bana çaylar, ıhlamurlar kaynattı. Aman ya Rabbi, Leman bu akşam ne kadar güzel ve çekiciydi. Onu hiç böyle, bu kadar dekolte görmemiştim. Kollar omuz başlarına, göğüs mide hizasına kadar açık, etekliği dizkapaklarını bile örtmüyordu.

"Haydi yemeğe!" dediği zaman dayanamadım. "Aman," dedim, "yatalım. Duracak halim yok!" Ve aç bir kurt gibi, belinden sarılarak tutunca karyolaya attım ve sordum:

"Leman, siz ne zaman buraya taşındınız?"

"Bir hafta oluyor."

"Beşiktaş'tan niçin çıktınız?"

"Senin şerrinden!"

"Canım, nasıl benim şerrimden? Ben senin sevgilin değil miyim?"

Suratıma şiddetli bir tokat indirip:

"Kendine gel, sarhoş!" diye bağırınca bir de gözümü açtım ki teyzem başucumda hiddetinden tiril tiril titriyor.

Meğer ben akşamdan fazla kaçırıp evin yolunu şaşırmış, sonra gelip bir kenarda sızmışım; yolda teyzem rastlamış, beni bekçinin arkasına yükleyerek kendi evine getirtip, ayılayım diye başımdan aşağı bir gaz tenekesi su dökmüş.

Ben bunların hiçbirinin farkında değilim. O yağmurlar, çamurlar, yolda gördüğüm göller, seller, Leman'lar, hepsi rüyaymış...

Şadan Nasıl Çıldırdı?

Bu, Şadan'ın beşinci aşkıydı. Cavide'yi sevdiğinin farkına varalı bugün ancak iki buçuk ay olmasına rağmen, bu kadar az bir müddet zarfında oluşan bunalımı o kadar şiddetliydi ki artık bundan katiyen kurtulamayacağına aklı kesiyor, pek yakında ya tımarhaneyi ya mezarı boylayacağını düşünerek gece gündüz yemiyor, içmiyor, konuşmuyor, sürekli düşünüyor ve ağlıyordu. Sonbaharın sarımtırak ve hüzünlü bir gününde, ikindiden sonra Şadan, bir elinde küçük bir eter şişesi, diğerinde beyaz bir mendil ve ceplerinde aşk ve sevdaya dair birçok şiir ve hikâye kitabı olduğu halde evden çıktı; rüzgâra teslim olmuş solgun bir yaprak gibi sürüklenerek bağlara doğru yollandı. Geçtiği yollarda, her adım başında bir hatıra canlanıyor ve her hatıra ona bir kadeh zehirli şarap içmiş gibi acı bir sarhoşluk veriyor, onu kendinden geçiriyordu. Etraftaki kurak mısır tarlalarını, boyunları bükük, yüzleri buruşuk ayçiçeklerini gördükçe cebinden aynayı çıkarıyor, bir de kendi yüzüne bakıyor, sonra can çekişen bir hasta gibi, ümitsiz ve halsiz, elindeki eterli mendili burnuna dayayıp, "Ah!" diyerek içini çekiyordu. İntihar, bu onun çok eski bir düşüncesiydi. Fakat on iki seneden beri zihnini tırmalayan bu düşünceyi bir türlü gerçekleştiremiyor ve on iki sene zarfında belki on iki bin defa ölüp dirildiği halde, hakiki ölüme bir türlü yanaşamıyordu. Dere boyundaki söğütlerin altına geldiği zaman, mendili bir daha derinden kokladı ve oraya oturdu. Şimdi gözlerinin önünde pırıl pırıl çiçekler, yıldızlar uçmaya ve kulakları çın

çın ötmeye başladı, sonra o yıldızlar rengârenk çiçeklere ve kulaklarında öten çın çınlar çalgı sesine dönüştü ve bir dakika kadar böyle geçip birden hepsi bitiverdi. Ufuktan başlayan donuk bir beyazlık süratle her tarafı sardı, bütün kırlar kar yağmış gibi bembeyaz kesildi. On dakika sonra Şadan, olduğu yerde kendinden geçmiş, uyuyordu. Rüyasında kendisini, dün gece intihar etmiş ve şimdi tabutun içinde yatıyor gördü. Evde bir feryat, bir telaş, bir kıyamettir kopuyor ve kapının önünde gözleri yaşlı büyük bir cemaat, üzgün ve kadere boyun eğmiş şekilde bekliyordu.

Vasiyeti gereğince cenaze, sevgilisi Cavidan'ın evinin önünden geçecek ve o, tabutun aralığından bakarak Cavidan'ın pencerede nasıl saçını başını yolup ağladığını, hatta kaldırıp kendisini sokağa atarak ve cenazenin peşi sıra göğsünü bağrını yırtarak dövündüğünü görmekle teselli bulacaktı.

Aile halkının feryat ve figanları arasında cenaze kalktı; ah vahlar ayyuka çıkıyor, komşular bile pencerelerden hüngür hüngür ağlıyorlardı. Şadan sevgilisinin evine yaklaştıkça içine baygınlıklar çöküyor ve şimdi orada göreceği hale nasıl tahammül edeceğini, acaba çıkıp da Cavidan ile son bir defa helalleşsem mi diye düşünüyordu. Cavidan'ın evinin önüne gelindiğinde Şadan usulca tabutun kapağını kaldırarak pencerelere doğru kulağını kabarttı; içeriden kadın-erkek, bir eğlence, bir saz sesidir geliyor; oh, vur patlasın çal oynasın gidiyordu. Dikkat etti; ut, keman sesleri arasında sevgilisinin de sesi var, hem de kıvrak bir keriz havası tutturmuşlardı ki insanın adeta oynayacağı geliyordu. O zaman uğradığı bu hayal kırıklığı karşısında fena halde kızdı ve ortamın bütün acı ve kederini unutarak tabutun kapağını eliyle itip ayağa kalktı, elini pencereye doğru sallayarak, "Lanet olsun senin gibi sevgiliye! Mademki benim ölümüm karşısında bile çalgı çalıp türkü söylüyorsun o halde ben de oynayayım!" dedi ve ellerini şakırdatarak oynamaya başladı.

***

Akşam ezanına yakın bir zamanda onu, dere boyundaki söğütlerin altında bu halde oynar buldular.

Moskof Çay, Popof Çay

Eski Petersburg hassa alayı[1] kumandanlarından Miralay Dimitriyef, iki senedir İstanbul'da seyyar satıcılıkla meşguldür. İri yapısı, uzunca boyu, kır pala bıyığı, geniş ağızlı ve boyu yarım metreye yaklaşan tüylü kalpağı, boz renkte kaputu, hantal çizmeleriyle onu, ihtimal İstanbul ahalisinin dörtte üçü tanır. Çoğunlukla Mahmutpaşa, Yenicami, Sultanhamamı, Çarşıkapı taraflarında, kayışla boynuna asılı küçük bir tablanın içinde ufak paketlerle çay satar. Miralay Dimitriyef, iki senedir İstanbul sokaklarında dolaştığı ve Türklerle alışveriş yaptığı halde Türkçeden bütün ezberleyebildiği ancak, "Popof çay, Moskof çay, bej gıruş efendi, mal çok iyi, al bir tane efendi, sana lazım..." gibi birkaç çürük çarık kelimeden ibarettir. Geçen ocak ayının on ikinci çarşamba günü Miralay'a arkadaşlarından biri, Fatih'teki Çarşamba Pazarı'na gitmesini, orada kendisinin geçen hafta çok satış yaptığını ve Türkçe yazıyla:

> Halis Rus çayı! Paketi beş kuruş!
> Bu çayı başka yerde bulamazsınız efendiler!

ibaresini içeren bir levha yaptırıp, onu da omzuna almasını tembih etti.

Ertesi gün Miralay bu levhayı ve çay paketlerini yüklenerek Fatih'in yolunu tuttu. Hava soğuk ve yağışlıydı. Arka-

1 Eskiden hükümdarı korumakla görevli askerlerin olduğu alay.

daşının tarifi üzerine ancak bir saatte Çarşamba'ya geldi. Orada kendisine bir mola verme ihtiyacı göründü. Elindeki kısa sırığa bağlı ilan levhasını duvara dayayarak boynundaki çay tablasıyla umumi helaya girdi ve iki dakika sonra çıkınca baktı ki levha meydanda yok. Şaşkın şaşkın oraya buraya bakındı, gelene geçene dörtte üç buçuğu Rusça ve gerisi Türkçe bir şeyler sordu fakat kimseye derdini anlatamadı. Bu esnada, basma sergisinde yumurtalı balık pilakisi yemekle meşgul bir Yahudi, Dimitriyef'e, "Ne istiyorsun?" makamında eliyle işaret etti. Dimitriyef, Yahudi'ye yaklaştı:

"Efendi, var, bende reklam... Ama yok şimdi. Çay bej gıruş yazdı... Yok, nerede koydum?.." dedi.

Kurnaz ve alaycı Yahudi derhal işi çaktı, yanındaki Rusça bilen Haffah[1] Artin'e seslendi:

— Artin Ağa, yel buraya, şuna meram anlat!

Artin geldi, Dimitriyef'le konuştu ve onun derdini anladı, sonra Yahudi'ye de anlattı. Yahudi şeytanca bir tebessümle gülümseyerek dedi ki:

"Kolayı var, bir daha yazarız, alsın bir kâğıt yelsin yazayım..."

Rus, büyük bir kâğıt aldı geldi, sonra oradaki doğramacıya ufak bir çerçeve yaptırdı. Yahudi kötü bir yazıyla Türkçe olarak kâğıda şöyle yazdı:

> Kim enseme bir tokat vurursa kendisine bir paket çay hediye edeceğim.

Artin'le beraber kâğıdı çerçeveye geçirdiler, "Haydi," dediler, "Allah hayırlı müşteri versin!"

Şimdi pazar kalabalıklaşmış, kadın, erkek, çoluk çocukla cadde geçilmez bir hale gelmişti. Rus, yeni levha omzunda, birkaç adım yürüdü. Herkes bakıp gülüyor fakat kendisi bir şey anlamıyordu. Yoldan geçen iki genç tulumbacıdan biri levhayı okuyarak:

---

1 Ayakkabı, terlik vb. şeyler yapan ve satan esnaf, kavaf, ayakkabıcı.

"Vay anasını," dedi, "ulan, herif bir tokada bir paket çay veriyor, haydi İbrahim, birer tane inelim!"

Ve ikisi birden koştular, "Çat, çut!" Rus geriye döndü, hayretle yüzlerine bakarak Rusça, "Ne halt ediyorsunuz?" diye sordu. Ötekiler bunu, "Teşekkür ederim, tabladan beğendiğiniz paketi alın!" manasında anladılar ve birer paket alıp yürüdüler. Rus, peşlerinden bağırırken ensesine şiddetli bir tokat daha indi. Tekrar geri döndü, sebebini sorarken, bir daha, bir daha... Miralay'ın sesi yükseldi, herkes başına üşüştü, meseleye kimse bir mana veremiyordu. Levhayı okuyanların kimi gülüyor, kimi tereddüt etmeden tokadı indiriyor ve paketi alıp kaçıyordu.

Beş dakikada Miralay'ın ensesi pancara döndü ve boynunda asılı işporta tertemiz oldu. Herif bundan hiçbir şey anlamayarak söylene söylene giderken Basmacı[1] Yahudi ile Haffaf Artin gülmekten katılıyorlardı.

1 Tülbent ve pamuklu dokuma üstüne kalıp basan kimse, basma satan esnaf.

Halis Şıra

Geçen gece, dışarıda yağmur oluklardan boşanırken ve karşımızdaki beyaz semaver bir vapur kazanı gibi kaynarken arkadaşımız Ali Fehmi anlattı:

"Ayıp değil ya," dedi, "ben eskiden beri kış mevsiminde hamama gayet erken, ortalık karanlıkken gitmeyi ve halvetlerde[1] yanan kör kandillerin alaca ve sisli ışığında yıkanmayı severim. Bundan on on beş gün evvel yine böyle bir sabah, daha sabah ezanı okunmadan kalktım, bohçamı yakalayınca soluğu civardaki Sarmaşık Hamamı'nda aldım. Yollarda henüz kimseler olmadığı gibi, hamamın kapısı da hemen yeni açılmış, tellaklar da peştamallarını yeni kuşanıyorlardı. 'Selamünaleyküm' deyip içeri daldım. Özel bir odaya girip soyundum ve beş dakika sonra sıcacık göbektaşına kuruldum. Dışarıda sulu kar ve fırtına vardı. Fakat içerisi öyle korunaklı bir yerdi ki değil fırtına, kasırga olsa yine umurumda değildi. Göbektaşında bir müddet tatlı hülyalarla yatıp iyice terledikten sonra kalktım, sol köşedeki dar, izbe, karanlık halvetlerden birine girdim. Burası göbektaşından daha sıcaktı ve insana daha fazla rehavet veriyordu. Yanı başımdaki kurnanın musluğunu açarak arkamı duvara yasladım, gözlerimi kubbedeki eski hoşaf kâselerine benzeyen bombeli camlara dikerek dalga geçmeye başladım.[2] Şimdi suyun şırıltısı bana ninni gibi geliyor, gözkapaklarım tatlı bir ağırlıkla kapanıyordu. Galiba biraz kendimden geçmiş,

1 Hamamlarda tek başına yıkanmaya has, çok sıcak bölme.

2 Boşuna vakit geçirmek, eğlenmek, gönül eğlendirmek.

uyuyakalmışım... Neden sonra gözümü açtığım vakit göbektaşında iri yarı birinin sırt üstü yattığını ve kendi kendine söylendiğini gördüm. Benim kurna dolmuş, taşmış ve musluk kapanmıştı. 'İhtimal tellaklar gelip kapatmıştır,' dedim. Göbektaşında yatan zata kulak verdim, diyordu ki:

'Bazen at bulunur, meydan bulunmaz; bazen de meydan bulunur, at bulunmaz. Geçen sefer atı bulduktu, meydan yoktu; bu sefer de işte meydanı bulduk, at yok... Ne olurdu, şimdi şurada on beş on altı yaşlarında uzunca boylu, etine dolgun, al yanaklı, kiraz dudaklı, sırma saçlı, hilal kaşlı, ela gözlü, şirin sözlü bir kızcağız olsa!..'

Herif, ihtimal benim orada olduğumun farkında değildi. İçimden, 'Adamcağız,' dedim, 'galiba pek saf bir şey!..' Keyfini bozmamak için kendimi hiç belli etmemeye karar verdim. Aradan birkaç dakika sonra kalktı, göbektaşının ortasında ellerini açıp:

'Ya Rabbi,' dedi, 'ben on beş yaşında kızdan vazgeçtim, ziyanı yok, yaşı biraz geçkin olsun, yirmiye de razıyım... Hatta yirmi beşe de... Hatta otuza da... Hatta kırka da... Ne olur, şu dakikada burada bir kadın yaratsan!..'

Tam bu esnada kolum, kurnanın kenarındaki tasa dokununca tas da şangır şungur yere düştü. Göbektaşında dua eden zat korkudan zıplayarak bana doğru baktı ve telaşla sordu:

'Sen kimsin?'

'Senin gibi bir insan!'

'Erkek misin, dişi mi?'

'Erkek!'

'Erkek mi, tuu! Allah müstahakkını versin! Ben dişi istedim, o erkek gönderdi... Fakat sen erkek diyorsun ama bakalım hakikaten erkek misin, yoksa dişi mi?! Gel bakayım, şöyle yakına gel!.. Bir muayene edeyim!..'

İlk önce herif benimle alay ediyor zannettim fakat sonra baktım ki iş ciddileşti, gözlerini açarak üzerime doğru yürüyüp bağırdı:

'Sana şöyle yakına gel, diyorum!'

Şaşırdım, korkuyla:

'Geliyorum efendim!' deyip biraz sokuldum.

O, eğilip yerden bir eline takunyanın tekini aldı, bir elini de omzuma dayayarak tekrar sordu:

'Doğru söyle bakayım, dişi misin, erkek mi?'

'Erkek efendim, görmüyor musunuz? Kadın olsam memelerim olur!'

Biraz düşündü, sonra:

'Niçin kadın olmadın da erkek oldun?'

'Allah öyle yaratmış efendim! Benim elimde ne var?'

'Ey, şimdi istersen burada kadın olamaz mısın?'

'Nasıl olur? Bir erkeğin kadın olması için gökkuşağının altından geçmesi lazım!'

'Hatır için geçiver, ne çıkar?'

'Gökkuşağını nerden bulayım?'

'Başka yerden geçsen olmaz mı?'

Herifin gözleri gittikçe büyüyor ve boğazıma saldıracak diye ödüm patlıyordu. O anda aklıma bir kurnazlık geldi, dedim ki:

'Baş üstüne, geçeyim! İsterseniz siz şöyle bacaklarınızı köprü gibi açın, ben altından geçeyim!'

'O zaman kadın olur musun?'

'Bakalım, belki olurum... Bir tecrübe edelim!'

Herif yüzü duvarda olduğu halde bacaklarını ayırdı, ben de iki kat eğilip denize dalar gibi iki bacağının arasından daldım ve yılan gibi süzülerek kendimi dışarıya, hamamcıların yanına dar attım.

***

Burada Ali Fehmi'ye sorduk:

"Demek herif zır delinin biriymiş!"

"Yok canım, ne herifin aslı var, ne de hamamın! Men-i Müskirat[1] dolayısıyla bizim birader, evde rakı yapacağım diye şıranın içine esrar, afyon, morfin falan gibi şeyler karıştırıp dolaba koymuş, ben de halis şıra diye akşamdan bunu içip yatmışım, gece başıma bu haller gelmiş!"

---

1 İçki yasağı: Men-i Müskirat Kanunu olarak bilinir. I. TBMM tarafından 14 Eylül 1920 tarihinde çıkarılan alkollü içeceklerin yasaklanması kanunudur. Yaklaşık dört yıl uygulandıktan sonra 9 Nisan 1924'te kaldırılmıştır.

Nereden Tanıyormuş?

Ali Numan Bey'in gözlerindeki miyopluk arttıkça fena halde canı sıkılıyor fakat bir türlü gözüne göre bir gözlük alıp takamıyordu. Çünkü gözlük, ona bir çeki taşı kadar ağır ve sıkıntılı geliyordu.

Numan Bey, bir akşam geç vakit Sarıyer'den vapura bindi, İstanbul'a gelecekti. Alt kattaki salona inip bir köşeye kuruldu. Kamarada kendinden başka üç beş kişi daha vardı. Karşıki köşede tıknazca, iri yarı, bıyıkları ve kafası tıraşlı biri oturmuş uyukluyordu. Vapur, Beykoz'dan kalkarken bu zat gözlerini açtı, ayağa kalktı ve etrafı dikkatle süzdükten sonra gözlerini Numan Bey'e dikti, onu süzmeye başladı. Numan Bey içinden, "Herhalde bir bildik olmalı ama acaba kim?" diyordu. Bir aralık kalkıp selamlayacak oldu fakat ya bir yabancıysa fena halde mahcup olurum, diye bundan vazgeçti. Gözlerindeki bozukluktan dolayı zaten birçok defa böyle mahcubiyetlere maruz kalmıştı. "Her ne hal ise" dedi, "eğer bildikse gelir, kendini tanıtır." Beş dakika sonra o zat Numan Bey'e bakarak başını salladı ve eliyle yanındaki yeri gösterdi. Numan Bey yine bir yanlışlık olmasın, diye düşünürken bu sefer öteki, yerden bir selam verdi. Artık bu selam ta kendisineydi çünkü yanı başında başka kimse yoktu. Hemen karşılık verdi ve fesini, bastonunu alarak o zatın yanına gitti. Fakat yakından dikkatle yüzüne bakınca tanıyamadı. Bu, hiç şüphesiz ya bir yabancı veya şimdi unutulmuş pek eski ahbaplardan biriydi.

"Affedersiniz efendim, zatıâlilerini birdenbire tanıyamadım."

"Biraz düşünün..."

Numan Bey düşündü. Sonra:

"Hatırlayamıyorum efendim," dedi. "İhtimal zihinler yorgun... Nerede müşerref olmuştuk?"

"İyi düşünün a canım!"

"Nerelerde bulundunuz efendim?" dedim.

"Siz nerelerde bulundunuz? Evvela siz söyleyin!"

"Bendeniz İzmir'de bulundum, Konya'da bulundum Halep'te bulundum..." dedim.

"Başka nerelerde bulundunuz, geçen sene neredeydiniz?"

"Geçen sene Üsküdar'daydım," dedim.

"Gördünüz mü bak, işte Üsküdar'dan tanışıyoruz. Bendeniz de geçen seneyi Üsküdar'da geçirmiştim."

"Üsküdar'ın neresinde ikamet buyruluyordu efendim?" dedim.

"Aa... Bilmezden mi geliyorsunuz, tımarhanede beraber değil miydik yahu?" deyince diğer yolcular telaşla merdivene koşuştular ve memura dediler ki:

"Aman, aşağıda iki tane deli var."

Numan Bey bağırdı:

"Affedersiniz efendiler, ben deli değilim!"

Deli gülerek atıldı:

"Evet ama gel de onu sen doktorlara anlat! Ben de 'Deli değilim yahu!' diye ter ter tepinmiş fakat bir türlü derdimi anlatamamış, soluğu tımarhanede almıştım!"

Kırkından Sonra Saz Çalınır mı?

Kırk beş yaşına geldiği halde Köse İsmail kendine hâlâ adamakıllı bir iş bulamamıştı. Bununla birlikte İsmail, isterse ekmeğini taştan çıkarmasını bilir, tuttuğunu koparan bir adamdı. Bundan iki ay evvel, bir akşamüstü, Balat'tan geçerken baktı ki iki Yahudi köşeye balık tablalarını koymuşlar, hem ellerini şıkırdatıyorlar hem de kıvrak bir makamdan, "Al yarım okka, ver bir çeyrek!" diye adeta türkü söylüyorlardı. Yahudilerin bu hali Köse'nin hoşuna gitti ve güldü geçti. Oradan biraz daha ileride, ona benzer başka bir sahneye rastladı. Yine iki Yahudi çocuğu, yolun ortasına çikolata ve bisküvi kutularını koymuşlar, hem oynuyorlar hem de, "Çikolata Nestle, canını da besle!" diye balıkçıların makamını daha tiz perdeden terennüm ediyorlar ve cayır cayır satıyorlardı. Eve gidince Köse, karısına:

"Yahu," dedi, "sabahleyin şu bizim çamaşır sepetleri ile iki tane peştamal hazırla!"

"Ne yapacaksın?"

"Balıkçılığa başlayacağım..."

***

Ertesi gün, mahalle kahvesine uğradı, işsiz güruhundan Fasafiso Remzi'ye:

"Kalk ulan," dedi, "burada miskin miskin oturma, gel benimle beraber, balıkçılık yapacağız. Sana günde yarım papel var."

Beraber kalktılar, Balıkhane'ye gidip yirmi okka balık aldılar, ikindiye doğru Balat'a geldiler, Yahudilerin karşısındaki

köşeye sepetleri yerleştirip aynı makamla, el çırparak başladılar, "Al yarım okka, ver bir çeyrek!" demeye.

Yahudiler bu rakipleri görünce fena halde kızdılar fakat ne yapabilirlerdi? Ticaret serbest değil mi? Köse'yi oradan kovamazlardı ya... Şimdi işin kurnazlığına davranmak ve bu suretle rakipleri oradan kaçırmak lazımdı. Müşteriler daha o akşamdan ikiye ayrıldı. Yahudiler her akşam otuz okka balık tüketirlerken bu akşam on okkayı güç satabildiler.

***

Ertesi akşam Köse hiç ummadığı bir hal karşısında kaldı. Yahudiler yanlarına bir arkadaş daha almışlardı. Bu, yüzü gözü boyalı, başında uzun külah, elinde zilli maşa, on sekiz yaşlarında bir soytarıydı. Ötekiler bağırırken o, iki tarafa sallanıyor ve elindeki maşayla tempo tutuyordu. Tabiatıyla Köse'nin de buna canı sıkıldı. Evvela hiddetle atılıp soytarının başındaki külahı yırtmak, elindeki maşayı alıp kafasını, gözünü yarmak istedi. Sonra bundan caydı, Fasafiso'nun kulağına eğilip:

"Sana bu akşam yirmi beş kuruş fazla vereceğim, nasıl, yapabilir misin? Nalburdan biraz boya alalım, sen de yüzünü boya, şu kese kâğıtlarının birini de kafana geçir. İstersen bir de darbuka bulalım!" dedi.

"Deli misin sen İsmail Ağa, kim demiş beni sana apukurya maskarası[1] diye?! Öyle yapacağımıza yarım lirayı gözden çıkar, loncadan kıtipiyoz[2] bir zurnacı ile çiftenağracı tutalım, yanımıza oturtalım, o vakit Yahudiler tası tarağı toplayıp kaçarlar," dedi.

Fasafiso'nun bu teklifini İsmail Ağa çok beğendi:

"Aklınla bin yaşa ulan, haydi fırla, çabuk zurnacı ve nağracıyı al gel!" dedi.

Bir çeyrek sonra, Yahudiler galibiyetlerinden emin ve memnun bir tarzda çalıp söylemelerine devam ederlerken, birdenbire zurna sesini duyunca apıştılar kaldılar. Şimdi

---

1 Çok acayip giyinmiş kimse.

2 (Argo) Değersiz, bayağı, kötü.

işin garibi, Yahudilerin soytarısı da şaşırarak elindeki zilli maşayı zurnaya uydurdu, o da bilmeyerek Köse'nin tarafına yardakçılığa başladı. Bunun için kır bıyıklı, şişman Yahudi, birkaç defa soytarıyı kulağından tutarak ikaz mecburiyetinde bile kaldı. Fakat para etmedi, Köse'nin uzaktan gösterdiği ufak bir işaret üzerine soytarı, ustalarına müstehcen bir küfür savurarak geldi, o da beriki tarafa katıldı. Köse sordu:

"Sen ne millettensin?"

"Babam Rum, annem Ermeni."

"Öyleyse milletlerarası sayılırsın, otur bizimle çalış! Ben daha fazla para vereceğim."

***

İki üç gün içinde bu zurnalı, dümbelekli, palyaçolu balıkçılar bütün civarda duyuldu; her akşam yüzlerce kadın, erkek, çoluk çocuk bunları seyre gelmeye başladı. Ve artık Köse'nin satışı günde iki üç yüz okkaya kadar yükseldi, Yahudilerinki ise beş okkaya düştü. Bir gün balıkçı Yahudiler toplandılar, bu hususta aralarında uzun müzakerelerden sonra Köse'nin karşısına dört kişilik bir ince saz[1] getirip oturttular. Fakat o da fos çıktı çünkü Köse derhal takıma bir de davul ilave edince Yahudilerin sazı sivrisinek vızıltısı gibi kaldı. Artık bu sonuncu başarı üzerine Köse'nin koltukları büsbütün kabardı.

Şimdi bu iş yalnız Yahudilerin değil, oradaki Nevşehirli bakkal Sava'nın da canını sıkıyordu. Çünkü gürültü ikindide başlıyor, yatsıya kadar sürüyordu. Birincisi, Sava'nın dükkânının önü kapanıyor; ikincisi, bu gürültü patırtıyla kafası şişiyor, beş yazacak yerde on beş yazıyor, elli vereceği yerde yüz veriyordu. Üçüncüsü, kendi tezgâhını süsleyen lakerda, turşu balığı gibi bazı çeşitler üç beş gündür hiç satılmıyor, herkes bunları Köse'den alıyordu. Sava, Yahudilerle anlaşıp Köse'ye bir tuzak kurmak istiyor fakat netice cılk çıkarsa Yahudilerin kendisini yalnız bırakacağından korkuyordu.

---

1 Keman, ut, tambur, ney, kemençe, kanun gibi sazlardan ve okuyuculardan oluşan müzik topluluğu.

Nihayet bir akşam Sava için iyi bir tesadüf ve fırsat zuhur etti. Köse'nin mahallesinde oturan yaşlıca ve boşboğaz bir kadın, mum almak için dükkânına girdi ve sordu:

"Bu ne kepazelik ayol, ne var, düğün mü var burada?"

Sava derhal işin kurnazlığına kaçtı:

"Dugun var hanım dugun, Kose İsmail evleniyor."

"Deme ayol! Kimi alıyor?"

"Kart bir Yahudi karısını sevmiş, onu alıyor."

"Evdeki karısının haberi var mı?"

"Kim bilir, belkim de yoh!"

Kadıncağız Sava'nın bu sözlerini ciddi sanarak söylene söylene çıktı gitti. Sava şimdi sevinçle, "Körün taşı rastgele! diye buna derler işte," dedi.

Şüphesiz şimdi o kadın gidip meseleyi mahallede yayacak ve bunu Köse'nin karısı duyacak, neticede bir kepazelik olacaktı.

Sular henüz kararmıştı, Köse'nin orkestrası şatafatlı bir hava çalıyor, kendisi de neşeli ve coşkun bulunuyordu. Sava, çırağına:

"Bodos," dedi, "şuradan bir yirmi beşlik doldur, biraz da sucuhlan basdırma doğra."

Sonra kalktı, yapmacık bir neşeyle Köse'nin yanına gitti:

"Yaşa Kose yaşa! Çalgıyla her ahşam çarşıyı şenlendiriyon. Kaç vahıttır, irahıyı terk etmiştim, bu ahşam zurna beni coşturdu, dayanamadım, iki tene yuvarladım... Bahıyorum sen heç oralı olmuyon!" dedi.

Köse:

"Ben de çoktandır içmiyorum."

"Bu çalgıyla doğrusu içilir. Gel tükkana da saha bir cibre[1] vereyim bah!"

***

"Şerefine Kose!"

"Afiyet şeker olsun Usta Sava!"

---

1 Cibre, üzümün ve sulu meyvelerin sıkılıp suyu alındıktan sonra kalan posası. Bu posanın imbikten çekilmesiyle yapılan rakıya da cibre rakısı veya kısaca cibre denir.

Beşinci kadehler tokuşturuluyor, çalgı bir kanto çalıyor, soytarı oğlan da ortada göbek atıyordu. Birdenbire dışarıda bir kadın feryadıdır koptu:

"İlahi, iki gözün kör olsun herif! Sonunda bana yapacağın bu muydu? Çocuklarına da mı acımadın? Şimdi düşüp bayılacağım! A dostlar! Nerede kocam olacak utanmaz herif?"

Köse, içeriden karısının sesini duyunca süratle dışarı fırladı, ne oldu, ne var, demeye kalmadan karısı ile büyük kızı üzerine atıldılar; karı, çarşafının altından çıkardığı ocak maşası, kızı da ayağından çıkardığı takunyayla zavallının kafasına, gözüne indirmeye başladı. Ahali birbirine girdi, çalgıcılar savuştu, Remzi kaçtı, yalnız soytarı oğlan hiç istifini bozmadan elindeki zilleri çalarak, "Al yarım okka, ver bir çeyrek!" diye hâlâ bağırıyor, Sava ise tezgâh başında kıs kıs gülüyordu.

İkisinden de...

Vapurla İstanbul'a ineceğim zaman öğleden sonraki postalarla[1] inmek eskiden beri âdetimdir. Hatta bu, bence bir zevktir. Zira bu vakit vapurlar pek tenha olur, hele kamarada kimseler bulunmaz. Kamaranın boşluğu ve sessizliği içinde bazen gazete okurum, bazen yazı yazarım, bazen de bin türlü dalga geçerim...

Üç gün evvel yine öğleden sonra, bir yirmi postasının kamarasına indim, elime gazetemi aldım, bir köşeye kuruldum. Vapur iskeleden kalkar kalkmaz merdiven kapısı açıldı, içeriye sarı saçlı, narin ve uzunca boylu, temizce giyinmiş zarif bir genç girdi. Beni görür görmez yanıma geldi, nazikçe selam verip, "Size Hasan Ruhi Bey'in selamı var efendim," dedi.

Hasan Ruhi... Bu ismi biraz hatırlıyordum, sordum:

"Hangi Hasan Ruhi Bey?"

"İdadide sınıf arkadaşınızmış..."

"Evet, anladım efendim. Teşekkür ederim. Sizden de selam ve saygılarımı arz etmenizi rica ederim fakat siz beni nasıl tanıdınız?"

"Ruhi sizi bana tarif etmişti, kıyafetinizden tanıdım."

"Pekâlâ efendim, oturmaz mısınız?"

Genç, güler yüzlü ve utangaç yanıma oturdu. İsmini sordum, "İhsan Müşfik," dedi. Gerçi şimdi onun böyle huzurumu kaçırması biraz canımı sıkmıştı fakat halindeki sevimlilik ve tavırlarındaki incelik pek çabuk bu sıkıntıyı ferahlığa dönüştürdü.

1 Vapur, tren vb. taşıtlarla belirli zamanlarda yapılan sefer ve yolculuk.

Birer sigara tellendirdik, biraz dereden tepeden konuştuk. Sonra o, birden:

"Affedersiniz," dedi, "size bir şey soracağım."

"Buyurun efendim."

"Sizin bir garip maceranız varmış, Ruhi'den duydum, lütfen anlatır mısınız?"

"Bende bir değil, bin macera var, acaba hangisi?"

"Zannederim bundan sekiz on sene önce, yine bu vapurların kamarasında cereyan etmiş."

"Ha! Hatırladım... Ruhi size bu meseleyi anlatmadı mı?"

"Hayır anlatmadı. Bir gece sizden bahsederlerken bütün maceralarınızı anlattı da sonra, 'Hele onun vapurun kamarasında başına gelen bir olay var ki olur şey değil... Bunu kendisi anlatmalı da dinlemeli,' dedi. Onun için anlatmanızı rica ediyorum."

"Uzun sürer azizim!"

"Kısa kesersiniz efendim, lütfen, çok rica ediyorum."

Çocuğun ricasına dayanamadım, "Peki dinleyin," dedim:

"Bundan sekiz sene kadar önce, sıcak bir yaz günü, yine böyle öğle postalarından biriyle İstanbul'a inecektim. Kamaranın kapısından içeri girer girmez genç, güzel bir Hıristiyan kadın, olduğu yerden sıçrayarak, 'Ah, neredesin!' diye üzerime atılmasın mı? Yaklaştım, yüzüne baktım, hiç tanıdığım biri değildi. Ben soğukkanlılıkla, 'Madam, yanlış... Galiba beni birine benzettiniz,' dedim. O, kollarını açıp boynuma sarılarak, 'Yanlış değil. Sensin, sensin Tarhan... Ben seni tanımaz mıyım!' dedi. 'Madam ben Tarhan değilim, benim adım Nihat'tır,' deyince, 'Hayır, saklama Tarhan, sen beni kaç sene var ki terk edip kaçtın. Ben hiç seni tanımaz olur muyum!' dedi. Kadın beni yumuşak göğsüne bastırıp kollarıyla sıktıkça içimden diyordum ki, 'Acaba, evet benim desem mi?' Fakat aklıma başka bir ihtimal daha geliyordu, ya bir deliyse? Tekrar ben, 'Hayır madam, hayır, senin aradığın ben değilim,' dedim. O zaman çılgınca bir şiddetle beni sürükleyerek kamaranın karanlık köşesine çekti, 'Sensin! Sensin!' diye bana sarıldıkça sarıldı.

Yanaklarımı okşamaya ve yüzüne gözüne sürmeye başladı. Kadının dikkatle yüzüne baktım, pek deli hali yok, lakin akıllıya da pek benzemiyordu. Düşün bir kere azizim, şimdi benim yerimde sen olsan ne yaparsın?"

Batım ki yanımdaki genç, renkten renge giriyor ve hafif hafif titremeler geçiriyordu. Tekrar sordum:

"Ha, söyle bakayım azizim, benim yerimde sen olsaydın, ne yapardın?"

Güldü ve ellerini göğsüne çaprazlayarak gerinleştikten[1] sonra:

"Tabii, ne yapılması lazımsa onu yapardım!" diye güldü.

"İşte ben de öyle yaptım; korkuyu, bir yanlışlık ihtimalini, nazlanmayı bıraktım ve sanki madamın gerçek Tarhan'ı benmişim gibi, onun gösterdiği bu şiddetli sevgiye karşılık vermeye başladım. Bu hal on dakika kadar sürdü. Sonra bilmem hangi iskeledeydi, merdivenlerden ayak sesi gelmeye başlayınca madam kalktı, 'Aman geliyorlar, bizi böyle görmesinler,' dedi, yanımdan fırladı.

"Sonra efendim?"

"Sonrası, fırlayış o fırlayış... Bir de ben Köprü'ye çıktım, Eminönü'ne geldim, sigara için elimi cebime soktum ki para çantası yok! O vakit aklım başıma geldi, 'Eyvah!' dedim. Sonra baktım, bizim altın saat köstek de yok, parmağımdaki altın yüzük de yok! Özeti, üzerimde çalınabilecek ne varsa hepsi uçmuş..."

Genç çocuk hem gülüyor hem de, 'Vah vah!' diyordu. Vapur Köprü'ye gelmişti, çocuk:

"Neyse beyim, geçmiş olsun..." dedi ve hararetle elimi sıktı, ayrıldı. Arkasından seslendim: "Ruhi Bey'e selamımı unutma!.."

Sirkeci'ye geldim, karnım acıkmıştı, bir lokantaya girdim, biraz bir şey yedim, bir de hesabı görmek için elimi cebime soktum ki cüzdan yine yok!..

---

1 Gerinmek.

Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası[1]

1 Orhaniye Matbaası, [İstanbul], 1925-1341.

Bir Perdelik Tabii Komedi

Kişiler

DAVACI: Yirmi dokuz yaşında kara kaşlı, kara gözlü, şirin yüzlü, tatlı sözlü, orta boylu, lacivert çarşaflı Safinaz Hanım.

DAVALI: Otuz beş yaşlarında, oldukça yüzüne bakılır, orta giyinişli, kahverengi elbiseli Kâtip Selahattin Bey.

DAVALI YARDAĞI: Selahattin Bey'in annesi ve Safinaz Hanım'ın kaynanası kısa boylu, etine dolgun, kedi gözlü, siyah çarşaflı Ferdane Hanım.

ŞAHİT: Etyemez Mahallesi bekçisi Mustafa Ağa.

ŞAHİT: Etyemez Mahallesi sakinlerinden Zenciye Hoşkadem Kalfa.

Duruşma

(*Mübaşir kapıdan bağırıp Safinaz Hanım'la Selahattin Bey'i çağırır. İkisi de gelip Reis Efendi'nin karşısına dikilir.*)

REİS

(*Safinaz Hanım'a hitaben*) İsminiz nedir hanım?

SAFİNAZ

Safinaz.

REİS

Babanızın İsmi?

SAFİNAZ

Şemsettin.

REİS

Kaç yaşındasınız?

SAFİNAZ

Bu ramazanı şerifin on beşinde yirmi biri bitirip yirmi ikiye basacağım.

FERDANE

(Dinleyiciler arasından bağırır) Aa, yediği naneye bakın karının! Hangi yirmi bir, hangi yirmi iki? Sen bundan bir sene evvel oğluma vardığın vakit otuzunu çoktan geçmiştin, kart karı! (*Dinleyenlerde gülüşmeler*)

REİS

(*Ferdane'ye hitaben*) Hanım, sana ne oluyor, sen necisin?

FERDANE

Kaynanasıyım ayol! Hiç yaşını başını bilmez olur muyum?

REİS

Ne olursan ol, vazifen olmayan şeye karışma!

FERDANE

Aa, bu da nasıl şey! Evde bir şeye karışma, burada karışma!

REİS

Sus dedik ya! Yoksa şimdi seni dışarıya çıkarırım! (*Safinaz'a hitaben*) Nerede oturuyorsunuz?

SAFİNAZ

Çeşme Sokağı'nda.

REİS

Hangi semtte, hangi mahallede?

SAFİNAZ

Şu şey yok mu... Öf, nedir onun adı?.. Aksaray'daki tramvay ahırları. Onları biraz geçince, hani bir yangın yeri gelir. İşte oradan bir parça gidince, sağ taraftaki yokuşu çıkınız...

REİS

Hanım, biz sana yol sormuyoruz, nerede oturduğunuzu soruyoruz. Mahallenizin ismi nedir?

SAFİNAZ

Unuttum efendim, bilmiyorum. Zaten orada oturmaya gönlüm yok...

REİS

Neden?

SAFİNAZ

(*Dinleyiciler arasındaki kaynanasını göstererek*) Bu cadalozdan rahat yok ki oturayım...

FERDANE

(*Atılır*) Şimdi oraya gelirsem, sana bir cadaloz veririm ki alamadan gidersin!

REİS

(*Ferdane'ye hitaben*) Hanım, sana karışma demedik mi?

FERDANE

Karış karış yerin dibine geçesi bu karının çenesi duruyor mu, bakın bana cadaloz diyor!

REİS

Ne derse desin, senin hariçten müdahaleye şimdi hakkın yok.

FERDANE

(*Oğlu Selahattin'i göstererek*) Selahattin'im de işte burada, karşınızda duruyor, görmüyor musunuz?

REİS

(Ferdane'ye hitaben) Hanım, seni ikinci defa kati olarak ihtar ediyorum, çeneni tut! *(Safinaz'a hitaben)* Söyle bakalım, senin kocandan şikâyetin nedir?

SAFİNAZ

Efendim, kaynanam pek geçimsiz olduğu için beni daima hırpalıyor, bundan dolayı kocamdan ayrı bir meskeni-i şeri[1] istiyorum!

REİS

Kaynanan ne gibi geçimsiz, sana ne yapıyor?

SAFİNAZ

Ah efendim, nasıl söyleyim, ben bu eve gelin geldim geleli bir senedir bana yapmadığı kalmadı.

REİS

Ne yaptı, birer birer anlat bakayım!

SAFİNAZ

Ne yapacak efendim, evde bir dakika rahatım yok; yediğime karışır, içtiğime karışır, giydiğime karışır, diktiğime karışır, yıkadığıma karışır, üstelik bir de...

FERDANE

(*Yine dışarıdan atılır*) Aman ne iftira bari! Hay dilerim Tanrı Mevla'mdan, kuru kuru iftiralara uğrayıp belanı bulasın!

REİS

(*Mübaşirlere hitaben*) Çıkarın şu hanımı dışarı!

(*İki mübaşir, dinleyiciler arasındaki Ferdane Hanım'ın yanına gelip, onu çıkarmak isterler.*)

---

1 Bir erkeğin nikâhlı eşiyle aile hayatı yaşayabilmesi için gerekli şartları taşıyan tam teşekküllü ev, mesken.

FERDANE

Neye çıkıyormuşum, hiçbir yere çıkmam! Eğer şuradan bir adım atarsam ayaklarım kırılsın!

REİS

(*Ferdane'ye*) Çık diyorum sana hanım, seni dinleyecek değiliz!

FERDANE

Onu dinliyorsunuz da beni neden dinlemiyorsunuz? Onun canı can da benimki patlıcan mı?! İşte sağır kulaklarınız duydu, bakın terbiyesiz karı benim için neler söylüyor.

REİS

Söylüyorsa siz de onun hakkında ayrıca dava açarsınız!

FERDANE

Nereye açarım!

REİS

Mahkemeye!

FERDANE

Öyleyse burası mahkeme değil mi? İşte ben de ondan dava ediyorum.

REİS

Öyle olmaz, dilekçeyle müracaat lazım.

FERDANE

Mayısta mı müracaat lazım? Oh, ne ala! Daha mayısa üç ay var, demek karı şimdi istediğini söylesin, ben mayısa kadar sabredeyim, öyle mi?

REİS

Hanım, lafı ters anlama! Sana mayıstan, hazirandan bahseden yok. Dilekçe yaz gelininin aleyhine, gel sen de bir dava aç! Ve şimdi sesini çıkarma! (*Safinaz'a hitaben*) Ee, kaynanan sana daha neler yapıyor?

SAFİNAZ

Dediğim gibi, her şeyi yapıyor efendim! Evin içinde çıt olsa kabahati benden biliyor. Hatta geçende kendi sevgilisi Mestan, gece yarısı uyanınca yemek için başucunda sakladığı bir dilim ekmekle pastırmayı yemiş; ertesi

sabah kaynanam bunu benden bildi, sen gelip yedin diye, bana söylemediği laf kalmadı.

REİS

Bunu ispat edebilir misiniz? Gece kaynananızın odasına gizlice giren sevgilisi Mestan kimdir, nasıl adamdır bakayım?

SAFİNAZ

Adam değil efendim, kedi...

REİS

Kedi mi, demek kedinin adı Mestan, öyle mi?

SAFİNAZ

Evet, büyüğünün adı Mestan, küçüğünün Ceylan. İkisi de arsız mı arsız, hayırsız mı hayırsız!

FERDANE

(*Yine karışır*) Senin kadar değil ya! Sen bazen onlara taş çıkartıyor, herkes uyurken dolabı açıp, kıyma çanağından avuç avuç kıyma alıp, gizlice kendi piçine yediriyorsun. Ben bunları bilmiyor muyum sanki?!

REİS

Hanım, senin utanman yok mu, sana kaçtır sus diye tembih ediyoruz.

FERDANE

Aa... Artık susamam doğrusu, kan beynime sıçradı, ne yaparsanız yapın, istediğimi söyleyeceğim!

SAFİNAZ

Bakınız efendim, benim ciğerparem evladıma piç diyor, söyleyin terbiyesini takınsın!

FERDANE

Piç ya, nedir ya? Hınzır yumurcak ne durdan anlar, ne oturdan! Böylesi hiçbir yerde görülmemiştir vallahi! Nerede terbiye etmişler bilmem ki... Çocuk dediğiniz biraz uslu olur, lakırdı anlar; bu öylesi değil! Evin içinde ne varsa kırıp birbirine geçiriyor.

REİS

(*Bağırarak ve elini kürsüye vurarak*) Hanım, sus diyorum sana!

FERDANE

(*Hiç oralı olmaz*) Soğan sepetini yakalayınca kuyuya salıveriyor, turşu kavanozunu yağmur küpüne atıyor, bahçede küçük toprak kalburunu peçe diye yüzüne örtüp sokağa çıkıyor, makası yakalayınca kedinin kuyruğunu ortasından kesmeye kalkıyor. Geçende merdiven altındaki gaz şişesini yakalayıp çay ibriğinin içine boşaltmış, ben de farkında olmadan mangala koydum, içine de bir tutam çay attım... (*Dinleyenlerde kahkahalar*)

REİS

(*Tekrar mübaşirlere*) Şunu tutup dışarı atın!

(Mübaşirler Ferdane Hanım'ın yakasına sarılıp, onu dışarı atmak isterler. Fakat o, çıkmam diye tepinmeye başlar.)

REİS

(*Selahattin Bey'e hitaben*) Oğlum, senin annen laf anlayan soyundan değil... Bari sen söyle, belki seni dinler, ya sussun ya defolup dışarıya gitsin!

SELAHATTİN

(*Annesine hitaben*) Anne, ayıptır, burası mahkeme. Ya sus ya dışarıya çık!

FERDANE

Aferin Selahattin, aferin sana! Demek ki sen de onlara uydun ha! Zaten böyle olacağını ben biliyordum. (*Safinaz'ı göstererek*) Kaç gündür bu şıllıkla evde, köşe bucak kaçarak gizli gizli fısıldaşmanızdan böyle olacağı belliydi.

SELAHATTİN

Anneciğim!..

FERDANE

Hay anneciğin kadar başına taş insin!

REİS

(*Safinaz'a hitaben*) Sizin çocuğunuz da mı var?

SAFİNAZ

Evet. Evvelki kocamdan dört yaşında bir kızım var.

REİS

Fakat Safinaz Hanım, sizin kaynananız hakkındaki şikâyetleriniz sadece iddia olarak kalıyor. Kaynananızın size hakaret ettiğine, sizi hırpaladığına dair şahitleriniz var mı?

SAFİNAZ

Var efendim. Şahitlerim de burada...

REİS

Kimdir onlar?

SAFİNAZ

Dilekçemde yazılı efendim.

REİS

(*Zabıt kâtibine hitaben*) Bakınız, şahitler kimlerse çağıralım!

ZABIT KÂTİBİ

(*Kâğıtları karıştırarak*) Bekçi Mustafa Ağa, Zenciye Hoşkadem Kalfa.

REİS

(*Mübaşirlere*) Bekçi Mustafa'yı çağırın! (*Mübaşirler çağırır, içeriye Bekçi Mustafa girer.*)

REİS

Adın ne?

BEKÇİ

Mustafa.

REİS

Babanın adı?

BEKÇİ

Babam ölmüştür.

REİS

Allah rahmet eylesin, adı neydi?

BEKÇİ

Ne yapacaksın ki? Ne soracaksan de bana sor!..

REİS

Babanın adını mutlaka öğrenmemiz lazım.

BEKÇİ

Neden, sebebi ne ki? Babam ilen bir alıp vereceğiniz, ya bir dostluğunuz, düşmanlığınız mı var?

REİS

Oraları karıştırma, sen sorulan şeye cevap ver! Babanın adı nedir?

BEKÇİ

(*Kafasını iki tarafa sallayarak*) Tövbe ya Rabbi sen bilirsin! Babamın adı Raco...

REİS

Kaç yaşındasın?

BEKÇİ

Eski Moskof moherebesinden[1] üç sene evvel doğmuşam, bah sen şimdi hesap et, böl çıhar ki gaç yaşındayım!

REİS

Hoppala, uydurduk!.. Burada neyle iştigal edersin?

BEKÇİ

Nasıl dedin?

REİS

Burada ne yapıyorsun?

BEKÇİ

Ne yapayım ben, siz çağırdınız, ben geldim!

REİS

Ne iş yapıyorsun be adam?

BEKÇİ

Bekçilik!

REİS

Nerede, hangi mahallede?

BEKÇİ

Etyemez'de.

REİS

Etyemez, İstanbul'un neresinde?

FERDANE HANIM

(*Güler yüzle atılır*) İlahi Reis Bey! Beyhude yere ne soruyorsun? Şimdi İstanbul'un her tarafı etyemez... Bu pahalılıkta etin sadece yüzünü görüyoruz.

---

1 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı kastedilmektedir.

REİS

(*Hafif bir tebessümle bekçiye hitaben ve Selahattin'le Safinaz'ı göstererek*) Bunları tanıyor musun?

BEKÇİ

Hoş tanırım. Bizim mehellelidirler.

REİS

Bunlarla hısımlık, akrabalık veya husumet falan var mı?

BEKÇİ

Efendim, musibetin büyüğü (*dönüp arkadaki Ferdane'yi göstererek*) deyha bu goca garıdır. Hepsi gavgalara sebep budur.

FERDANE

(*Bekçiye hitaben*) Ne dedin bakayım, bir daha söyle! Şimdi oraya gelirsem ağzını yırtarım, alimallah!

REİS

(*Bekçiye*) Sana ben, bu Selahattin Bey ve Safinaz Hanım'la bir akrabalığın veya düşmanlığın var mı diye soruyorum, ona cevap ver!

BEKÇİ

Onlarla ne akrabalığım olacak? Onlar İstanbullu, ben Şirolu!..[1]

REİS

Pekâlâ, düşmanlığın falan var mı?

BEKÇİ

Hâşâ huzurdan (*Ferdane'yi göstererek*) benim düşmanlığım bu goca garı iledir. Çünkim efendim, kaç defa benim su parasını, bekçi aylığını oğlundan almış, bana vermemiştir.

REİS

Hay Allah müstahakkınızı versin, bugün başımız dertte vesselam!

(*Azadan biri Reis'in kulağına bir şeyler söyler ve bekçinin bu ifadesi üzerine, bila-tahlif*[2] *ifadesine müracaata karar verilir.*)

---

1 Malatya'nın Pütürge ilçesine bağlı köy.

2 Yeminsiz, yemin ettirmeden.

REİS

(*Bekçiye hitaben*) Bu hususta seni bila-tahlif dinlemek lazım geliyor.

BEKÇİ

Peki efendim, pul ister mi?

REİS

Ne pulu?

BEKÇİ

Bu husus için valiliğe dilekçe vermek lazım demediniz mi?

REİS

Laf anlayan beri gelsin! Söyle bakalım, bu Safinaz Hanım'ı, kaynanası Ferdane Hanım fena halde hırpalıyormuş, sen bu konuda ne biliyorsun?

BEKÇİ

(*Ferdane'yi göstererek*) Bu goca garı mı? Evet, öyledir efendim, ben her gece gapılarının önünde sopa vururken duyaram ki bu goca garı bu hanımla gavga yapar, ağzını bozar...

REİS

Ne gibi ağzını bozar?

BEKÇİ

Ne ki fena laf var, hepsini söyler. Alçah der, utanmaz der, arsız der, yüzsüz der, sen geldin evin irahatını kaçırdın der, hülasası her şey söyler.

REİS

Safinaz Hanım ona cevap vermez mi?

BEKÇİ

Vermez efendim, o sadece ağlar.

REİS

Pekâlâ, sen çık, Zenciye Hoşkadem Kalfa gelsin! (*Mübaşirler Hoşkadem'i çağırırlar. Hoşkadem içeri girer, oturur.*)

REİS

Ayağa kalk!

HOŞKADEM

Yetmedi mi iki saattir dışarıda ayakta durdugum? Dizlerimin bağı çözüldü ayol... Şurada hazır iskemle varken bir dakika oturup nefes alsam ne olur, gunah mı?

REİS

Olamaz, usul böyledir, ayağa kalk! (*Hoşkadem oflayarak puflayarak kalkar.*)

REİS

Adın ne?

HOŞKADEM

Hoşkadem.

REİS

Beş kadem[1] mi? Boyunu sormuyorum, adını soruyorum.

HOŞKADEM

Hoşkadem dedik ya!

REİS

Babanın adı ne?

HOŞKADEM

Abdollah.

REİS

Kaç yaşındasın?

HOŞKADEM

(*Düşünerek*) Unuttum kaç yaşında olduğumu.

REİS

Tahminen söyle!

HOŞKADEM

Ha!.. O başka. Tane ile söylerim, dur bakayım, sayayım: (*Parmaklarıyla saymaya başlar*) mart bir, nisan ikı, mayıs uc, kandil dört, şaban beş, ramazan altı, bayram yedi, Hızır İlyas segız, kasım dokuz, zemheri on...

REİS

Hanım, ne sayıyorsun?

HOŞKADEM

Yaşımı.

REİS

Bırak, gerek yok! Söyle bakayım, (*Selahattin'le Safinaz'ı göstererek*) bunları tanıyor musun?

---

1 Yardanın üçte biri kadar olan ve 30,5 santim veya 12 parmağa eşit İngiliz uzunluk ölçüsü, ayak.

HOŞKADEM

Tanırım zahir. Birisi bizim Ferdane Hanım'ın oğlu Selahattin Bey, oteki de karısı.

REİS

Bunlarla hısımlık, akrabalık veya düşmanlık falan gibi bir şeyin var mı?

HOŞKADEM

Selahattin Bey'le uzaktan akrabalığım var; guçukken onun babasına, benim gorumcemin üvey teyzesi süt vermişti.

REİS

Beis yok, ondan bir şey çıkmaz. Söyle bakayım, bu Safinaz Hanım'a, kaynanası Ferdane Hanım çok hakaret ediyormuş, öyle mi?

HOŞKADEM

(*Kahkahayla gülerek*) Hah, hah, hah! Guleyim bari. Ferdane Hanım, Safinaz Hanım'a çok akaret[1] mi veriyormuş... Ayo onda akaret ne gezer? Babalarından kalma bir çürük evleri var, onun içinde kendileri zor barınıyorlar.

REİS

Akaret demedim, hakaret! Yani Ferdane Hanım, daima gelinini hırpalıyormuş.

HOŞKADEM

Ne diye hırpalıyormuş?

REİS

Ne bileyim ben, onu sen bilirsin, bak seni de şahit yazdırmışlar.

HOŞKADEM

Benim haberim yok, bilmiyorum.

REİS

Hiçbir şey bilmiyor musun?

HOŞKADEM

Sadece bu Ferdane Hanım'ın gelinine iki defa dayak attığını biliyorum.

---

1 Gelir getiren gayrimenkul, akar.

REİS

Nerede attı?

HOŞKADEM

Evde attı, ben de oradaydım. Sözde, Safinaz Hanım evdeki sabunu, suyu, odunu israf ediyor, her gün ocakta su ısıtıp garı goca yıkanıyorlarmış diye, Ferdane Hanım bir kere maşayla, bir kere de terlikle gelinini dövdü.

REİS

Sen gözünle gördün mü?

HOŞKADEM

Gördüm efendim!

REİS

Niçin araya girip ayırmadın?

HOŞKADEM

Niçin ayırıyormuşum? Gelin hazır dayağı hak etmişti. Hiç bu pahalılık zamanında bu kadar su, sabun, odun israf edilir mi? Canları yıkanmak istiyorsa soğuk suyla yıkansınlar.

REİS

Anlaşıldı. Buyurun, gidin! (*Hoşkadem çıkar. Reis, azalarla istişareden sonra, Selahattin'e hitaben*) Oğlum, gerek karınız Safinaz Hanım'ın ve gerek şahitlerin ifadelerinden anlaşıldığına göre, anneniz Ferdane Hanım'ın, karınız Safinaz Hanım'a karşı zulüm ve hakarette bulunduğu ortaya çıkıyor. Bu yüzden karının huzur ve rahatı için kendisine ayrı bir mesken-i şeri bulman lazımdır, ne dersin?

SELAHATTİN BEY

Ne diyeyim efendim, mademki bulmaya mecburuz, çaresine bakarım!

FERDANE

(*Oğlana hitaben*) Hele böyle bir iş yap, hele bu yabanın fitne fücur karısına uy da onunla beraber beni terk edip ayrı eve çık, işte o zaman ben de yapacağımı bilirim.

REİS

Mahkeme bitmiştir. (*Azalar kalkıp içeriye girerlerken Selahattin de annesine sorar*)

SELAHATTİN

(*Hiddetle*) Ne yaparsın anne?

FERDANE

Ne mi yaparım? Bu yaştan sonra bana kim bakacak, ben yalnız, evde ne yapacağım? Ben de siz gittikten sonra tutar kendime münasip bir koca bulur, evi de barkı da onun üstüne edip, seni evlatlıktan reddederim...

Perde iner

Gonca'nın İntiharı[1]

1 Orhaniye Matbaası, [İstanbul], 1925.

Gonca'nın İntiharı

Ferhad Paşa Çiftliği ile Vidos köyü[1] arasındaki harman yerinde bu akşam gırnata[2] ve çiftenağra sesleri ayyuka çıkıyordu. Nevrekoplu Hacı Hayri Bey'in ekinlerini harman eden Çingenelerin düğünü vardı; rahmetli Yırık Hasan'ın kızı Gonca'yı Delibaş'ın oğlu Katmer'e veriyorlardı. Çadırların önündeki geniş meydanlığın bir tarafında kazanlar kaynıyor, bir tarafında falcı kızlar çiftetelli oynuyorlardı. Erkeklerin hepsi yeni cepkenlerini giymişler, kırmızı kuşaklarını sarmışlar ve sarı, pembe, mavi şalvarlı kadınlar hep başlarına birer ikişer mürver, hatmi çiçekleri takmışlardı. Kâküllü, donsuz, kara yağız çocuklar, neşelerinden harman yerinin alt tarafındaki tozlukta sıpalarla beraber yuvarlanıyorlar ve arada bir yoldan geçen yabancılara karşı:

Tencere taştı
Kocakarı şaştı
Hampur hampur[3]

diye milli oyunlarını oynayarak şirinlik gösteriyorlardı.

Çadırın arasındaki gölgelikte atlar, eşekler, taylar, köpekler, ayılar sanki hep kardeş gibi bir sıraya uzanmışlar, meydanlıktaki cümbüşü seyrediyorlardı. Sadece koca başlı, kara burunlu ve boz renkli iri bir köpek, kuyruğunu sallayarak

1 Güngören ilçesinin eski adı.
2 Klarnet.
3 Çingene çocuklarının oynadığı bir çeşit oyun, dans.

aheste adımlarla meydanda geziniyor ve arada bir kaynayan kazanlara doğru koşan tayları, sıpaları, yavru köpekleri paylar gibi derinden homurdanıyordu ve şüphesiz ki bu Çomar, oranın bugün meydancılığını yapıyordu. Kadın, erkek, genç, ihtiyar, çoluk çocuk hep neşe içindeydiler. Yetmişlik kocakarılar, genç kızlar göbek atarken ellerini şaklatarak çalgıya tempo tutuyorlar ve seksenlik pinponlar,[1] gençlerin sundukları kadehleri yüzlerini buruşturmadan yuvarlıyorlardı. Hayvanlar bile bu şenliğin, bu eğlencenin, bu cümbüşün tamamen farkındaydılar. Gölgede yatan sarı ve doru atların, zincire bağlı yumuk gözlü ayıların bile yüzleri gülüyordu. Hele taylarla sıpalar sevinçlerinden birer çocuk gibi koşup oynuyorlar, sıçrıyorlar, havaya çifteler savurarak kişneye kişneye sevinçlerini ilan ediyorlardı. Burada memnun olmayan, sevinmeyen ve bütün bu cümbüş ve eğlenceye iştirak etmeyen yalnızca iki kişi vardı ki bunlardan biri bu gece gelin olacak Gonca; diğeri de hemcinslerinden ayrı bir yerde, çifte zincirle bir demir kazığa kıskıvrak bağlı duran genç, gürbüz bir ayıydı.

Akşam serinliğinde Gonca'nın büyükanası ile Katmer'in halası, Gonca'nın çadırına gelip:

"Kız," dediler, "nedir senin zorun? Ha, bak işte gelin oluyorsun bu gece! Niçin astın öyle suratını da çekildin bir köşeciğe? Yine babaların mı tuttu yoksa? Kalk biraz oynayıver, kalk bir parça güveyinin koluna gir, dolaş; kalk bir parça çık dışarı, hava al, gözün gönlün açılsın!"

Gonca bunlara hiç cevap vermedi, solgun yüzünü elleriyle örterek çadırın ötesindeki yastığın üzerine yüzükoyun uzandı. Sonra kayınpeder olacak Delibaş ile Gonca'nın büyükbabası geldiler, kızın başucuna dikildiler:

"A be ne yatarsın üvendireden çıkmış öküz gibi? Kalksana ki biraz gülüp oynayasın!"

Gonca, başını yastıktan kaldırdı ve şefkat dilenen gözleriyle dedesinin yüzüne bakarak:

---

1 (Argo) Yaşlı.

"Hastayım," dedi.

Dedesi onu çok sevdiği için yumuşak bir sesle:

"Kalk," dedi, "kalk ki açılasın!"

Ve kolundan tuttu, zorlayarak kaldırdı, çadırdan dışarı çıkarıp:

"Maşallah deyin!" diye ortaya bağırdı.

Meydanı dolduran bir sürü kadın, erkek, çoluk çocuk el çırparak kendi dillerinde, "Maşallah, nazar değmesin!" diye bağırdılar. Sonra karşı taraftan birkaç kadın, güveyiyi de kollarından çekerek ortaya getirdiler ve çalgıcılara emir verdiler:

"Çalın ha bre! Ne durursunuz!"

Kösele suratlı, ince, uzun, sırım gibi güveyi, daha çalgı başlamadan sırıtarak ellerini yukarı kaldırıp şıkırdatmaya, göbek atmaya ve sarı saçlı, solgun benizli, nefti ve şehla gözlü, narin Gonca da istemeye istemeye, zorla kendini sürükleyerek aynı hareketleri taklide başladı. Fakat güveyinin neşe ve sevincine karşılık Gonca'nın içten ıstırabı, göbek çalkarken bile yüzünden belli oluyordu. Sağa sola, öne arkaya döndükçe gözleriyle sanki etrafta bir şeyler arıyor gibiydi. Gonca'nın zoraki oynadığı müddetçe güveyi, hep ayakta, sevincinden çılgın naralar attı; çadırların önünde bağdaş kurmuş ihtiyar erkekler ve kocakarılar sürekli güveyiyi alkışladılar. Genç delikanlılarla kızlar çalgıyla beraber türkü çağırarak el çırptılar; kahve telvesi rengindeki donsuz çocuklar, durmadan, dinlenmeden sıpaların yuvarlandığı tozlukta çalgıya ayak uydurarak hora teptiler ve atlar kişnedi; eşekler anırdı; köpekler kuyruklarını havaya kaldırıp havladı; taylar harman yerinin etrafında kovalamaca oynar gibi dört döndüler; ayılar, zincirlerinin uzandığı mesafe dahilinde kâh iki ayaklarının üstüne kalkıp böğürerek kâh zincirlerini şakırdatarak yerlerde yuvarlanıp bu cümbüşü kutladılar. Arkadaşlarından ayrı bir yerde çifte zincirle bağlı duran genç, gürbüz ve güzel ayı ise oynayanlara arkasını döndü, kıskıvrak oldu, başını göğsüne dayayıp gözleri yarı kapalı, çalgı duruncaya kadar içinden homurdandı durdu.

***

Sarı saçlı, nefti gözlü, şehla bakışlı, narin Gonca'yı annesi bundan on altı sene evvel, sonbaharın gönüllere tatlı bir ıstırap veren soluk ve çok durgun bir akşamında, Merdivenköy ile Bulgurlu arasındaki bağların kenarında, sarı yapraklı idrislerin arasında doğurmuştu. O zaman Gonca'nın babası Yırık Hasan, yirmi beş kişilik bir obanın reisiydi. Yine böyle o yaz Üsküdar'dan çadırları, heybeleri, atları, eşekleri, sıpalarıyla araba vapuruna dolup İstanbul'a, Rumeli yakasına geçmişler; üç ay kadar Makriköyü[1] kazası dahilindeki bazı köylerin harmanlarını yapıp, sonbaharda kışlamak üzere tekrar Anadolu'ya gitmişlerdi. Gündüzün kafile Bağlarbaşı'ndan geçerken Gonca'nın anası Sarı Fatoş'un sancıları tutmuş ve kocası Yırık Hasan, onu beygirin terkisine alıp okşayarak Bulgurlu'ya kadar götürmüş fakat biraz ileride artık doğum emareleri başlayınca kafileyi durdurarak, hemen bağların kenarındaki idrislerin arasına bir kirli çaput serip Fatoş'u üzerine yatırmış ve yarım saat sonra Gonca burada dünyaya gelmişti.

Ancak Fatoş, Gonca'yı doğururken çok kan kaybettiği için hasta düşmüş, yavrucuğunu bir haftalık öksüz bırakarak ölmüş, onun arkasından zaten ihtiyar olan Yırık Hasan da iki ay sonra karlı, fırtınalı bir havada, karısı Sarı Fatoş'un yanına giderek Gonca'yı büsbütün kimsesiz bırakmıştı. Fakat Gonca'nın teyzesi, daha anası ölür ölmez onu kendi çadırına almış ve kâh obadaki emzikli kadınların kâh yeni doğurmuş eşek ve kısrakların sütüyle besleyerek büyütmüş, nihayet bu yaşa getirmişti.

Yırık Hasan'ın kızı üç dört yaşına geldiği zaman, beş çadırdan ibaret olan bütün oba halkı onu pek ziyade severlerdi çünkü o pek sevimli ve güzeldi. Hatta birçokları onun için, büyüse de oğlumuza alsak diye, daha o vakitten kurarlardı. Fakat Gonca kendini kimseye sevdirmek istemez, herkesten kaçardı. Değil yabancılara, hatta kendi hısmına, akrabasına, teyzesine, dayısına karşı bile soğuk, yabani dav-

1 Bakırköy'ün eski adı.

ranır, kimsenin kucağında durmaz ve kimsenin koynunda yatmazdı. Herkes uykudayken, yaz geceleri çadırdan kaçar, gider çadırların arkasındaki sıpalarla, köpek, ayı yavrularıyla koyun koyuna yatardı.

Gündüzleri, herkes harman savururken o çadırdan tefi yakalar, uzaklardaki incirlerin altına, su başlarına gidip kendi kendine tefi çalar ve dilinin döndüğü kadar türküler söyler; bazen ayı yavrularından birini çözüp boynuna allı pullu yemeniler, krepler bağlar, yedeğine alır, engin kırlarda saatlerce dolaşır; bazen de köpek yavrularını çadırlardaki salıncaklara yatırıp ninni söyleyerek uyuturdu.

Bu sıralarda dayısı Ethem'in, Istıranca ormanlarında yakalayıp getirdiği tüylü, koyu samur renginde gayet güzel bir ayı yavrusu, Gonca'ya yeni bir arkadaş, bir can yoldaşı oldu. Artık işi gücü, gece gündüz bu yavruyla dolaşmak, onu koynuna alıp yüzünü gözünü öperek onunla beraber yatmak, eline yiyecek namına ne geçerse götürüp ona yedirmekten ibaretti.

Akşamları dayısı, teyzesinin oğlu, amca çocukları harmanı bitirip de ellerinde sivri ve kızgın demirlerle ayı yavrularını terbiye etmeye, onları oyuna alıştırmaya başladıkları zaman, Gonca hayvanların yürek dayanmayan yanık feryatlarına karşı duramaz, elleriyle kulaklarını tıkayarak uzak ve kuytu yerlere kaçardı. Hele Istranca'dan bu son gelen güzel yavruya aynı eziyetler yapılırken görür ve duyarsa bağırarak kendini kaldırır yerden yere atar ve ağzından köpükler gelerek kendinden geçerdi.

Gonca, altı yedi yaşlarına geldiği zaman, hallerindeki bu gariplikler ve merdümgirizlikler büsbütün artmaya başladı. Bazen gece yarısı birdenbire çadırdaki yatağından fırlar, çıkar ve yirmi dört saat kimseye görünmezdi. Oba halkı onun bu hallerine bir mana veremez ve kocakarılar ona, "Karışık", "Cinli" derlerdi. Hatta bazen onun bu hallerine karşı dayısı, amca çocukları onu azarlayacak, dövecek olurlarsa kocakarıların tavsiyesiyle vazgeçerler, ona dokundukları takdirde çarpılacaklarından korkarlardı. Yedi yaşını

bitirdiği zaman teyzesi onu karşısına alıp fal bakmasını öğretti ve birkaç gün diğer büyücek kızların yanına katıp para kazanması için İstanbul'a gönderdi. Bu, teyzesi nezdinde onun itibarının artmasına sebep oldu. Çünkü Gonca, falcılığa çıktığının haftasında obanın bütün falcı kızlarına taş çıkarmaya, her akşam elli altmış kuruş para ve bir o kadar yemişle dönmeye başlamıştı. Her nedense İstanbul'da bu küçücük, şirin, sevimli Çingene kızına herkes fal baktırmaktan bir zevk duyuyor, hatta fala mala inancı olmayanlar bile Gonca'yı geçerken zorla çevirip fal açtırıyorlardı. Fakat o, bu yeni işine ancak üç dört ay kadar devam edebildi, sonra fala gitmemeye başladı.

Teyzesi bir gün sordu:

"Niçin gitmezsin fala?"

"Giderim ama Samur da benimle gelirse!" dedi.

Samur, Istıranca'dan gelen güzel ayının ismiydi ve bu ismi ona Gonca koymuştu. Teyzesi naçar buna da razı oldu, kendi oğlu Dışbudak Arif'in eline ayıyı verip Gonca ile beraber İstanbul'da dolaşmalarını ve biri ayı oynatırken ötekinin de fal bakmasını tembih etti. Artık bir müddet de şu şekilde gitti; bir iki sene kadar Gonca, böyle yanında teyze oğlu ve ayı olduğu halde kâh İstanbul sokaklarında kâh Rumeli ve Anadolu köylerinde fal bakmak, türkü çağırıp ayı oynatmakla vakit geçirdi. Fakat büyüdükçe gitgide hal ve tavırları büsbütün değişiyor, bazen günlerce ortadan kaybolup kimseye gözükmüyor ve faldan kazandığı paralardan teyzesine artık on para bile vermiyordu. Yine bir gün teyzesi ona sordu:

"Kız, ne yaparsın kazandığın paraları?"

"Hiç, veririm bir dervişe, bana dua etsin!" dedi.

Halbuki ne dervişin aslı vardı ne de şeyhin... O kazandığı paralarla ekmek, peynir, et, sucuk, pastırma, şeker, lokum, börek, baklava alıyor, koynuna dolduruyor, sonra gece herkes derin uykuya dalınca çıkıp bunları sevgili Samur'una yediriyordu. Samur da ona o kadar alışmıştı ki bazı geceler koyun koyuna yattıkları zaman, kız uyurken, ön ayaklarıyla

onun göğsünden kopçalarını çözüyor ve memelerini alıp kokluyor, şapur şupur emiyor; sonra uyanınca, "Affedersin, seni uyandırdım," der gibi merhamet istercesine yüzüne bakarak yanaklarını yalıyordu.

Gonca ile Samur'un bu samimi hayatı, böylece altı yedi sene kadar devam etti ve nihayet teyzesi onu belki biraz aklı başına gelir diye fakat kendi rızası hilafına, zorla ve adeta korkutarak, tehdit ederek Delibaş'ın oğlu Katmer ile evlendirmeye karar verdi.

İşte Ferhat Paşa Çiftliği ile Vidos arasındaki harman yerinde yapılan bugünkü, göçebe Çingenelerin düğünü bu düğündü, yani Gonca gelin oluyordu.

Gece yatsı vakti, çadırların önünde bütün genç sarhoşlar kendilerinden geçmişler, sızmışlar, ihtiyarlar ise çoktan çadırlarına çekilmiş uyukluyorlardı.

Güveyi, öğleden beri içtiği bir okkadan fazla rakının verdiği cıvık fakat ağır ve dumanlı bir keyifle kendi çadırındaki yatağına uzanmış, gözleri dışarıda, gelini bekliyordu. Gelin ise artık sözde güveyinin koynuna girmek üzere teyzesi tarafından hazırlanıyordu. Bir aralık teyzesi bir iş için çadırdan dışarı çıkar çıkmaz Gonca da peşinden bir kurşun gibi dışarı fırladı, doğru harman yerinin biraz ilerisindeki demir kazığa çifte zincirle bağlı olan Samur'un yanına koştu. Hemen hayvanın boynundaki zinciri çıkarıp onu yedeğine takınca gecenin karanlığına daldı ve kayboldu.

Ertesi sabah, erkenden uyanan oba halkı telaş içinde birbirlerine soruyorlardı:

"Gonca kaçmış... Haberin var mı?"

"Acaba nereye kaçtı?"

"Kim bilsin, götürmesin ecinniler yoksa?"

"Ya alıp gitmesin herhangi bir cadı karısı, kendi oğluna gelin etmeye!"

Bir tarafta bu konuşmalar olurken diğer tarafta Gonca'yı kıskanan diğer genç kızlar da kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı:

"Mutlaka kaçmıştır Nuruosmaniye'deki beye..."

"Bakalım Nuruosmaniye'dekine mi kaçtı yoksa Aksaray'dakine mi?"

Gonca, falcılıkla İstanbul'da dolaştığı zamanlar Nuruosmaniye ve Aksaray taraflarında iki şık bey kendisine daima fal baktırırlar, söz atarlar ve arada sırada biçimine getirip kızın kollarını sıkarlardı. Bunu duyan arkadaşları ta o zamandan beri Gonca'nın bu beyleri sevdiğini söylerler ve onun halindeki gariplikleri, bilhassa Yırık Hasan'ın oğlunu istememesini hep bu sevdaya yorarlardı.

Şimdi, sabahleyin daha güneş doğmadan harman yerinde başlayan bu dedikodular arasında en çok canı sıkılan, telaş eden Yırık Hasan'ın oğlu Katmer'di. Oğlanın hiddet ve sıkıntıdan ağzını bıçak açmıyor, etrafta söylenen sözlerin hiçbiri onun kulağına girmiyordu. Bir aralık başını ellerinin arasına alıp tenha bir kenara çekildi, beş dakika kadar üzgün, gücenmiş düşündü. Sonra birden kalktı, Samur'un bağlı olduğu demir kazığın yanına gidip yerlere baktı, etrafa göz gezdirdi. Nihayet kendi çadırındakilere bağırdı:

"Ben biraz dolaşacağım, şöyle Vidos'a doğru!.."

***

İki saat sonra Katmer, Keçe Suyu'ndaki derenin başında, gece elinden kaçırdığı Gonca'sı ile Samur'u koyun koyuna yatarlarken buldu. Gonca'nın benzi daha fazla solmuş, gözleri içeri çökmüş ve etrafı morarmış, bakışlarına bir halsizlik, takatsizlik, şaşkınlık gelmişti, benzi toprak gibiydi. Katmer'i görünce yattığı yerden hafifçe doğruldu, Katmer sordu:

"Nedir bu halin, neredeydin bu gece, niçin kaçtın bizden?"

Gonca bitkin bir halde kesik kesik cevap verdi:

"Gece herkes yatarken ayak sesleri duydum, kalktım, bakayım kimdir o diye? Bir de harmandan dışarı çıktım ki gelmiş birisi çözer Samur'u, ister ki götürsün!"

"Sonra?"

"Sonrası, abe bırak hayvanı deyincesi kadar kavrayınca beni belimden, tıkadı ağzımı, aldı, getirdi te buracığa, burada da koydu beni bu hale!.."

Uzun boylu, kara yağız, sırım gibi Çingene'nin beyni attı. Hiddetinden dizleri, elleri titremeye başladı. Samur, yine kıskıvrak olmuş, başını karnına dayamış, yorgun ve bitkin uyukluyordu. Çingene, korkunç bir öfkeyle, uyuyan hayvanı göstererek:

"Ya bu cenabet ne yaptı? Hanımını bu hale koyan heriflere saldırmadı mı?" dedi.

Sonra elini kuşağının arasına sokup iri ve sivri bir bıçak çıkararak, "Nerede kaldı ya senin ayılığın, domuz!" diye bıçağı Samur'un karnına şiddetle iki defa daldırdı; hayvan uyku arasında can havliyle bir sıçradı, kendini yerden yere vurarak ve acı acı homurdanarak dereye yuvarlandı gitti.

***

Üç gün sonra, yine böyle sabahleyin güneş doğarken, Ferhat Paşa Çiftliği ile Vidos arasındaki harmanda çalışan Çingeneler, Gonca'nın cesedini de bu derenin içinde buldular.

Cümleten Helal Olsun

Çıplak ayaklarında püsküllü takunya, arkasında pembe zemin üzerine ufarak, siyah çiçekli entari, başında vişneçürüğü krep, on on bir yaşlarında bir ahretlik[1] kız, elindeki bakır güğüme çeşmeden su dolduruyordu. Tıknaz, iri yarı, kafası tamamıyla tıraşlı, boynu muskalı bir adam, kızın yanına gelerek:

"Hani kız," dedi, "geçen akşam aldığın karpuzların parası?"

Kızcağız afalladı:

"Şey," dedi, "beyefendi daha aylık almadı."

"Aylık almadıysa karpuz yemesin! Burası Sultan Selim imareti[2] değil... Biz de para verip alıyoruz. Ekmek değil ya bu, keyif için yenilen bir şey. Parası olmayan yemez bunu. Hani, alırken ertesi akşam getireceğim demiştin?!"

"Ne bileyim ben? Bana evden öyle söyledilerdi."

"Beyefendiye söyle, yarın sabah üç çeyrek gelmezse bir daha buralara ayak basma! O elindeki güğüme yapışırım sonra..."

Kız ağlayarak eve gitti. Beyefendi henüz gelmiş, merdiven başında potinlerini çıkarıyordu:

"Ne ağlıyorsun kız?"

"Hiç..."

---

1 Eskiden sevabına küçükken eve alınıp büyütülen kız çocuğu, evlatlık, besleme.

2 İmarethane veya kısaca imaret; eskiden medrese öğrencilerine, cami görevlilerine, fakirlere ve yolculara yemek veren hayır kurumu, aşevi.

"Nasıl hiç? Söyle bakayım, ne ağlıyorsun?"

"Karpuzcu para istiyor."

"Ne parası?"

"Geçen akşam aldığımız karpuzların parasını!"

"Verdik ya!.. Ertesi akşam on beş kuruş bırakmadım mı karpuzcuya verin diye!"

"Bıraktınız ama hanımefendi onunla geçen siz kahveye gidince çocuklara dondurma aldı."

"Bak yediği halta bir kere!"

"Hanım, inadına mı yapıyorsun bu işleri? Beni elâlemin külhanbeylerine karşı rezil ediyorsun?"

"Ne olmuş?"

"Daha ne olacak? Karpuzcunun parasını göndermemişsin!"

"Kim söylüyor?"

"Kim söylüyoru var mı? İşte, şimdi herif kızı yakalamış para istemiş!"

Hanım hiddetle kalktı, ahretliğin kolundan tutup ensesine bir tokat yapıştırdı:

"Kız ben sana tembih etmedim mi ki bu boşboğazlıktan, fitne fücurluktan vazgeç diye ha, söyle bakayım! Karpuzcunun parası senin nene lazım?"

"Hanımcığım, bende kabahat yok. Herif bana çeşme başında neler söyledi bilsen..."

"Ne söyledi ha, söyle bakayım?"

"Sen geldin, aldın diyor, onun için..."

Hanım ahretliğe ikinci bir şamar indirerek:

"Ben sana buradan giderken ne tembih ettim bakayım? Sana demedim mi ki karpuz sergisinin önünden geçme diye, ha! Ne işin vardı da oradan geçtin, arka sokaktan niçin dolaşmadın?"

Kız ağlayarak:

"Ben oradan geçmedim, o kendi geldi, beni çeşmede yakaladı!"

Hanım bir tokat daha indirir:

"Sus, sus yezit! Sus, ben senin ne sürtük olduğunu bilmez miyim? Herifin önünden mahsus fingirdeye fingirdeye geçtin!"

"Vallahi billahi hanımcığım, oradan geçmedim, kendi çeşme başına geldi."

Ahretlik birkaç tokat daha yedikten sonra bir köşeye büzülür. Şimdi ikinci fasıl başlar.

"Bey, sen de gelip bana kafa tutma! Bıraktığın zaten kaç paraydı?!"

"İyi ama elâleme rezil oluyoruz. Zaten bakkala, kasaba yüzümüz kalmadı, bir de yabanın tulumbacılarına karşı itibarımızı kaçırmayalım!"

"Kaçırma efendim, bana ne?"

"Nasıl sana ne? Bu yaştan sonra ben ak sakalımla, başka ne yapabilirim? Biraz idaremizi bilelim."

Hanım fazla cevap vermeden, surat asarak çekilip yatak odasına gitti, çocuklar ağlamaya başladılar, mangaldaki yemeği de kedi devirdi, efendi de bir lahavle çekerek sokağa fırladı.

***

Ertesi akşam:

Mahalle çarşısında bu akşam ağır bir durgunluk vardı. Bakkalın önünde ellerinde gaz ve yağ şişeleri olan birkaç kadınla işten dönen esnaf kıyafetli birkaç erkek öteberi almak için yan yana bekliyorlardı. Lakin burada erkeklerle kadınlar sanki ayrı ayrı diyarlara mensup, birbirlerinin dilinden anlamayan, birbirlerine karşı gayet lakayt, yabancı birtakım mahluklar gibi duruyorlardı.

Beyaz kısa sakallı, tıknaz, yusyuvarlak bir fıçıya benzeyen turşucu, kolları sıvalı, dükkânının önüne çömelmiş abdest alıyor; elindeki uzun değneği kakarak evine giden, beli iki kat ihtiyar bir kadın, bir yandan müezzinin okuduğu ezanın her cümlesini etrafındakilere işittirecek bir sesle tekrarlıyor, bir yandan da turşucunun kollarını süzüyordu.

İmam efendi, mescidin taş merdiveninde birbiri üstüne üç defa geğirdi ve köşe başından söken abani[1] sarıklı, kır sakallı Şumnulu Ali Ağa'ya seslendi:

"Ha gayret Ali Ağa, biraz ayağını kaldır, cemaati tamamlayalım!"

"Vardım de ha, bulaşın[2] siz kılmaya, ben ulaşırım size!"

Turşucu, imamın bu ihtarını, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!" şeklinde anlayarak ayaklarını yarı yıkayıp yarı yıkamadan telaşla doğruldu, elindeki teneke ibriği aceleyle tezgâha koyarken boş bir kavanoza çarparak kırdı. Şangırtıyı duyan diğer dükkâncılar hep bir ağızdan ve yeknesak bir tarzda alay ettiler:

"Parçasını ayrı koy Şakir Ağa!"

Şakir Ağa, hiddetinden omzundaki saltanın[3] bir kolunu ters giyerek sokağa fırladı ve homurdandı:

"Ayrı komiyacan işte, hepsini bir araya goyican! Daha bi diyeceğiniz var mı?"

Sonra, imamın arkasından da hafifçe şu küfrü savurdu:

"Saruğun boynuna dolana senin, sankim peşinden atlı govalıyo. İnsana ebdestini de şaşırtıyon, namazını da... Evde garının dizinin koynuna geç galdın, öyle mi?"

İşte tam bu esnada, çarşının arka tarafındaki sokağın içinden doğru, bir feryat, bir çığlıktır koptu: "Amanın, yetişin a dostlar!"

Orası bir karıştı, en önde karpuz sergisinde oturan tulumbacı, arkasından bütün esnaf fırladı ve bir akın halinde hep birden arka sokağa koşuştular. Kadın ve çocuk sesleri ayyuka çıkıyordu:

"Ah, evimiz barkımız yıkıldı!"

"Ah, beybabacığım, beybabacığım!"

"Ne olmuş yahu, ne var, yangın mı var?"

"Mehmet Bey kendisini asmış..."

---

1 Genelde sarık, bohça ve kundak yapmak için kullanılan ve turuncu işlemeleri olan sarımtırak bir kumaş türü.

2 Bulaşmak: Başlamak, teşebbüs etmek.

3 Yakasız, iliksiz, kolları bol, cepken biçiminde bir çeşit kısa ceket.

"Deme..."

"Vallahi!"

***

Maliye Nezareti'nden gayr-i faale[1] ayrılan Salihpaşazade Mümeyyiz[2] Mehmet Bey, o sabah karpuzcunun borcunu vermek için seksen kapıyı çalarak bir mecidiye aramış, bulamamış ve nihayet bu akşam kahrından kendisini bahçedeki incir ağacına asmıştı.

Kapının önüne biriken halk arasında, içeriden gelen kadın ve çocukların feryadından etkilenerek Mehmet Bey'e hakkını ilk helal eden karpuzcu oldu:

"Acıdım be, neme lazım, çok mübarek adamdı. On beş kuruş karpuz parası var amma anamın ak sütü gibi helal olsun!"

Diğerleri hep birden cevap verdiler:

"Bizden yana da cümleten hakkımız helal olsun!.."

---

1 Gayr-i faal: Saltanat kaldırıldıktan sonra İstanbul'un TBMM idaresine girmesiyle Osmanlı bürokrasisi ve memurlarından büyük bir kadro açıkta kaldı. TBMM hükümeti, bu kadroları bazı kriterlere tabi tutuyor, istihdamı uygun görülmeyenlerin ilişiğini kesiyor, istihdamı uygun görülenler hakkında ise "caizü'l-istihdam" kararı veriyordu. İstihdamı uygun görülmesine rağmen yeterli kadro olmadığından açıkta kalan memurlara "gayr-i faal" deniyordu. Kadro açıldıkça da bu kişiler istihdam ediliyordu.

2 Bir dairede kâtiplerin yazılarını ve evrakı inceleyip düzelten memur.

Feci Bir Muamma

İki sene evvel bir yaz günü, arkadaşım Behzat'ın Florya'da bana tanıttığı Hasan Ruhi ne garip bir gençti. Bugün onunla tanışalı ve arkadaş olalı iki sene oluyor. Bu müddet zarfında onunla ne âlemler, ne sohbetlerde bulunduk; ne içli dışlı, ne teklifsiz, ne candan muhabbetler ettik. Zaman oldu ki o geldi, günlerce bizim Makriköyü'ndeki evde kendi evi gibi yattı, zaman oldu ki ben gidip onların Bahariye'deki[1] yalılarında haftalarca kaldım. Pek az denecek kadar bir zaman olan bu iki sene içinde onunla bizim bu samimi ahbaplığımız, ailelerimize de sirayet etti.

Onun bir ihtiyar annesi ile otuz yaşında bir dul kız kardeşinden başka kimsesi yoktu. Annesi ile annem ve kız kardeşi ile kız kardeşim ahret kardeşi olmuşlardı. Eğer Ruhi'nin babası da sağ olsaydı hiç şüphesiz ki o da babama cennet kardeşi olurdu!

Ruhi ile birbirimizi bir gün görmesek edemez, ne yapar yapar, yaz kış hiç olmazsa haftada iki defa buluşur ve ayrılırken pek mahzun ayrılırdık. Benden iki yaş büyük, yani yirmi yedi yaşlarında olan bu genç, dört senelik emekli bir zabitti. Aradaki bu kadar yakınlığımıza rağmen, ne vakit onun böyle genç yaşında emekli edilmesinin sebebini sordumsa ağzından bir cevap alamamış ve bu, bende bir merak olmuştu. Yalnız beni ona, onu bana takdim eden Behzat, bir kere ısrarım üzerine şu kadar anlatmıştı: "Ruhi'yi ben

1 Eyüp ilçesinde Haliç kıyısında eskiden yalıların bulunduğu semt.

askerlikte tanıdım, ikimiz bir tümendeydik, gayet iyi, tatlı dilli, güler yüzlü, biraz da fazla şakacı bir çocuktu. Ve hiç ummazdık ki günün birinde böyle pek erken emekliye sevk edilsin... Hastalığın esasını bilmiyorum, raporunu da görmedim, lakin o vakit tümende, kendisinde sinir hastalığı olduğu için emekliye sevk edildiğini söylemişlerdi."

Tahminen bundan bir ay evvel, mayıs ayının serin, sümbüli[1] bir gününde onunla beraber Makriköyü'nde bizim evden çıkmış, karadan geze geze Çırpıcı,[2] Maltepe yoluyla Eyüp'e, onlara gidiyorduk.

Bir iki aydır, haftanın beş gününü durgun ve bana karşı dargın gibi geçiren arkadaşımın bugün neşesine diyecek yoktu; yolda durmadan konuşuyor, gülüyor, gelen geçenle alay ediyor, benimle tanışmadan evvel başından geçmiş türlü garip ve tuhaf maceralarını anlatıyor, bazen işi pek ileri vardırarak yüzüme karşı benim sözlerimle, tavır ve hareketimle, kılık ve kıyafetimle eğleniyor, jimnastik budalası mektep çocukları gibi rastladığı ağacın dalına asılarak perende atıyor, kırlarda başıboş otlayan merkeplerin üstüne sıçrıyor, hülasa bir dakika dur, aman bilmiyordu.

Bir aralık çayırlardan çiçekler kopardı ve onların sarılarını kendi göğsüne, kırmızılarını da benim göğsüme taktı ve beş dakika sonra yine kendi eliyle koparıp attı; fesimi aldı, kendi başına, kendi fesini de benim başıma giydirdi; elini cebime sokup tabakamı çıkardı, sigara kâğıtlarını yoldu, rüzgâra karşı koyuverdi.

Artık anladım ki meyanesi geliyordu,[3] bu çocukluklar onun her zaman yaptığı şeylerdi. Fakat bu hal böyle uzun müddet devam etmez, azami bir saat kadar sürer ve taşkın bir raddeye geldikten sonra birdenbire sahne değişiverir, deminki çocukça çılgınlıkların yerine derin bir sükûnet ve

---

1 Sümbül renkli, yağmursuz fakat bulutlu hava.

2 İstanbul kara surlarının dışında, Veliefendi Hipodromu'nun kuzeyinde bulunan ve eskiden mesire yeri olan bölge.

3 (Argo) Meyanesi gelmek: Herhangi bir şeyin vakti gelmek, tam kıvamını bulmak.

can sıkıcı bir soğukluk gelir ve artık bu hal saatlerce, günlerce devam eder, insanı canından bezdirirdi. Onun bugünkü haşarılıkları her zamankilere nispetle haddinden fazla olduğu için bu hali takip edecek durgunluğun da o nispette tahammül edilmez olacağını düşünerek tedirgin oluyor ve bu sıkıntıya yolda maruz kalmamak için o şımardıkça mecburen ben de ne kadar mümkünse o kadar suyuna gidiyordum. Fakat iş o dereceye geldi ki cebimden, bir arkadaş yadigârı olan kehribar tespihi aldı, bir bağın kirizmasında[1] otlayan keçi yavrusunun boynuna taktı ve hayvan ürkerek bağın kenarındaki tel örgüden atlayıp içeri kaçtı; o zaman sabrım tükendi, fena halde kızdım.

Tabii bir şey söylemedim, lakin çehremin aldığı vaziyetle hiddetimi belli ettim. O şimdi bu hale karşı ne yapacağını şaşırdı, keçinin kaçacağını evvelden tahmin etmediği için fena halde mahcup olarak karşımda hareketsiz put kesildi. Sonra, "Ben gider yakalarım," deyip bağa atladı ve hakikaten biraz sonra tespih elinde geldi. Ben sevindim ve birkaç dakika evvel aldığım hal ve tavırla Ruhi'nin neşesini kaçırdığıma pişman oldum. Lakin artık iş işten geçmiş, şimdi onun çenesi sanki asma kilitle kilitlenmişti.

On dakika kadar sessiz ve birbirimizin yüzüne bakmadan yürüdük. Fena halde yorulmuştum, biraz dinlenmek lazım lakin şimdi ona laf anlatmak pek müşküldü. Ben otursam bile biliyordum ki o beni beklemeyip gidecek, hem de inadına hızlı hızlı benden uzaklaşacak. Gerçi benim için geri dönmek vardı fakat yine biliyordum ki şayet dönecek olsam o, büsbütün kızacak, darılacak ve ben üzüleceğim... Biraz adımlarımı seyrekleştirdim ve kısalttım, o ise aksine hızlaştı; çaresiz ben de hızlaştım. Bu sefer o inadına yavaşladı; yine ben yelkenleri suya indirmeye mecbur oldum ve hiddetimi, hırsımı yenerek:

"Ruhi, dedim, bak ben senin hatırını kırmadım, karadan gidelim dedin, peki dedim. Niçin böyle yapıyorsun? Oturup şurada beş dakika dinlenelim!" dedim.

---

1 Sürülmüş toprak.

Hiç cevap vermeden tekrar hızlaştı ve ben Maltepe Hastanesi'nin önüne çıkan yokuşun yarı yerinde, artık ne olursa olsun deyip, bir taşın üstüne iliştim. O, önden hızlı hızlı gidiyor ve yokuşun üst başına çıktığı halde dönüp arkasına bile bakmıyordu. Bir sigara sarmak için tabakaya el attım, bir de açtım ki kâğıt yok! O zaman büsbütün kızdım, yorgunluktan, sigarasızlıktan başım dönüyordu. Şimdi kalkıp koşarak ona yetişsem de bir faydası yoktu. Çünkü ne kadar zorlasam konuşmayacaktı.

Artık ne hali varsa görsün dedim, arkadaşlık ise bu kadar olur, kardeşlik ise bundan fazla olmaz. Şimdiye kadar benim yerimde başkası olsaydı çoktan ayrılır, kendisini terk eder, kaçardı. Tevekkeli değil, ona beni takdim eden Behzat, benden eski arkadaşı olduğu halde hiç arayıp sormuyor, herhalde bunun çekilir bir dert olmadığını biliyor ki sokulmuyor; hemen hemen benden başka, kendisiyle sıkı fıkı görüşen başka arkadaşı yok. Ben ki ona iki senedir samimiyetin, muhabbetin, fedakârlığın en büyüğünü gösterdiğim halde böyle yapıyor. Şimdiden sonra benden pas, gitsin hangi taş katı ise oraya başını çalsın! Artık ne ararım, ne sorarım. Bir insan kardeşinin bile bu kadar nazını çekmez...

Ben bu düşüncedeyken, yokuşun başından, omzunda kıldan heybe ve elinde kalburla, bir leblebici sökün etti. Hah, dedim, şu heriften bir sigara kâğıdı isterim, yanıma gelince seslendim:

"Hemşerim, bir sigara kâğıdın varsa verir misin?"

Adamcağız boncuklu tütün kesesini çıkardı, bana birkaç kâğıt uzattı ve teklifsizce yanıma çöktü. Para verecek oldum, almadı. Nereden gelip nereye gittiğimi sordu, söyledim.

"Davut Paşa Kışlası'nda biraz işim vardı da..."

Karşılıklı sigara tellendirdik. Leblebici o uçsuz bucaksız yeşil kırlara bakıp içini çekerek, "Gözünü sevdiğim Anadolusu hatırıma geldi," dedi.

Sonra lafı döndürüp dolaştırıp buraların güzelliğine getirdi ve bir hafta evvel, bir öğle vakti, aşağıdaki havuzun başında oturmuş ağlarken gördüğü bir gencin, şimdi yine

ağlayarak Maltepe Hastanesi'ne doğru gittiğini söyledi ve ilave etti:

"Kim bilir ne derdi var? Dünyanın derdi tükenmez ki!"

Telaşla sordum:

"Nasıl genç?"

"Sarışın, az bıyıklı, açık renk esvaplı..."

Birden aklım başıma geldi, leblebiciye veda ederek yola düzüldüm. Demek bu ağlayan Ruhi idi. Demek ben ağlatacak kadar onun canını sıkmıştım. Halbuki asıl onun yaptıklarına karşı, bana ağlamak düşerdi. Acaba dedim, bu zavallı çocuğun benden ve herkesten sakladığı gizli bir derdi mi var? Hem bir hafta evvel, bir öğle vakti leblebici, yine onu şurada, havuz başında ağlarken görmüş. Ne anlaşılmaz muamma ya Rabbi!.. Zaten iki üç aydır onun halinin muammalı bir şekil almakta olduğunu biraz fark ediyor lakin sinir deyip geçiyor, pek o kadar ehemmiyet vermiyordum. Şimdi ise fena halde meraklandım ve ona yetişmek için koşmaya başladım, şoseyi takip ederek bir müddet koştum fakat yetişemedim, izini bulamadım. Kan ter ve heyecan içinde Bahariye'ye geldim, yalının kapısını çaldım, kız kardeşi açtı, sevinçle gülerek:

"Oo Fikri Bey, maşallah siz böyle bugün buralara gelecek miydiniz?" dedi ve kardeşini sordu, "Nerede Ruhi, köyde mi kaldı? Yoksa siz de gece dönecek misiniz?

Şaşırdım, kekeleyerek:

"Ruhi," dedim, "gelmedi mi? Şey... Beraber çıktık ama köyden, o zannederim bir saat sonra gelecekti."

Şimdi beni bir merak ve hafif bir korku aldı. Deniz kenarında, etrafı sardunya, şebboy, karanfil, mina saksılarıyla süslenmiş yeşil kameriyenin altında Ruhi'nin annesi ve kız kardeşiyle beraber çayımızı içerken aklımdan ne fena şeyler geçiyordu.

Bu yalının serin bahçesinde değil, sanki cehennemde oturuyor ve çay değil, sanki zehir içiyorum zannediyordum. Aklım fikrim hep Ruhi'deydi. Yolda elin keçisinin boynuna tespih takacak kadar hoppalıklar ve hiç olmaz şeyden

huysuzluklar, dargınlıklar çıkaran ve bu huyundan dolayı kendisiyle konuştuğuma da konuşacağıma da beni bin kere pişman eden bu çocuk acaba şimdi neredeydi?

Bahçede bir saat kadar oturduk. Annesi:

"Ben," dedi, "üşüdüm, içeri gireceğim."

Kız kardeşi:

"Biz de sandalı indirip biraz dolaşsak," dedi.

Dedim ki:

"Bekleyelim, Ruhi de gelsin, beraber gezeriz."

"Ruhi," dedi, "gelse şimdiye kadar gelirdi. Baksana akşam oldu, o yine ya köye size dönmüştür yahut başka bir yere gitmiştir."

Evet, bize, köye dönme ihtimali daha fazlaydı. Çünkü evvelce de birkaç defa böyle yapmıştı; gelir, haftalarca bizde kalır, sonra kalkar beraber İstanbul'a inerdik; yolda hiç yoktan bir dargınlık çıkarır, benden ayrılır, bir de akşam eve gider, bakarım ki Ruhi bizde. Hatta dargınlığını evde annemin ve kız kardeşimin yanında da meydana vurur, birkaç gün benimle lakırdı etmezdi. Annem de kendisini pek sevdiği için onun bu haline pek aldırmazdı. Hulkiye Hanım, bu, Ruhi'nin kız kardeşinin ismidir, baş başa yarım saat kadar daha bahçede oturup dereden tepeden konuştuktan sonra dedi ki:

"Fikri Bey, sizde bugün bir neşesizlik var, galiba bir şeye canınız sıkılıyor."

"Hayır, biraz yorgunum da..."

"Ruhi'nin geleceği yok, akşam oldu, sandalı indirmeyelim mi?"

Canımın sıkıntısı, yüreğimin üzüntüsü, zihnimin tarumarlığıyla ne söylediğimin, nasıl cevap vereceğimin farkında değildim.

O, tekrar etti:

"Niçin durdunuz, ne düşünüyorsunuz? Sizde hakikaten bir hal var Fikri Bey, saklamayın rica ederim, niçin böyle duruyorsunuz?"

"Bir şey yok efendim. Benim niyetim bu akşam dönmek."

"Nereye?"

"Makriköyü'ne..."

"Aa nasıl olur, mümkün mü? Bu vakitten sonra..."

"Yok," dedim, "muhakkak döneceğim. Çünkü annem biraz rahatsızdı da..."

Hulkiye, annesiyle beraber pek üzgün bir halde beni kapıdan uğurlarken:

"Yarın," dedi, "ihtimal ben de gelirim fakat Ruhi'yi eğer görürseniz söyleyin, yarın sabah erkenden gelsin. 'Annen çok merak ediyor,' deyin!"

Hulkiye'nin, "Yarın ihtimal ben de gelirim," demesi muhakkak geleceğim demekti ve istiyordu ki kendisi bize geldiği zaman Ruhi orada olmasın. Bu genç kadının da hemen hemen ağabeyi gibi bazı garip ve anlaşılmaz halleri vardı.

Kocası öleli beş sene olduğu halde şimdiye kadar merhumun ismini, onun ağzından bir kere olsun işitmemiştim ve anladığıma göre, erkeklerden biraz hoşlanmıyordu. Bize geldikleri zaman kız kardeşimle bir odaya kapanırlar, günlerce dışarı çıkmazlardı. Çıktıkları zaman da öyle kalabalık, eğlenceli yerlere gitmezler, tenhalıklara kaçarlardı. Ve daima isterdi ki kendi bize geldiği zaman, Ruhi ile ben de onlara gidelim ve bizimkiler onlara, yalıya gittikleri zaman Ruhi bize Makriköyü'ne gelsin!.. Ruhi ile tanıştıktan sonra aklıma şöyle bir rüzgâr esmiş ve bu rüzgâr tesiriyle birkaç ay kadar tatlı bir sarhoşluk geçirmiştim: Niyetim, o zaman pek hoşuma giden, esmer güzeli Hulkiye'yi almak ve kız kardeşimi de Ruhi'ye vermekti. Hatta bu fikrimi anneme açmış, onu da razı eder gibi olmuştum. Fakat sonradan bunun geçekleşmesi imkânsız bir şey olduğunu anlayınca tabii vazgeçmiş, üstüne düşmemiştim. Ruhi o zaman bana demişti ki, "Birbirimize enişte olmak mı daha iyi, kardeş olmak mı?" Hulkiye Hanım da kız kardeşime şöyle söylemişti, "Ben dünyaya küskün bir kadınım, Fikri Bey'e ablalık edersem daha mesut olacağımı zannederim."

Ben o vakit bu sözlerin derin manalarını layık olduğu önemle anlayamamış ve işi fazla kurcalamamıştım...

***

O gün sıkıntılı ve neşesiz bir halde Eyüp'ten eve dönerken tren Yedikule'den hareket ettiği zaman heyecan ve çarpıntım pek fazlalaşmış, kalbimin çarpıntısından nefesim daralmıştı. Beş altı saattir zihnimde gittikçe büyüyen, çatallanan ve gözümün önünde türlü korkunç şekillerde canlanan, Ruhi'nin Maltepe kırlarından ağlayarak gitmesi ve sonra eve gelmemesi, şimdi beni büsbütün fena ihtimaller karşısında korkutuyor, çıldırtıyordu. Zeytinburnu'ndan geçerken gayriihtiyari başımı çevirip Maltepe Hastanesi'ne doğru baktım; öğle vakti geçtiğimiz yollarda onun beş dakikada bir renk değiştiren, az önce gülerken şimdi ağlayan, biraz evvel somurturken şimdi alay eden ve daima bir takıntının etkisi altında bir uyurgezer gibi hasta dolaşan hayalini, o yüz türlü şekliyle görür gibi oluyordum. Kompartımandaki yolcular dikkatle beni süzüyor ve halimdeki fevkaladelikle meşgul oluyor gibiydiler. Yedikule'den sonra yol ne kadar uzamıştı.

Sanki günlerce süren uzun, sıkıntılı bir seyahatte gibiydim... İstasyona ayak bastığım vakit, adımımı zorla atıyor ve sam vurmuş yaprak gibi titreyerek, sararıp soluyordum. Köyde bu akşam ne fena bir hüzün ve kasvet havası vardı. Daha güneş batmamışken ortalık simsiyah, karanlık gibiydi. Eve yaklaştıkça vücudumu ateşler sarıyor ve gözlerimi yakıcı dumanlar bürüyordu. Bizim sokağın başında biri selam verdi, "Merhaba Fikri Bey," dedi. Fakat bu kimdi, nasıl adamdı, sağımdan mı geçiyordu, solumdan mı, farkında olmadım. Sonra bu merhaba, kulaklarımda acayip bir ahenkle çınlayarak büyüdü, dalgalandı, başka seslere dönüşerek yayıldı, inceldi, kalınlaştı, kısaldı, uzadı, manasız, anlaşılmaz bir şekil aldı ve nihayet gök gürültüsüne benzeyen titrek bir uğultu haline geldi. Derken önümü simsiyah bulutlar kapladı, eve beş on adım kala sanki gözlerimin önünde müthiş bir şimşek çaktı ve ben koşmaya başladım.

***

Ertesi gün sabahleyin, Makriköy'le Yedikule arasında, tren yolunun üstünde, Ruhi'nin ortadan ikiye bölünmüş cesedini bulduk...

Şifalı Maden Suyu

Uzun İrfan, babasından kalan mühimce servetin üstünde har vurup harman savurduktan sonra bir zaman yarı serseri dolaştı. Sonra baktı ki olacak gibi değil, öteye beriye başvurdu, birkaç işe girdi çıktı, sakal koyuverdi, sarık sardı, hacı oldu, hoca oldu, cami avlularında muska yazdı, pazar yerlerinde bin bir derde deva diye macun sattı, köy imamlığıyla Rumeli'ye, dervişlikle Anadolu'ya gitti geldi, hülasa girmediği delik, boyanmadığı boya kalmadı fakat bütün bu işlerin hepsinden de pek çabuk bıktı ve günün birinde yine on parasız mahalle kahvesine düştü. İrfan'ın babadan kalma bir arsası vardı ki hisseli olduğu için bir türlü satılamıyor, zaten satılsa da pek kör bir yerde olduğu için kimse itibar edip parasını saymaya yanaşmıyordu.

Geçen temmuzun öğle sıcağında, kahvenin peykesinde arpacı kumrusu gibi derin derin düşünürken İrfan'ın aklına arsa geldi ve içinden dedi ki, "Ulan şu uğursuz yer hiç de para etmez mi, kâğıt para ile bunun arşınına üç kuruş da veren olmaz mı acaba? Hepsi bin yedi yüz arşın yer, bunun dört yüz elli arşını benim. Üçer kuruştan bin üç yüz elli kuruş eder, haydi üç yüz ellisini de bırak, on kâğıda da kimse almaz mı? Dur bakayım şunu bir iki kişiye açayım!.." Ve sonra, "Hele," dedi, "gidip bir gezeyim bakayım, iki sene var ki oraya adımımı atmadım." Ceketini omzuna aldı, sallana sallana arsanın yolunu tuttu. Beş on adım gittikten sonra baktı ki bir alay Yahudi çocuk ellerinde şişeler, kavanozlar, güğümler su getiriyorlar. Onlara sordu:

"Nereden getiriyorsunuz bu suları?"

"Köyden, köyden..."

"Hangi köyden?"

"Nah, burada. Oluklu Bayır'dan!"

"Sizin semtinizde su yok mu?"

"Var amma bu su, hastalik için..."

"Ne hastalığı için?"

"Ne hastalik?.. Hepsi hastalik bu su iyi geliyor. İçerde kum, sulacan, ne var ne yok, hepsini döküyor."

İrfan bu suyun, halis Halkalı suyu[1] olduğunu ve evvelden böyle bir özelliği olmadığını biliyordu. "Demek," dedi, "sonradan birisi böyle bir rivayet çıkarmış ve herkes inanmış, tıpkı benim macun hesabı... Şu sudan acaba ben de şişelere doldurup uzak semtlere götürsem, satıp para kazanabilir miyim?" Bu düşünceyle arsaya geldi, yıkık bir duvarın kenarındaki baldıranların gölgesine çöktü, bir sigara sardı. Vaktiyle içinde fındık, kızılcık, limon, manolya gibi nadide ağaçlar ve çeşitli üzüm ve hanımeli çardakları, ortasında güzel bir havuz bulunan bu bahçe şimdi ne kadar tanınmaz bir hale gelmişti; bahçelikten, arsalıktan çoktan çıkmış, umumi bir mezbele olmuştu. Bütün mahallelinin senelerden beri döktüğü pislik sanki yetişmiyormuş gibi, belediyenin çöp arabaları da arada sırada yüklerini burada hafifletiyorlardı. Süprüntü yığınlarından oluşmuş koca koca tepeler, birer küçük dağ tepelerini andırıyordu. İrfan sigarasını yarı etti, kalktı süprüntülerin, leşlerin arasında düşünceli ve üzgün dolaşmaya başladı; gözüne bir köşede yarı yarıya toprağa gömülmüş, kirli paslı bir bilezik taşı[2] ilişti, "Hah," dedi, "bizim burada bir de kuyu olacak..." Sonra gitti, eğildi, kuyunun içine baktı ve ufak bir taş alıp aşağı attı. Kuyuda hâlâ su vardı. O zaman aklına, demin Yahudi çocuklarının götürdüğü su geldi ve yüzü gülerek hemen kahveye döndü.

---

1 İstanbul'un sur içi bölgesine içme suyu sağlayan en eski su tesisi.

2 Kuyunun ağzını konan taş.

İki gün sonra İrfan, elinde kazma kürek, arsayı temizlemeye başladı. Soranlara hep, "Öteberi ekeceğim..." diyordu. Ve herkes alay ediyordu, "İrfan Bey, ateş böceği ek de gelecek seneye lüks lambası toplarsın!" Yahut, "Hamsi ek, gelecek seneye palamut biçersin!"

O, bu alayların hiçbirine ehemmiyet vermeden, tam bir ayda orayı tertemiz, yüzüne bakılacak bir hale getirdi.

Bir gün mahalleli baktılar ki İrfan sırtına beyaz bir gömlek giymiş, arsanın içindeki kuyunun başında bir sandalyeye oturmuş, önünde bir masa ve masanın üstünde bir yığın ilan...

Aradan üç ay geçmemişti ki İrfan arsanın diğer hisselerini alıp oraya yedi odalı mükemmel, kâgir bir ev ve altına da fenni ve şık Şifalı Maden Suyu deposu yaptı...

Fena Bir Şaka ve Fena Bir İntikam

Hikmet ile Remzi, bu iki haşarı genç, kendilerinden on yaş büyük olduğu halde bazı yönlerden onlardan daha genç görünen Hasan Kemal'le alay etmekten büyük bir zevk duyarlardı. Ona neler yaparlardı neler!..

Bir kadın ağzından sahte mektup yazıp kalemdeki adresine gönderirler, onun ağzından saçma sapan aşk pusulaları karalayıp birtakım kızlara verirler, yolda giderken peşinden aşüfte bir kadın göndererek musallat ederler, daha neler neler... Hasan Kemal'in kendisi de çok alaycı ve lüzumundan fazla geniş meşrep bir adamdı. O da vaktiyle gençken böyle maskaralıklar yapmış, akla hayale gelmeyen alaylar icat ederek önüne çıkanla eğlenmişti. Lakin şimdi yaşı otuzu geçince biraz durgunlaşmış, eski haline nispetle adeta melek gibi olmuştu. Eskiden mümkün müydü ki biri çıksın da Hasan Kemal'le alay etsin? Hemen on misli acısını çıkarır ve insanı yaptığına pişman ederdi. Şimdi ise işi dervişliğe vurmuş, böyle olur olmaz şeylere aldırmıyordu. Fakat bir gün Hikmet ile Remzi, onun sabrını tükettiler, artık çileden çıkardılar.

Evvelki senenin haziran ayında bir pazar günü akşamı Hasan Kemal kan ter içinde Köprü'nün Haliç iskelesinden bilet alırken uzunca boylu, gayet temiz, zarif, son moda bir hanım yanına sokularak sert bir çehreyle:

"Efendi, azıcık bakar mısınız?" dedi.

Hasan Kemal, acaba bir bildik mi diye hanımı tebessümle süzerken, hanım:

"Utanmadan, sıkılmadan bir de gülüyorsunuz," diye çıkışmaya başladı.

Hasan Kemal, o akşam zihnen o kadar meşgul ve dalgındı ki bunun da Hikmet ve Remzi'nin bir oyunu olduğunu birdenbire fark edemedi ve alık alık hanımın yüzüne bakarak:

"Affedersiniz efendim, bir hata mı ettim?" dedi.

"Daha hata mı ettim diye soruyorsunuz! Ettiğiniz hatayı bilmiyor musunuz? Beni kim sanıyorsunuz ki böyle terbiyesizce mektuplar gönderiyorsunuz? Ben sizin ağzınızın pabucu muyum? Bakın sizi uyarıyorum, bir daha herkesin namus ve haysiyetiyle oynayacak olursanız alimallah!.."

"Aman hanımefendi, ne mektubu ne namus ve haysiyeti? Benim hiçbir şeyden haberim yok..."

Hanım, Hasan Kemal'in bu bilmezlikten gelmesi karşısında çantasını açtı ve içinden pembe bir zarf çıkararak uzattı, "Buyurun işte," dedi, "marifetiniz!"

Hasan Kemal'in şimdi aklı başına geldi ve hiddetinden dudaklarını ısırarak bir şeyler kekeledi, sonra zarfı açtı, içinden çıkan aynı renkte ve kenarları çiçekli kâğıda yazılan şu satırları okudu:

> Sevgili Cicim!
>
> Ah, bilseniz sizi ne kadar seviyorum. Sizi ilk gördüğüm günden beri çektiğim azabı tasvir için insan Victor Hugo veya Lamartine olmalı...

Kemal bu soğuk mektubun daha iki satırını okur okumaz utancından sarardı ve soğuk terler dökmeye başladı. Sonra hanıma döndü, gayet ciddi bir tavırla:

"Hanımefendi," dedi, "katiyen emin olunuz bu mektubu ben yazmadım ve size ben göndermedim. Birincisi, böyle şeylere benim terbiyem, tecrübem, hal ve mevkiim müsaade etmez; ikincisi, böyle soğuk yazıları benim kalemim yazmaz. Bu bir oyundur, bir oyun ki iki çapkın tarafından yapılıyor, ben bunu arzu ederseniz size ispat edeceğim."

Şık hanım, Hasan Kemal'in sözlerinin ciddiyetine inandı ve sordu:

"Bunu yapanlar kimler?"

"Hikmet ve Remzi isminde iki genç."

Şimdi hanım, Hasan Kemal'den gençlerin adresini aldı ve özür dileyerek çekildi. Hasan Kemal bir de etrafına baktı ki birçok kimse kendisini göz hapsine almış, alay ediyor. Büsbütün utandı, sıkıldı ve zihninde fena bir intikam arzusuyla vapura atladı.

***

Remzi'nin Fitnat isminde kısa boylu, yerden yapma, cılız, esmer fakat çok okumuş, çok hassas, çok kibar kırıntısı bir sevgilisi vardı. Üç ay olmuştu, Remzi onu bulalı. Lakin bu üç ayda birbirlerini o kadar sevmişlerdi ki sanki şimdi biri Leyla biri Mecnun gibiydiler. Remzi zaten pek akıllı değil, bir yarı mecnundu ve ahval gösteriyordu ki Fitnat'a olan aşkı belki üç ay daha geçerse onu tam mecnun yapacak. Onlar haftada birkaç gün, genelde cuma ve pazar günleri buluşup Boğaziçi'ne, Kadıköyü'ne, Florya'ya gidiyorlar, kırlarda, denizlerde baş başa, saatlerce birbirlerine dertlerini yanıyorlardı. Hasan Kemal bunu biliyordu ve bu pazar Sütlüce'den Şişli'ye kadar yürüyüş yapacaklarından da haberdardı. O akşam Köprü'den hırs ve hiddetle vapura girince hemen zihninde bir intikam planı çizdi ve ertesi gün Mısır Çarşısı'na uğrayarak bir parça tarçın, karanfil, zencefil, vanilya, bir parça da akamber aldı. Sonra dostu olan bir eczacıdan da bir miktar başka bir ilaç uydurdu, bunları şekerle kaynattı ve güzel bir tatlı yaparak cebine koydu, pazar sabahını bekledi. Pazar günü sabahleyin, tesadüfmüş gibi Remzi'yi yakaladı ve bir şekilde tatlıyı ona yedirdi. Sonra hiç renk vermeden ayrıldı... Remzi ile Fitnat'ın aşkı çok platonikti. Hele Remzi o kadar suyuna tirit gidiyordu ki Fitnat bir gün, "Aman," demişti, "Remzi, aşkımızın saflığını, yüceliğini bozmayalım diye kol kola da mı girmeyelim?" Bununla birlikte Fitnat da bu hususta Remzi'den aşağı kalmazdı. İkisi de o kadar hassas, hayalperesttiler ki bu asırda

bu kadar saf aşk ancak bunlarda görülürdü... Remzi, Hasan Kemal'in verdiği tatlıyı yedikten bir saat sonra Fitnat'la buluşarak Okmeydanı sırtlarına doğru yollandıklarında, işte o zaman Remzi'nin platonik aşkı pek başka ve fena bir şekil aldı.

***

Ertesi günkü gazetelerin adli vakalar kısmında ise şöyle bir vaka vardı:

> Dün öğle üzeri Okmeydanı'ndaki Telsiz Telgraf İstasyonu civarında bir hendekte Remzi isminde bir genç, Fitnat isminde bir kıza saldırarak zorla ırzına geçmeye teşebbüs eylediğinden, derdest edilerek soruşturmaya başlanmıştır.

Bir Yaz Âlemi Dönüşü

İdris, "Yahu, akşam oldu, geç kaldık. Vaktiyle kalkalım!" dedikçe biz, "Kulak asma, daha erken, buranın güzelliği asıl bundan sonra!.." diye alay geçiyor ve hiç arasını kesmeden kadehleri yuvarlıyorduk.

Bayramın üçüncü günüydü. Derede bizden başka beş on sandal daha vardı. Karşı gazinoda kalantor birkaç hovarda sazla beraber söyleyip oynuyorlar, bizim tarafta babayani üç beş ehlikeyif hasırlara serilmişler hem demleniyorlar hem çalı çırpıyla yemek pişirmeye uğraşıyorlardı. İdris bize, "Kalkalım," dedikçe biz bunları misal gösteriyor, "Bak, herkes daha oturuyor, acelemiz ne? Onların bizim kadar akılları yok mu?" diye itiraz ediyorduk. İdris hiç de bu âlemlerin adamı değildi, o gün nasılsa aramıza katılmıştı. Daha doğrusu, "Akşama erken döneriz, sen yine gelir, bayram yerlerinde kurtizanlığına[1] yetişirsin!" diye kandırmıştık. Halbuki şimdi bizim niyetimiz akşam yemeğini de burada yiyip, gece mehtapta dönmekti. Güneş batarken İdris tekrar ısrar etti, "Rica ederim, yapmayın, kalkalım! Sıkıntıdan patlayacağım."

O sıkıntıdan patlarken biz de neşeden çıldırıyorduk. Karşı tepedeki ağaçların altından alacalı koyun ve inek sürüleri geçiyor, çayırda sarışın Yahudi kızları kovalamaca oynuyor, önümüzdeki nefti derede kazlar, ördekler gerdan kırarak yüzüyorlardı. Karşı sahilden bize kadar uzanan

1 Hovardalık, çapkınlık.

çınarın dallarında bir alay kuş ötüşüyor; bir taraftan akşamın çayır çimen kokuları, gazinocunun taze kızarttığı kefalin nefis kokusuna karışıyor, diğer taraftan karşıki gazinoda çalınan sazın tatlı nağmeleri fışkırıyordu. Şimdi bunları bırakıp da nasıl kalkabilirdik? "İdris," dedik, "haydi sen biraz sandala bin de gez! Biz şu şişeyi de bitirelim!"

***

O şişeden sonra galiba üç şişe daha temizlendi, sular iyice kararդı, Şişli'nin üstünden, bir yangın kızıllığıyla mehtap kendini gösterdi. Biz de artık beş kişi sandala atladık.

Yolda şarkı mı istersiniz, gazel mi, gırla gidiyordu. Fakat dinlemeyen canlara ne mutlu! Beşimizin de sesi birbirinden fena ve beşimiz de hiçbir şarkıyı tam olarak bilmiyorduk. Rasttan bir şey tutturup bir mısraını on defa tekrarladıktan sonra hüzzama geçiyor ve ondan da bir iki mısraı avazımız çıktığı kadar bağırdıktan sonra, "Bülbül olsam konadabilsem dallara" diye hokkabaz havasına geçiyorduk. Ne kürek çeken belliydi ne dümen tutan. Kâh kayaya kâh adaya kâh beylik mavnalara çarpıyor, orsa boca[1] gidiyorduk.

Saat gece iki buçuktu iskeleye geldik, orada bizi bekleyen sandalcımız bağırdı:

"Bu olmadı doğrusu, efendiler. Benimle, akşam ezanına kadar diye pazarlık ettiniz, gece yarısı geldiniz..."

Ben küreğe geçtim, siya[2] ile ve bin zahmetle yanaştım. Lakin ötekiler hep birden ayağa kalkıp iskeleye atlayınca denge bozuldu, haydi ben sandalla beraber arka üstü denize...

Bereket versin ki sığ yerdi, düşmemle kalkmam bir oldu. Sandalcı küfre başladı, iskele kahvesinde oturanlar kahkahayı koyuverdiler. Bir fener bulduk. Denizden fesimi, ceketimi çıkardım ve sırsıklam, iskeleye çıktım. Şimdi bu halde eve nasıl gideceğimi düşünürken arkadaşlarımdan biri gelip de:

---

1 Güçlükle, bata çıka, düşe kalka.

2 Kürekleri tersine çekerek deniz araçlarını geriye doğru yüzdürme.

"Sen ne hakla kendini denize atıyorsun bakayım ha! Ben dururken, sıra bendeyken sen neden atıyorsun," diye yakama sarılmasın mı?

"Ayol! Deniz burada, bir yere gitmedi, istersen sen de atla!" dedim.

"Hayır, sen benim hukukuma tecavüz ettin! İntihar kastıyla benim kendimi denize atacağımı çaktın, benden evvel sen atlayıp sıramı gasp ettin."

Önce sarhoşlukla yapıyor diye aldırmadım. Fakat baktım ki işi azıttı, bana tokat vurmaya kalktı, o zaman yakasından tutup, "İşte deniz!" diyerek belinin ortasına bir tekme indirdim, iskelenin derin tarafından aşağı attım.

Zavallı yüzme de bilmiyormuş. Bir iki çabaladıktan sonra boğuk boğuk bağırmaya başladı, "Aman, ben fikrimden caydım! Gelin kurtarın!" Kayıkçılar yetiştiler, güç halle kurtardılar.

***

Bakın, arkadaşımın zoru neymiş: İdris'in kız kardeşini fena halde seviyormuş, aklı sıra ben de kendisinin rakibiymişim!

Bir Genç Kızın Defterinden:

Şefika Hanım'ın Aşkı

Şefika Hanım'ı tanıyalı henüz üç dört gün olmuştu. Fakat bilmem nedense, sanki aramızda on senelik bir dostluk varmış kadar birbirimize ısınmıştık. Tahminen otuz yaşlarında görünen bu dul ve esmer kadın saati saatine, dakikası dakikasına uymayan acayip bir mahluktu.

Az önce gülerken, şimdi içini çekiyor, yarım saat evvel havadan sudan bahsederken yarım saat sonra ağır başlı ve kâmil bir filozof tavrıyla en ciddi meselelerden dem vuruyor, bazen erkeklerin aleyhinde atıp tutuyor, bazen kadınları çekiştiriyor, hülasa bütün söz, fiil ve hareketleriyle insanda derin bir merak uyandırıyordu. Daha üç dört gün içinde bana bu kadar esrarengiz görünen ve kâh bir cenaze kâh düğün evini andıran ruhunun ve simasının içyüzünü anlamak için, "Acaba," diyordum, "nasıl etmeli?" Süsten, modadan, gezmeden, edebiyattan, tiyatrodan, sinemadan, musikiden hatta aşk ve sevdadan, neden bahsettimse o bunların hepsine karşı yalandan lakayt görünüyor fakat belliydi ki bütün bu konuşmalara karşı için için kaynıyordu. Nihayet bir gece kendiliğinden, "Ah," dedi, "beni bu hale koyan, beni nara yakan Allah'tan bulsun ve bulacaktır da..." Eşeleyecek oldum, kapattı, "Kızım sen daha gençsin, çocuksun, benim derdimi anlayacak bir yaşta değilsin," dedi ve başka mevzulara geçti.

***

Şefika Hanım'ın artık bir gönül meselesiyle alakadar olduğunu anlamış gibiydim; lakin üç sene evvel, genç ve yakışıklı kocasından ayrıldığı zamandan beri adeta bir rahibe hayatı geçirdiği söylenen bu kadının sevgilisini öğrenmek ne kadar güç bir şeydi. Ne vakit kendisine bu meseleye dair bir şey açacak olsam, "Onu ne sen sor ne ben söyleyeyim! Zaten kim olduğunu da tanımazsın ki... Tanısan da ne olacak?" der ve çok üstüne düşünce, "Doğrusunu istersen ben de kimi sevdiğimin pek farkında değilim!" diye söylenirdi.

Aramızda dostluk ve samimiyet arttıkça Şefika Hanım'ın bana karşı olan hal ve tavrı, bakışları değişiyor, sözleri muammalaşıyor, bazen sebepsiz, karşımda ağladığı bile oluyordu.

Serin bir bahar gecesi, onların evinde karşı karşıya otururken, karşı sahilden gelen ney sesi üzerine kadıncağız öyle bir of çekti ve öyle bir titreyiş titredi ki hemen düşüp bayılacak sandım. Fakat öyle olmadı. Yine eski nakaratı tekrar etti:

"Beni bu hale koyan, Allah'tan bulsun!.."

Ve sonra gözlerini bana dikerek derin derin ve melül melül baktı. Dedim ki:

"Benden saklamayın, rica ederim söyleyin. Sizi bu hale koyan kimdir, kimi seviyorsunuz?"

Birçok kez ezilip büzüldükten sonra hem erkeğe hem kadına uyan bir isim söyledi, şeklini ve görünüşünü de tarif etti. Sordum:

"Size karşı çok mu lakayt?"

"Hayır," dedi, "fakat ben ona karşı pek zayıf, pek mağlubum. Herhalde o beni çantada keklik bildiği için şimdi başkalarıyla düşüp kalkıyor."

"Kolayı var. Onu kıskandırın!"

"Nasıl?"

"Nasıl olacağını siz benden iyi bilirsiniz tabii, siz benden daha tecrübeli ve görgülüsünüz, bu yaşta ben size nasıl akıl öğretebilirim?"

"Ah kardeşim, doğru söylüyorsun lakin benim aklım başımda mı? Ben bütün bildiklerimi de unuttum. Rica ederim, ne yolda kıskandıracağımı bana öğretin!"

"Başka bir erkekle görünün!"

"Öyle vefakâr erkeği nereden bulayım?"

"Vefakâr olmasa da olur."

***

Şefika Hanım bundan sonra benimle daha sıkı görüşüyor, derdini daha derinden döküyor ve gittikçe sözleri, hali anlaşılmaz bir şekle giriyordu. Bir cuma akşamı sandalla Göksu'ya gitmemizi teklif etti, "Tabii olur," dedim. Sevgilisini derede bana gösterecekti. Bir saat kadar derede gezdik, sonra kimseyi göstermeden denize açıldık. Ben, muhtemelen gelmemiştir, diye düşünürken o, kolunu boynuma atarak ağlar bir sesle:

"Acaba bir etkisi oldu mu, kıskandırabildik mi?" diye sordu.

"Ne etkisi, kimi kıskandırabildik mi?"

"Benimkini."

"Sizinki kim?"

"Şu önümüzde giden maun futadaki[1] siyah çarşaflı!"

1 Dar ve uzun hafif yarış kayığı, kik.

Perili Bostan[1]

1 Orhaniye Matbaası, [İstanbul], 1925-1341.

Perili Bostan

On sene kadar evvel ve zannederim yarı bahar yarı yaz kokan, ya mayıs sonları veya haziran başlarında karanlık bir geceydi. Etrafı yüksek tepelerle çevrili, kuytu, tenha bir derenin içindeki dutlukta üç arkadaş oturmuş, binlerce ateş böceğinin pırıltısı ve yüzlerce kurbağanın aralıksız vakvakası arasında, tatlı bir muhabbete dalmıştık. Tepemizdeki dallardan, ara sıra, olgun yerlerden kâh başımıza, kâh dizimize, kâh önümüzdeki kadehin ve kâh sardalye salatasının içine dut düşüyor ve düşen her dut, bizi daldığımız muhabbet uykusunun derinliklerinden hafif bir ürpermeyle uyandırıyordu.

Böylelikle vakit hayli gecikmişti; fenerdeki mum yarım parmak kalmış, şişemiz hemen hemen boşalmış, meze tabaklarının içi yangın yerine dönmüştü. Ateşböcekleri çekilmiş, havanın karanlık ve ağırlığı daha çok artmış, pek uzaklardan ince şimşekler çakmaya ve hafif hafif gök gürlemeye başlamıştı. Fenerdeki mumu değiştirmek gerekti. Sepetten yeni bir mum çıkardık, ucunu parlattık, lakin tam dikeceğimiz sırada hasırın üstüne koca bir dut daha düştü ve ben mum elimde dutu ararken, yanı başımızdaki gül fidanlarının dibinde uyuklayan bir kaplumbağa gözüme ilişti.

"İşte," dedim, "bize güzel bir eğlence çıktı, bu mumu fenere dikeceğimize, kaplumbağanın üzerine dikelim!"

Arkadaşlar:

"Çok hoş olur, Lale Devri'ni ihya etmiş oluruz," dediler.

Hemen kaplumbağayı yakaladık, mumu üzerine dikip hasırın üstüne koyuverdik. Hayvan şaşkın ve korkak gezinmeye başladı. Aradan bir dakika geçmemişti ki arkamızda bir hışırtı oldu. Biz evvela yılan zannıyla fena halde korktuk, sonra gördük ki bu hışırtıyı yapan da dişisiymiş, ihtimal eşini arıyordu. Onu da yakaladık ve ötekinin üstündeki mumu ikiye bölerek yarısını da ona dikip salıverdik. Biz aslında tam manasıyla olmuştuk. Şişenin dibinde kalanı da tamamladıktan sonra, hatta yanı başımızdaki battaniyeleri bile üzerimize örtmeden, olduğumuz yerde öylece sızıp kalmışız. Tabii kaplumbağalar sırtlarındaki mumlarla bizden uzaklaşmışlar ve saatlerce bostanın içini alt üst etmişler. Sabahleyin uyandığımız zaman geceki hallerin çoğunu unutmuştuk. Hele kaplumbağalar büsbütün hatırımızdan çıkmıştı.

***

On gün sonra yine bir akşam, aynı arkadaşlarla, aynı yerde bir bostan âlemi daha yapmaya gittiğimiz zaman bahçıvanın genç, güzel ve tombulca karısı gelip dedi ki:

"Aman Efendiler, burada olmaz; çünkü geçen defa siz burada uyuduktan sonra, biliyorsunuz ne oldu?"

"Ne oldu Madam?"

"Nasıl derler sizde, bilmem. Hani ya gece vakit gezerler..."

"Bekçi?"

"Hayir!"

"Polis mi?"

Gülerek, "Yok vire gözüm, hani ya herkese görünmezlermiş."

"Hırsız mı?"

"Hayir canim!"

"Anladık, zampara!.."

Yüzünü ekşiterek, "Amma yaptınız!.. Canim hani ya, çok defa mezarlıklarda olurmuş... Cinci dersiniz, ne dersiniz?"

"Ha! Cin, peri..."

"Ehe... İşte onlardır. O gece bütün komşular görmüş, bizim Goriçe de görmüş, korkmuş. Sabaha kadar bahçe içinde dolaşmışlar; evveli böyle şeyler yoktu, ne vakit siz burada rakı içtiniz, o zaman çıktılar. Rica ederim, başka yerde gidip içiniz, niçin, çünkü biz korkuyoruz."

Madamın yaptığı açıklamalardan kaplumbağalar hatırımıza geldi, gülmekten katıldık. Fakat buna bir türlü kendisini ikna edemedik. Şimdi on senedir hâlâ oranın adı, Perili Bostan'dır ve her yaz gecesi mahalle kadınları pencereleri açıp merak ve korkuyla perilerin çıkmasını beklerler.

Acaba Neremi Seviyordu?

Haydi diyelim ki ben onun, durgun yaz akşamları çam ormanları arasındaki nefti göllere benzeyen ve baktıkça insanın içine atılıp da boğulası gelen gözlerine ve o gölün kenarlarındaki sazları, nilüferleri andıran kirpiklerine, kaşlarına; küçücük, beyaz ellerine, narin ayaklarına âşık olmuştum. Fakat bilmem ki o benim neremi sevmiş, nereme âşık olmuştu? O, henüz dalından kopmuş bir manolya, ben ise serviden düşmüş kuru bir kozalak gibi oldum.

Lakin ne garip! Ben ona yalvarıp yakaracağım, ben onun için ağlayıp sızlayacağım yerde, o bana yalvarır, o benim için ağlar; ben ona kölelik edeceğim yerde, o bana lalalık ederdi. Onun rugan, parlak iskarpinleri, ince ipek çorapları, son moda çarşafı, parmağındaki elmas yüzükleri ile benim boyasız potinlerim, ütüsüz pantolonum, kalıpsız fesim, ne müthiş bir tezat teşkil ederdi. Fakat gelin de siz bunu ona anlatın! Yolda bazen yan yana giderken, kalabalık yerlerde ben utanarak iki adım geri kalsam, derhal kızar, surat asar hatta ağlamaya başlardı. O istiyordu ki daima yan yana, hatta kol kola yürüyelim. Gerçi ilk tanıştığımız zaman ben de onun kadar şıktım. Lakin o zaman nasılsa, bir yerden elime yüz lira kadar bir para geçmişti ve kendime adamakıllı çekidüzen vermiştim. Ve şimdi, öyle zannediyorum ki o vakit eğer o, beni şimdiki halimle görse, tanısaydı, değil bu kadar üstüme düşmek, belki ilk görüşte benden ürker, kaçardı. Nasılsa bir kere yakayı kaptırdığı için zavallı, bana hâlâ o gözle bakıyor, bugünkü düşkün kıyafetimi ihmalkârlığıma

yoruyordu. Zaten ben ona baştan biraz da yalan söylemiş, hal ve durumumu biraz yüksekçe göstermiştim.

***

Sonbaharın hiç dinmeyen gözyaşları başlamıştı ve artık kırlar, deniz kenarları misafir kabul etmiyordu. Takvimin, Yaprak Dökümü Fırtınası'nı[1] gösterdiği bir gün, tenha bir yerde buluştuk; üç günlük hasretin verdiği ıstırabı, yağmurun altında o ağlaya ağlaya, ben içimi çeke çeke birbirimize anlattıktan sonra, koluma yaslanarak dedi ki:

"Haydi size gidelim!"

"Nasıl olur! Annem var."

"Yalan söyleme! Annen, biliyorum ki iki gecedir misafirlikte, benden saklıyorsun ama benim hepsinden haberim var."

Evet, annem iki gecedir misafirlikteydi ve daha iki güne kadar da gelmeyecekti. Fakat, fakat ben onu bizim eve nasıl götürecektim? Bizim ev, son felaketler dolayısıyla bir viraneye dönmüştü. Değil sevgiliyi, mahalle bekçisini bile kabul edecek bir odamız yoktu. Mecburen seksen dereden su getirdim, dinletemedim.

"O halde," dedi, "beni sevmiyorsun!"

"Nasıl, seni sevmiyor muyum? Emret, kendimi şurada öldüreyim!.."

"Hayır! Fakat beraber sizin eve gitmeyi emrediyorum. Eğer beni seviyorsan gideriz. Yoksa ben kendimi öldürürüm!"

Baktım ki iş fenalaşıyor, ne çare, "Peki," dedim.

Yolda ben derin derin düşünüyordum, o ise abisi elinden tutmuş, bayram yerine, salıncağa giden çocuklar gibi, sevinç içinde çırpınıyordu. Kapıya geldik, ben bir türlü elimdeki anahtarı deliğine sokamıyor, geri geri kaçmak istiyordum. Anahtarı elimden aldı, bir eliyle de kapının halkasını tuttu fakat daha çekmeden halka elinde kaldı, o da ben de biraz kızardık. İçeriye bir adım atınca ben büsbütün kızardım. Evin metruk bir han odası gibi, her taraf çırçıplaktı. Mer-

1 Halk takvimine göre birkaç gün sapma payı olmakla birlikte her yıl 10 Ekim'de beklenen fırtına.

divenin basamağını tırmanırken garç etti, ayağı tahtanın aralığına sıkıştı, çekerken iskarpinin ökçesi koptu. Halbuki biz annemle oradan çıkarken gayet usturuplu basar ve kenardan geçerdik. Ben ökçeyi aralıktan çıkarmak isterken neşesiz bir surette, "Ziyanı yok, uğraşmayın!" dedi.

Sofayı tehlikesiz geçtik, bir senedir kapısı açılmayan bir odaya doğrulduk. Uğraştık, zembereği yerinden oynatamadık. Kalafat yerine mavna çeker gibi, ben bir taraftan, o öbür taraftan, "Ha gayret, ha gayret, biraz daha," diyerek kan ter içinde odanın kapısını açtık. Açtık ama içeri girerken duvardan koca bir kireç parçası üstümüze düştü. Benim fesim, onun ipek lacivert çarşafı bembeyaz oldu. Burada, bacakları sakat iki hasır sandalye, bir de soluk ve otları dışarı fırlamış kanepeden başka bir şey yoktu. Perdeler lime lime olmuştu. Bir yeni, "oh!" diyerek hemen çarşafını açtı. Sonra, "Aman görmesinler!" deyip perdenin birini indirmek istedi. Lakin daha ucundan çeker çekmez yarısı elinde kaldı. Ben artık mahcubiyetimden sarhoş gibiydim; ne söylediğimi, ne yaptığımı bilmiyor, şaşkın şaşkın ortada dolaşıyordum. O, kanepenin bir köşesinde, hiçbir şey söylemiyor, put gibi duruyordu. Yüzündeki durgunluktan, hiç de ihtimal vermediği bir hayal kırıklığına uğramaktan dolayı hafif bir can sıkılması sezer gibi oldum. Su istedi.

"Baş üstüne!" dedim, "Affedersin unuttum, kahve mi emir buyurulur, çay mı?"

"Zahmet etmeyin rica ederim; şimdi kalkacağım zaten..."

Suyu getirdim, baktım ki harıl harıl kollarını, ensesini kaşıyor, gözleriyle de kanepenin köşelerinde bir şeyler arıyordu. Anladım:

"Tahtakurusu olmalı!" dedim.

"Evet... Fakat ne kadar çok! Hem de ısırıyorlar."

"Şey... Tabii, ne vakittir aç kaldılar. Buyurun şöyle, sandalyeye oturun!"

"Yok, artık gideyim... Siz yalnız bir çekiçle birkaç çivi bulur musunuz? İskarpinin ökçesini tutturalım!"

"Peki... Siz biraz oturun!"

İsteksizce sandalyeyi çekti ve oturur oturmaz arka üstü yuvarlandı. Ben gülmekle ağlamak arasında şaşırmış, "Aman, affedersiniz!" demeye kalmadan kalktı:

"Zahmet etmeyin, çekice çiviye falana hacet yok! Ben böyle giderim," dedi.

Resmi bir tavırla elimi sıktı, odadan çıktı, merdivenleri dikkatlice indi ve sokağa fırlarken kapıyı o kadar şiddetle çekip kapadı ki evin içindeki bütün çatlak duvarlarla, eğreti camlar şangır şungur aşağı indi.

Üç ay oluyor, gidiş hâlâ o gidiş... İşitiyorum ki şimdi benden on yaş büyük, kılık kıyafeti benden beter fakat kesesi ağzı ağzına dolu biriyle sevişiyormuş...

Ada'da Bir Başka Âlem

Büyükada'da, Habip Gılman Bey'in şatafatlı köşkünde, bu gece hiç görülmemiş, emsalsiz bir eğlence, bir başka âlem vardı. Gılman Bey'in karısı Mücella Nasfet Hanım, iki gündür telefon elinde, İstanbul'da, Boğaziçi'nde, Şişli'de, Ayastefanos'ta ne kadar samimi, teklifsiz dostu varsa hepsini bu geceki müstesna âleme davet etmiş ve hepsinden ayrı ayrı kesin söz almıştı. Gılman Bey de aynı şekilde ne kadar sevdiği laubali arkadaşı varsa hepsini çağırmıştı. Mücella Nasfet Hanım, davet ettiği her arkadaşına, "Muhakkak kocan da beraber gelsin!" diye tembih ettiği gibi, Gılman Bey de çağırdığı her arkadaşına, "Mutlaka karını da beraber getir!" demişti.

Ay ışığı, Maltepe ile Adalar'ın arasını kalaycı elinden yeni çıkmış bir bakır tencere gibi parıl parıl parlatmaya başlamıştı. Mücella Hanım, deniz hamamında[1] çömlek kırmaya[2] hazırlanmış genç, çevik, hevesli çocuklar gibi sallana sallana yarı çıplak bir halde salondan içeri girdi. Kocası Gılman Bey göğsünü kabartarak sordu:

"Mücella, Eleni'ye tembih ettin mi, yabancı kimse gelirse içeri almasın diye?.."

"Evet."

"İyi, başlayalım mı?"

---

1 Eskiden deniz kenarlarında, ortası havuz gibi açık kalacak şekilde etrafı tahtalarla çevrilmiş denize girme yeri.

2 Denize, dizleri karna doğru çekerek veya havada bağdaş kurarak kıç üstü atlama, çömlekleme atlayış.

Misafirlerden yaşlıca bir hanımefendi ayakta, piyanoyu tıngırdatıyordu. Döndü, sordu:

"Neye başlıyoruz?"

Mücella cevap verdi:

"Şimdi görürsünüz."

Ve sonra seslendi:

"Gülnaz!"

Sapsarı kıvırcık saçlı, hafif çil yüzlü, gaga burunlu ve bir kadından çok erkeği andıran, yirmi beşlik bir hizmetçi geldi:

"Efendim."

"Cıgaralar, şuruplar hazır mı?"

"Hazır efendim."

***

Habip Gılman Bey'in Büyükada'daki köşkünde üç senedir, dünyada keyif verici madde namına ne varsa hepsi kullanılır, zevklerin envaitürlüsü tecrübe edilirdi. Orada şampanyaların yağmur suyu, morfinlerin gülsuyu, kokainlerin beyaz enfiye kadar hükmü yoktu. Bu üç sene zarfında öyle günler ve geceler geçmişti ki... Hizmetçiler en nefis şaraplarla ellerini yıkamışlar, bahçıvanlar buzlu turunç şerbetleriyle bahçedeki çiçekleri sulamışlardı. Oraya morfin ve kokain gramla değil, kiloyla gelir ve hızla, ateşin karşısında kar nasıl erirse, öylece çabucak erir, giderdi. Her zamanki gibi, bu akşam da öyle olacaktı. Fakat bu akşam zevk verici başka bir şey daha vardı: Esrar...

Mücella Hanımefendi, sinemaların birinde, Paris'teki kibar salonlarda yapılan bir esrar âlemini görmüş, ona bayılmış ve ağzının suları aka aka, kendi köşklerinde de kocasına, bir esrar âlemi yapılmasını teklif etmişti.

Gülnaz buranın *fam dö şambr*ıydı,[1] gündüzden hazırlattığı elli büyük zıvanalı esrar cıgarası ile sürahi sürahi esrarlı ve gayet tatlı şurupları, hanımının emriyle salona getirdi. Ortada, üzeri kapalı duran iri sarı pirinç mangalın kapağı açılarak içindeki kor ateşin üzerine bir iki avuç öd ağacı,

1 (Fr. *femme de chambre*) Oda hizmetçisi.

amber kabuğu, ıtırşahi[1] gibi Şark kokuları atıldıktan sonra cıgaralar yakıldı. Yirmi otuz kalın cıgaranın dumanı birden salonu kapladı.

En gençler hem hafif hafif çekiyorlar, hem kıs kıs gülüyorlardı. Mücella'nın Şişli'den gelen en sevgili arkadaşı Süeda piyanoya geçti. Gılman Bey bir köşede genç bir çocuğun koluna yaslanmış olan Sehlülvisal ismindeki kadının dizinin dibinde, sanki kırk yıllık bir esrarkeşmiş gibi, cıgarasını ağız dolusu çekiştiriyordu.

Gülnaz Hanım ayakta dolaşıyor ve herkese ayrı ayrı soruyordu:

"Nasıl, bir şey oldu mu?"

Kimi, "Oldu," kimi, "Ben bir şey anlamadım!" diyordu. Cıgaralar yarıya gelince altın yaldızlı tabaklar içinde büyük bardaklarla şerbetler geldi. Bu şerbetlerin içinde de bin bir güzel koku ile beraber yüzde otuz oranında esrar vardı. Salonun pencereleri sımsıkı kapalı, hava alacak ufak bir delik bile yoktu. Sıcaktan ve dumandan bunalanlar, müthiş bir iştahla bardaklara sarıldılar ve hepsi birer yudumda boşalttılar.

On dakika sonra manasız manasız gülüşler, birbirini tutmayan lakırdılar, çılgınca şakalar başlamıştı. Gülnaz, Mücella Hanım'ın kulağına bir şeyler söyleyip dışarı çıktı ve biraz sonra da elinde kahve tepsisiyle geldi. Kahveler o kadar tatlıydı ki birçoğu murabba[2] gibi kaşıkla yemeye mecbur oldular. Elbette onlar da esrarlıydı. Bu sırada ince, beyaz, kehribar gözlü bir genç hanım salondan dışarı çıkacak oldu. Fakat kapıdan başını uzatır uzatmaz, "Aman!" diye bağırarak içeri kaçtı.

"Ne o, Bahtiyar, ne oldun?"

"Hiç, şey... Korktum..."

"Neden korktun?"

Kızcağız gülerek:

---

1 Çok kokulu, farklı renklerde çiçek açan bir bitki, bu bitkiden elde edilen koku.

2 Kaynatılıp kıvama geldikten sonra dondurulan meyve suyu tatlısı.

"Bilmem," dedi ve gözlerini tavana dikerek bir kahkaha koyuverdi.

Ve bu kahkahayı birçok kahkaha takip etti, artık hepsi de dalgaya düşmüşlerdi. Mücella Hanımefendi, Gülnaz'a bağırdı:

"Kız, aman kokain getir, biraz kokain getir!"

Gülnaz bir kutu açtı, içinden on iki tane küçücük, kahverengi şişeler çıkarıp ortaya koydu. Ve sanki tavukların önüne mısır serpilmiş gibi, herkes şişeleri kapıştı ve içindeki beyaz tozu ellerinin üstüne dökerek enfiye gibi çekmeye başladılar.

***

Yarım saat sonra, Mücella Nasfet Hanım, salonun ortasında sakalsız bir gence sorar:

"Siz de maymun musunuz yoksa bana mı öyle geliyor?"

"Hayır, ben ceylanım..."

Kocasına dönerek:

"Siz nesiniz bey?"

"Ben de ceylanım."

Salonda bir kahkahadır kopar. Bir piyano, bir flüt ve bir kemanın refakatiyle cazbant çalmaya ve herkes birbirine sarılıp dansa başlar.

***

Ertesi gün akşamüstü, sular kararırken Mücella Nasfet Hanım, köşkün taraçasında, meşru mazereti gereği bir gece evvelki ziyafete iştirak edemeyen kıymetli arkadaşlarından Nadiye Hanımefendi'ye şöyle anlatıyordu:

"Aman efendim, aman... Öyle bir hal, öyle anlatılmaz âlemdi ki olur şey değil... Ben ancak cazbant başlayıncaya kadar olan hali hatırlıyorum. Ondan sonra kendimi tamamıyla kaybettim. Artık neler neler... Gözümüzün önünde denizler, deryalar, gemiler, bağlar, bahçeler, çiçekler, çalgılar... O gece İstanbul'a mı gidip gelmedik, Avrupa'yı mı gezmedik, denizde mi yüzmedik, dağlar, tepeler mi aşmadık; vapura, şimendifere, arabaya, tramvaya, uçağa mı binmedik... Ne deryalar ne diyarlar gördük; Afrika ormanlarında

kaplan avladık, Arabistan bahçelerinde hurma topladık, kutuplarda buzlar içinde dolaştık... Kısacası yeri göğü, bütün kâinatı gezdik. Lakin bütün bu âlemlerin içinde en güzeli ve en tatlısı, kendimi bir aralık on beş yaşında kızoğlankız zannettim. Sözde henüz babam, annem sağmış, yine Ortaköy'deki evimizdeyiz, bana görücüler geliyor, Sultanahmet'te genç bir beye nişanlıyorlar, üç ay sonra nikâh ve düğün oluyor. Yani bu yaştan sonra gelin oluyorum..."

Nadiye Hanımefendi sordu:

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Vallahi ciddi söylüyorum, o kadar ki en ince noktalarına kadar gelinlik halimi dün gece yeni baştan öğrendim, yaşadım. Ve garip değil mi? Akşamki misafirlerin hepsi, kadın erkek, benim gibi aynı halleri geçirmişler, hepsi de yeni baştan sanki gelin güvey olmuşlar!.. Bu sabah gözümüzü açtığımız zaman köşkün içinde bir bahçe ve zerde kokusudur gidiyordu. İnanmazsın, sana yemin ederim, şu anda kendimi buraya dün gece yeni gelmiş bir gelin zannediyorum!"

Vecizeler

Yakup Kadri Bey'e

Şu kebapçıya bak, ondan ibret al; senin o kebapçı kadar da mı insaf ve izanın yok sevgilim? Sen beni diri diri, canlı canlı kendi ateşinle yakıyorsun; o cahil kebapçı ise koyunu öldükten sonra ateşte kızartıyor. Sen de öyle yap, evvela beni öldür, sonra ateşinle kebap et!

*

Bazı insafsız ve zalim gazinocular kefal balığını diri diri tavaya atarlar, belki görmüşsündür, hayvan kızgın yağın içinde ıstırabından nasıl sıçrar! Ben de şimdi o kefale döndüm. Eğer bağrımda açtığın yaralardan sonra hâlâ ölmüyor ve kefal gibi dokuz canlı isem, o canların hepsi çıkıncaya kadar bekle, ondan sonra beni kızgın tavaya at! Bayatlar, tadı kaçar diye korkuyorsan üzerime tarator döker yersin sevgilim!

*

Arabistan'ın kızgın kumlarında yumurta piştiğini tabii duymuşsundur. İnan ki sevgili, şimdi benim göğsüme bir yumurta koysan beş dakika sonra civciv çıkar. İçimdeki ateş, en kart sığır etini yarım saatte pişirir.

*

Şehremaneti[1] bile köpekleri öldürürken senin kadar hain davranmadı. Bunların itlafı için zehrin en çabuk öldürenini

1 Osmanlı Devleti zamanında İstanbul'da şehrin temizliği ve bakımıyla ilgilenen yerel yönetim, İstanbul belediyesi.

kullandı. Ve hayvanlar nihayet birer saatlik ıstıraptan sonra cavlağı çektiler.[1] Sen ise bir senedir beni zehrinle kıvrandırıyorsun!

Diyorsun ki, "Senin için sivri akıllı diyorlar. Ondan korkuyor, onun için sana güvenemiyorum." İyi ama elin ağzı torba değil ki dikesin! El, ağzına geleni söyler. Bana sivri akıllı diyenlerin işte yalanlarının ispatı: Yassıkadayıf dedikleri şeyi bilirsin, halbuki bu mübarek yassıdan ziyade yuvarlaktır. Fakat gel de anlat, bir kere ismi yassı çıkmış...

*

Beni kendinden soğutmak için, benim delice sevdiğim ve taptığım kadar güzel olmadığından, vücudunun zayıflığından, çirkinliğinden bahsediyor ve, "Sen beni hamamda bir görsen mezar kaçkını zanneder, ürker, kaçarsın," diyorsun. Bir erkeğin kadınlar hamamına giremeyeceğini bilmiyor musun? Mademki bunda ısrar ediyorsun, hamama ne hacet? Soyun şurada göreyim de ürküp kaçayım!

*

"Ben senin umduğun kadar leziz ve nefis bir şey değilim!" sözüne gelince: Dur bakalım daha tadına bakmadık ki... Dış görünüşleri itibariyle çakaleriği ve caneriği arasında ne fark vardır? Müsaade et, bir lokma ısırayım da eğer ağzımı buruşturursan vazgeçeyim!

*

Bazı taşkınlıklarımdan bahsediyor ve kızıyorsun. Buna hakkın yok sevgilim! Bilakis taşmak ve coşmak benim hakkım. Harlı ateşin üstündeki sütü görmez misin, tahammülü kalmayınca nasıl da köpürür, taşar. Halbuki sen benim gönlümdeki ateşi her gün körüklediğin halde ben ancak haftada bir veya iki taşıyorum.

---

1 (Argo) Ölmek.

Zamane Gençleri ve Dullar

Naci Bey'den Şayeste Hanım'a:

Hanımefendi,

Mektubunuzu aldım ve baştan aşağı dikkatle üç defa okudum. Fakat ne söyleyeyim bilmem ki!.. Çocuk değilsiniz ki sizinle oynaşmaya başlayalım; gerçi gönlüm kocamadı lakin böyle tepemdeki kır saçlarla bu yaştan sonra, mektep çocukları gibi, birbirimize aşk mektupları yazmak, randevulaşmak, mehtaplı gecelerde birbirimize şiirler okumak falan gibi şeyler pek gülünç olmaz mı? İhtimal bu hususları siz de nazarıdikkata aldığınız içindir ki bana evlilik teklif ediyorsunuz. Bu çok güzel, doğru bir şey; üstelik siz de benim gibi feleğin çok sillesini yemiş, her şeyden bıkmış olduğunuzu, ruhunuzun sükûn ve huzura çok muhtaç olduğunu söylüyorsunuz. Oh, ne âlâ, demek ki tam bana göre bir kafa dengi olacaksınız.

Vallahi hanımefendi, bana da hayatta hemen hemen böyle bir can yoldaşı çok lazım; lazım değil hatta elzem...

Sizin ihtiyar bir annenizle bir de kocada ablanız varmış, benim de ihtiyar bir annemden ve dört tane kedimden başka kimsem yok. Bu yönden de tam birbirimize göre biçilmiş kaftanız. Bir de diyorsunuz ki ya biz evimizi kiraya verir, sizin eve geliriz yahut siz evinizi kiraya verip bize gelirsiniz.

Bu da harika... Lakin haydi farz edelim ki ya ben size içgüveysi ya siz bize gelin olarak geldiniz; sonra ne olacak hanımefendi? Rica ederim söyleyiniz, sonra ne olacak? İşte bu sonrasını bana bildirirseniz çok memnun olurum efendim.

Şayeste Hanım'ın Cevabı:

Beyefendi,

Sonra ne olacak demekle ne demek istediğinizi anlayamadım. Birbirini seven iki insanın birleşmesinden sonra ne olursa elbette o olacak... Öyle ümit ediyorum ki ikimiz de çok mesut olacağız.

Acaba umduğunuz vefa ve sadakati bende bulamayacağınızı ve az zamanda sizden bıkıp size ihanet edeceğimi zannederek mi bu soruyu soruyorsunuz? Ben de sizden çok rica ederim ki ne demek istediğinizi daha açık yazın da cevabını vereyim... Fakat beni merakta bırakmamak için bu mektubumu alır almaz cevabı gönderin!

Naci Bey'in Cevabı:

Hayır... Sonra ne olacak, diye sormaktan maksadım, katiyen sizin aklınıza gelen maksatlara dair değildi. Yani demek istiyorum ki evlendik, düğünümüz oldu, bitti. Ondan sonra ne yapacağız, nasıl vakit geçireceğiz? Senin annen de hem ihtiyar hem hasta, benimki de... Hizmetçi, uşak, aşçı falan tutmaya ne sizin bütçeniz müsait ne de bizim...

Farz edelim ki bu hafta düğünümüz oldu, cumartesi sabahı yataktan kalkar kalkmaz ne yapacağız? Biliyorsun ki ben yorgun, bitkin, sersem bir haldeyim. Ve görüyorum ki siz de hemen hemen öyle... Annelerimizi evin içinde cansız birer bostan korkuluğu yahut daha doğrusu, baba yadigârı birer antika saat, konsol, ayna falan gibi farz edemeyiz. Elbette onlar hizmet, bakılmak ister. Fakat ben eminim ki sen de ben de uykudan kalkınca daha yüzümüzü yıkamak için musluğa giderken yarı yolda turşu gibi olup kalacağız, "Ah, biri gelse de sevabına çoraplarımızı giydirse," diye birbirimizin yüzüne bakacağız; sütçü kapıyı yıkacak fakat inip açmaya üşeneceğiz. Ben sana soracağım, "Hanım, niye öyle kırgın duruyorsun?" Sen de "Hastayım, hiç halim yok!" diyecek ve bana soracaksın, "Niçin böyle durgunsun?" Ben de "Aman

sus, hiçbir tarafım tutmuyor!" diyeceğim. Ve ikimiz de tekrar minderin veya kanepenin üstüne dürüleceğiz. Sonra bu hal her gün bir parça daha artarak üç aya varmadan evin içi miskinler tekkesine dönecek, alt katta annelerimiz, üst katta biz, uyku hastalığına yakalanmış gibi, ömrümüzü, beyne'n-nevm ve'l-yakaza[1] geçireceğiz değil mi?

Şayeste Hanım'ın Cevabı:

Aman, siz hakikaten çok sinirliymişsiniz, şimdiden düşündüğünüz şeye bakın!.. Ben hiç de sizin gibi düşünmüyorum. Ben henüz otuz yaşındayım, siz ise benden ancak dört beş yaş büyüksünüz. İkimiz de daha genç sayılırız. Yarın kankoca olduktan sonra, daha gençleşir ve dinçleşiriz. Hizmetçi, uşak tutamasak da evin işlerini annelerimizle mükemmelen gördükten sonra her gün gezip tozmak, eğlenmek için de pek çok vaktimiz kalır. Darılmayın ama siz kendinizi biraz tembel alıştırmışsınız; o zaman ben sizi bu huyunuzdan vazgeçirir, zorla gezmeye alıştırırım. Kışın sinemalara, tiyatrolara; yazın Boğaziçi'ne, Adalar'a gideriz; özetle yeniden hayata doğmuş gibi oluruz.

Netice:

Hanımefendi'nin bu son mektubu tabii beni ikna ve memnun edemediğinden, aramızdaki evlilik fikri büsbütün suya düşmüş ve birbirimizle ilişkiyi kestikten iki ay sonra bu hanım, arkadaşlarımdan Pertev Bey'in karısı olmuştu. Pertev Bey bir gün bana dedi ki:

"Azizim, karımdan o kadar memnunum ki... Doğrusu, bulunmaz, emsalsiz bir kadınmış..."

Sordum:

"Ne yönden?"

"Her yönden... Bilhassa çok temiz, becerikli, hamarat..."

Arkadaşım Pertev altı ay sonra karısını boşadığı zaman tekrar sordum:

---

1 "Uyku ile yanıklık arasında" anlamında Arapça ibare.

"Pertev, o kadar temiz, becerikli, hamarat kadını niçin terk ettin?"

"Sorma birader," dedi, "az kaldı mezarı boyluyordum. Doktorlar, 'Terk etmezsen muhakkak ölüm var,' dediler."

Hakikaten zavallı oğlancağız süpürge çöpüne dönmüş, benzi balmumu gibi sararmıştı. O zaman Allah'a şükrettim, "İyi ki," dedim, "almamışım, benim ikim gibi olan Pertev altı ayda böyle olmuşsa, ben haftasında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştum..."

Bir Kahve İçinceye Kadar

Harap yalının deniz tarafındaki odasında bu akşam, vur patlasın, çal oynasın, gidiyordu. Yanı başındaki yalıda hasta yatan yaşlı kadın, oğlu, rüsumattan[1] emekli Fehim Bey'e dedi ki:

"Evladım, bu her akşam, her akşam artık çekilmez, sen erkek değil misin, git şunlara bir iki lakırdı söyle!"

Fehim Bey omuzlarını silkerek:

"Anneciğim," dedi, "kime söyleyeceksin? Onlar laf anlayan takımından değil ki!.. Ama yine de gidip bir daha söyleyeyim. Fakat edepsiz heriflerle başım belaya girecek diye korkuyorum!"

Fehim Bey entarisinin üstüne pardösüsünü aldı, kapıdan çıktı ve bir müddet iki yalının arasındaki karanlık, izbe, daracık yolda ne söyleyeceğini zihnen tasarladıktan sonra, bir saatten beri içinde eğlence devam eden, komşuları Rana Bey'in yalısına geldi, kapıyı çaldı ama duyan kim! Kapıyı çalmak değil, söküp yerinden götürseler kimsenin haberi olmayacaktı. Neden sonra bir aralık gürültü durunca kapı açıldı:

"Kimi istiyorsunuz efendim?"

"Küçük beyi göreceğim biraz..."

"Peki, haber vereyim."

***

Küçük Bey gayet nazik, güler yüzlü, konuksever bir gençti. Bir senedir boşta gezdiği ve satılacak hiçbir şey

1 Eskiden gümrük idaresinden sorumlu kurum olan Rüsumat Emaneti.

kalmadığı halde, hâlâ kendini bir banker evladı gibi göstermekten büyük bir zevk duyuyor, önüne gelene ikramda asla kusur etmiyordu. Şimdi kapıda Fehim Bey'i görünce hemen yerden selamlayarak:

"Vay efendim, maşallah! Siz nasıl oldu da böyle tenezzül edip bizim kapıya geldiniz? Buyursunlar beyim, efendim! Eğer lütfedip meclisimizi şereflendirirseniz minnettarınız olurum."

"Yok beyefendi, rica ederim, müsaade buyurun! Biliyorsunuz ki annem fazla rahatsız..."

"Aman, geçmiş olsun, nedir rahatsızlığı?.."

"O eski hastalık..."

"Hangi eski hastalık, haberimiz yok..."

"Midesinde iltihap var ya efendim!"

"Ha, evet, hâlâ geçmedi mi efendim? Biz iyi oldu zannediyorduk. Buyurun beyim, bir kahvemizi için hiç olmazsa!.."

"Müsaade edin, hastayı yalnız bırakmayayım!"

"Aman beyim, bir kahve içinceye kadar ne olur?"

Rana Bey'in oğlu İrfan, aynı zamanda gayet kurnaz, düzenbaz bir çocuktu. Fehim'in böyle gece vakti ne için geldiğini anlamış ve onun için böyle dil dökmeye başlamıştı. Bin dereden su getirerek Fehim Bey'i kandırdı ve beş dakika kadar oturup bir kahve, sigara içmek üzere onu içeri aldı. İrfan'ın bu akşamki misafirleri hep kendi gibi genç delikanlılardan ibaret ve hepsi de güzel çalgı çalan ve okuyan takımındandı. Fehim Bey, saz ve söz olan odaya girince, hepsi ayağa kalktılar ve İrfan onu takdim etti:

"Muhterem komşumuz Fehim Beyefendi! Kendileri gayet saygın bir simadır. Varlıklarıyla meclisimizi şereflendirdikleri için iftihar ederim!"

Ötekiler hep birden beylik birkaç sözle, Fehim Bey'e başsediri gösterdiler. O, zaten gençlerden biraz fazla hoşlananlardandı. Keman çalan kara kaşlı, kara gözlü, tombulca bir çocuk hemen bir sigara ikram etti; mavi gözlü, uzun boylu, narin, sarışın, çıtkırıldım biri de ayağa kalkarak kibrit çaktı. İrfan, pencerenin önünde denizi seyretmekte olan teyze

oğluna işaret etti. Bu, on yedi on sekiz yaşlarında utangaç tavırlı bir çocuktu ve sesi o kadar güzeldi ki civar yalılardan onun ismini, "Yalılar Bülbülü" koymuşlardı. Şimdi İrfan'ın işareti üzerine mehtaba karşı hicazkârdan bir gazele başladı. Bütün oradakiler başlarını önlerine eğmişler, ah çekiyorlardı. Uzun boylu, sarışın genç, bir bira doldurup Fehim Bey'e ikram etti. Fakat o, hasta olduğundan bahisle içemeyeceğini söyleyince İrfan hemen kalktı, "Bir tane Beyefendi, bir biradan ne olur!" ricasıyla herife zorla onu içirdi. Arkasından kahve geldi. Fehim Bey kahveyi içerken kıvırcık saçlı, kısa pantolonlu bir çocuk, minderin üzerinden udunu aldı, gazel okuyanın bıraktığı yerden gayet ahenkli bir taksim tutturdu. Ev sahibi ortadaki masaya geçip kadehleri doldurdu ve herkes birer tane rakı çekiştirdi. Utla yapılan bu taksim, Fehim Bey'e çok dokundu, gözleri tavanda olduğu halde, şiddetli bir iç çekti. O zaman gençlerden biri kalkıp ona bir bira daha dayadı ve ne olursa olsun içmesini rica etti. Adamcağız içmemek için çırpınıyor fakat onlar hep birden şiddet ve fakat nezaketle ısrar ediyorlardı.

Denizden doğru gelen serin ve karpuz kokulu bir hava, sarhoşları sık sık yuvarlamaya mecbur etti. Artık hepsi de adamakıllı olmuşlardı. Şimdi sazlar ne kadar coşkunsa sözler de o kadar taşkınlaşıyordu. İçlerinden biri, "ikitelli!" diye bağırdı ve hemen ayağa kalkıp aynanın karşısında kendine çeki düzen verdikten sonra oynamaya başladı. İşte o zaman Fehim Bey'in, vaktiyle gençliğindeki Kâğıthane, Balıkpazarı âlemleri gözünün önünde canlandı ve hemen kalkıp kendi eliyle masanın üzerinden bir rakı yuvarladı. Gençler buna fevkalade memnun olarak, hep bir ağızdan, "Yaşa!" diye bağırdılar.

***

Gece yarısı gençler hep ikişer üçer, minder üzerlerine, kanepelere uzanmışlar; Fehim Bey de bir sandalyede oturduğu yerde uyukluyordu. Yalnız İrfan ayaktaydı.

Şiddetle yalının kapısı çalındı. Bu gelen mahalle bekçisiydi. Fehim Bey'in zaten ağır hasta olan annesi, böyle gece

yarısına kadar oğlunun gelmemesinden meraklanarak büsbütün fenalaşmış, kendinden geçmişti. Bekçi bunu İrfan'a anlattığı zaman kurnaz ve düzenbaz İrfan, "O," dedi, "buradan gideli iki saat oldu."

Sonra yukarı çıktı, çocuklardan bir ikisini kaldırdı, meseleyi anlattı. Üç kişi Fehim Bey'i karga tulumba ederek yalının arka kapısından çıkarıp deniz kenarında bir viraneye bıraktılar, döndüler.

Eski Bir Muhakeme[1]

Olay Kastamonu vilayetine bağlı kazaların birinde cereyan eder.

Mahkeme Reisi: Boşnak Hüseyin Bey. Aza: Süleymaniyeli Kürt İbrahim Efendi. Aza: Mekteb-i Hukuk'tan[2] mezun Niğdeli Yordanaki Yosef Efendi. Savcı: Serezli Fehmi Bey. Zabıt Kâtibi: Safranbolulu Kadir Efendi. Davacı: Araç'ın[3] köylerinden Memiş Onbaşı. Davacı: Memiş'in karısı Kezban. Şahitler: Kasabanın tellalı Şebinkarahisarlı Mevlut Çavuş, Bafralı ihtiyar bir Rum karısı. Davalı: Araçlı Deli Barut'un Kel Ömer ve karısı.

Duruşma

Reis Boşnak Hüseyin Bey davalılara ve davacıya usulünce kimliklerini sorduktan sonra:

"Ey, süyle bakayım Memiş, nedir devanız, ne istersiniz bu adamdan?"

Memiş:

"Estamfurlah efendüm!"

"Nasil estayafurullah, yok mu bir şikâyetleriniz bu Ümer'den?"

"Var efendüm!"

"Nedir süyle?"

---

1 Yargılama.

2 Mekteb-i Hukuk-i Şahane: 1880 yılında kurulan ve 1909 yılında Darülfünun'a (İstanbul Üniversitesi) bağlanan okul. Daha sonra, yapılan kanuni düzenlemelerle İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi olmuştur.

3 Kastamonu iline bağlı ilçe.

"Efendüm, bizum ayağı kısa, Efleni[1] bazarına erişte götümüştü."

"Dur, dur, dur! Birer birer, tane tane süyle! Yok peşinde atlı ya kuvalar?"

"Hayır efendüm, atlu deyüldü, gaturlıydı."

"Canim sormarim şindi sana atı katırı. Ağır ağır süyle! Tekrar et bakayım!"

"Efendüm, bizim ayağı kısa, Eflani bazarına erişte götümüştü."

"Nasil, nasil? Kimin kısa ayağı, enistenin mi?"

"Yoh efendüm. Ayağı kısa dimekten maksat, yani ya, bizim kaşuh düşmanı."[2]

"Ümer mi senin kaşik düşmanı?"

Memiş sırıtarak fesuphanallah makamında başını sallar.

"Siritma karşimda maskara gibi, burası mahkemedir. Kim idi o kaşik düşmanı?"

"Efendüm senun anlayacağın," başıyla karısını işaret ederek, "bu bizum nameherdemluk!"[3]

"Ey, ne olmuş ona?"

"Efleni bazarına erişte götümüştü."

Reis:

"Enişten, bu senin namahremliği Efleni pazarına götürmiş idi?"

"Bende enişte ne gezer efendüm, erişte!"

"Hamur gurusi ya? İstanbul'daki delüklü hamurun delüksüzü..."

Azadan Süleymaniyeli İbrahim Efendi, Reis'in kulağına eğilip eriştenin ne olduğunu anlatır.

"Ey, sonra?"

"Sonra efendüm, yolda gelükene bu Delü Barut'un Keleş, garşulayub kendüne silahendazlıhda[4] bulunmuş..."

"Nasil olmuş, nasil?"

---

1 Eflani: Karabük iline bağlı ilçesi.

2 Kaşık düşmanı: Bir erkeğe göre karısı.

3 Namahrem: Dini kurallara göre aralarında evlenmeye engel bulunmayan kadın veya erkek.

4 Silah çekmek, silah atmak.

Ömer'i göstererek, "Deli Barut'un Keleş..."

"Bunun adı üyle midir, sizin köyde bunu üyle mi çağırırsınız?"

"Biz öyle derük, Araç'ın içünde 'Kel Domuz' dirler."

"Haddini aşma, nezahetini takın!"[1]

"Sehetim yoh, efendüm."

"Ne saati canım, saati de nerden çıkarın?"

"Ben çıkarmadım efendüm, geçen yıl Daday'dan gelükene esker gaçakları soydular."

"Allah, Allah! Yok bir laf anlayan, gelsin buna tercümanlık etsin?"

Süleymaniyeli İbrahim Efendi, tekrar Reis'in kulağına bir şeyler söyler. Reis soruları Niğdeli Yordanaki Efendi'ye bırakır.

"Di baham, bu Kel Ömer, senin gadınına ne yapmış?"

"Efendüm, boynundan altunu almah içün silahendazlıh etmiş."

"Ne etmiş, ne etmiş, herfendazlıh[2] olmasın?"

"Ben iyce bilemeyorum. Kendü anlatsun!" Kadına hitapla, "Sen di baham Kezban, bu Kel Ömer sana ne yaptı?"

Yüzü sımsıkı bir alaca bezle örtülü kadın titrek sesle cevap verdi.

"Ben Efleni bazarına erişte götümüştüm."

"Onu ağnadıh! Alt yanını diyiver."

"Yolda baha bulaştı?"

"Ne demiye bulaştı?"

"Kezban katırın guyruğu gopmuş," dedi.

Dinleyenlerde gülüşmeler...

"Sen ne cevap ettin?"

"Dırlanma, dedüm, soytarı!"

"Sonra o saha daha nasıl debelleş oldu?"

"Golumu cırmıhladı."

"Daha ni yapdı?"

"Söylemesi gotülük, bir tohat attı!"

---

1 Edebini takın!

2 Laf atma, sözlü taciz.

"O vahit sen ni yaptın?"

"Ben de onu depdim!"

"Sonra..."

"O gadar işte! Sonrası dırlana dırlana getti. Emme boynumdaki sarucaklar[1] da getti!.."

İkinci Oturum

Yordanaki'nin bir iş için dışarı çıkması icap eder ve soruları Serezli Fehmi Bey'e bırakır.

"Ümer, süyle bakalım, ne istan bu hatun kişiden?"

"Hepsi yalan be! Ben Daday'dan geliyodum bu garıya yolda rast geldüm, baha dedü ke, gocamı gordün mü? Ben de gordüm dedüm, geçdüm, yürüdüm. Ben başha bi şey bilmiyon!"

Şahitler çağırılır:

"Şahit Karahisarlı Mevlut Çavuş!"

İçeri kısa boylu, delişmen, beyaz şalvarlı birisi girer.

"Mevlut, nasil cördun ise vakayi anlat!"

"Efendüm ben yalahoz[2] bu, hotik çıharasıyı[3] o ahşamınan[4] bizim gayfenin ogünde direnmiş kendü kendüye bir tahım horata ederken[5] gordüm!"

"Anladım isa Arap olayim! Yok mi senan Turgcen be adam! Turgce konuşsana!"

"Bu, ac baba tuliyesi[6] Keleş'i deyirem!"

"Turgce süyle be!"

"Evin yapıla be adam! Hoş bu söyledugüm Türkçe degul mü?"

"Nasil Turgce bu? Ben sana sorarım, bu Kel Ömer bu kadına sataşırken falan cördun mu?"

"Ben de deyirim ki gurmedim emme Keleş gendü gendüye dırlanırken Kezban'ın gocasıyla biraz dalaşdılar."

"Haydi sen çık, kâfi!"

---

1 Altın.

2 Yalnız (Yazarın notu).

3 "Allah belasını vere!" anlamında bedduadır (Yazarın notu).

4 Akşamleyin (Yazarın notu).

5 Söylenirken (Yazarın notu).

6 "Vücudunda yaralar çıkası" anlamında bedduadır (Yazarın notu).

"Şahit Despina!"

İhtiyar bir Rum karısı gelir.

"Süyle bakalim Despina! Bu adam, bu kadına sataşırken cördun mu?"

"Zabah vahtı ben davara gidiyken ha bu herif, ha bu garının ardı sıra idi. Sunra ha bu herif, ha bu garıya bir sivalde bulundu, o da bir cuvap etti, arhasından dırlandılar, dırlandılar, sunra ha bu herif, garıyı golundan tutup ırgaladı, garı da biraz ırladı, ayrılup getdiler."

"Bu adam, bu kadına herhangi bir şekilde saldırıda ve tecavüzde bulundu mu?

"Bulundu ya..."

"Nasıl bulundu?"

"Garı gediyken peşinden bir cigara yahub turku çağırdı."

"Allah Allah, başka bir şey cörmedun mu?

"Gurmedum!"

"Mahkeme sona erdi!"

***

Kararı zabıt kâtibi okur:

Gereği düşünüldü: Şahitlerden Karahisarlı Mevlut ve Despina kadının şahitliklerinden anlaşıldığına göre, zanlı Ömer tarafından Kezban adındaki kadına bir tür saldırı olmayıp, sadece şaka tarzında kendisiyle alay etmiş olduğu anlaşıldığından, Ömer'in beraatına karar verildi.

Ömer:

"Gabul etmem efendüm!"

Reis:

"Neyi kabul etmiyorsun? Seni beraat ettirdik, kabahatin yokmuş, serbestsin!"

"Allah ömür virsin devletimize efendüm!"

***

Mahkeme heyeti bu beraat kararını, Mevlut ile Bafralı Despina'nın kullandıkları "dırlandılar, dalaştılar, ırladı, direndi" gibi kelimeleri "şakalaştılar, gülüştüler, konuştular" anlamında yorumlayarak vermiş ve zavallı Kezban'ın iki beşibiraradası böylece güme gitmişti.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 79

"Osman Cemal, hikâyelerinde, İstanbul'un kenar semtlerinin insanlarına yönelmiş, konularını onların günlük yaşayışlarından çıkarmıştır. Çoklukla mizah dergileri için yazılmış olan bu hikâyelerde, olaylar ve kişiler gülünç yanlarıyla alınmış, eğlenceli bir hava içinde işlenmiştir."

Cevdet Kudret

Türk edebiyatında Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi Gürpınar çizgisinin takipçisi olarak görülen Osman Cemal Kaygılı, tam anlamıyla bir İstanbul yazarıdır. İstanbul'un kenar mahallelerinde doğup büyüyen yazar, yetiştiği çevreden hayatı boyunca kopmamış, eserlerini gözlemci gerçekçi bir bakış ve mizahi bir üslupla kaleme almıştır. Yazar, 1923-25 yılları arasında kitap olarak yayımlanmış hikâyelerden oluşan elinizdeki derlemede, dönemin edebiyat dünyasının dışında kalmış karakterleri çevreleriyle birlikte okurla buluşturmuştur.

Osman Cemal Kaygılı (1890-1945)

İstanbul'da doğan Osman Cemal Kaygılı, iptidâî mektep ve rüştiyeden sonra Menşe-i Küttâb-ı Askerî'den (Askeri Kâtip Yetiştirme Okulu) mezun oldu. 1906'da Erkânıharbiye'de memurluğa başladı. 1912'de Tepebaşı Tiyatrosu'ndaki bir gösteri sırasında taşkınlık yapması ve Mahmut Şevket Paşa suikastına adının karışması dolayısıyla Refik Halit ve Refi Cevat gibi isimlerle birlikte Sinop'a sürüldü. Sürgünden sonra memuriyete geri döndü. I. Dünya Savaşı'nda seferberlik ilan edilince seyyar tümenlerde kâtiplik yapmaya başladı. Bir süre sonra sağlığı bozuldu ve malulen emekli oldu. Geçinebilmek için tiyatroculuk, sütçülük, pazarcılık, vapurlarda biletçilik gibi çeşitli işler yaptı. 1925'te başladığı Türkçe öğretmenliğine 1944 yılına kadar devam etti. İlk yazıları 1910 yılında *Eşek* ve *Karagöz* dergilerinde çıktı. 1921'de *Ayine* adında bir mizah dergisi çıkardı. Yazılarında Anber, Kanber ve Cımbız takma adlarını da kullanan Osman Cemal Kaygılı'nın *Alay*, *Güleryüz*, *Aydede*, *Akbaba*, *Kurun*, *Zümrüd-i Anka*, *Şebab*, *Yıldız*, *Papağan*, *Yenigün*, *Haber*, *Son Telgraf* gibi çeşitli süreli yayınlarda fıkra, hikâye, roman, mizah, anı, sohbet, araştırma [illegible] röportaj türünde yazıları ve eserleri yayımlandı. Yazarın seçk[illegible]e Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğ[illegible]

THG 0687700 UTB

9 786254 294761